

Žemaitė. **Laimė nutekėjimo.**

Neturėjo geros motynos

Per keletą varstų nuo sodos atstu, pamiškėj, iškartose, pastatyta trobelė siaura, aukšta, lentiniu stogu apklota, baltu kaminiuku pagražinta, kiokso viduryj dirvono kaip gandraizdis ant vėjo atgairės, be jokio medelio, be tvoros mietelio, be jokios kitos pastogelės. Toli, dauboj, atskardyj, matyti krūva sniegu sukasta ir lopetikė įsmeigta; ten turbūt vanduo semiamas: numanyti po kaupuoto tako, suminto nuo trobos staigiai į daubą ligi tai krūvai sniego; svirties nėra: kaip norint vargiai yra vanduo semiamas.

Trobos langai užburbėję, užšalę, net baltuoja iš lauko. Nors girė čia pat, vienok vėjas neįpučia šilimos, o virbo nė pašėlusio nėra pas trobą dėl pakūrenimo pečiaus. Pringelis mažas, tas pats be grėdų, per tai pripustytos visos kerčios sniego. Užduryj, kertelėj, užsiglaudusi stovi šėma karvelė, pridengta dar kažį koku škarmalu, o dėlto susitraukusi, sukimbusi nuo šalčio; mažai pakreikta, menkai pašerta; pajutusi kokį brazdesį, tujau birbia graudžiai, gedauja paprasto šilto gėralo.

Trobos durys šlapios, apšarmojušios nuo trupučio vidaus šilimos; viduj lubos varvančios, prišarmojušios, sienos naujai subudavotos, nesukritusios ant kiminų, dar pakėžusios, vėjo kiaurai perpučiamos. Pečius nors dar naujas, bet jau suskilęs, visi šonai supleišėję; pečangyj įtaisytas vašelis, kur verdama valgyti, po pečkos uždarytas paršelis; asla negrįsta, šlapia, purvuota, trobelė nors ankšta, bet čyst maželelė, o toje pačioj sukrauta visa nauda gyventojų. Pasieniais sustatinėti ant padačkų maišgaleliai su bulbėmis, pelais, grūdgaliais, miltais; pastatyta pamazginė bačkelė, užšėkelis prisūdytas mėsos, vandeninis viedrelis apšalęs, karvamilžė rankinelė, kiaulinis indelis, katilelis, puodelis verdamasis, viedrelis rūgščių batvinių, kitas indelis su kopūstais, krepšelis, šluota, kažerga kerčioj, neatbūtinai reikalingiausiais daiktais prigrūsti visi pasieniai. Pas duris kerčioj pataisyta lentyna; ten puodeliai su pienu, rakandelė, bliūdeliai, torielkos, baltas krūželis, skleinyčia, šaukštai, samtis, menturis, druskinelė, lašinių ir užkulo šmoteliai ant lentikės, sulankstytas samovarelis, šukėtas čaininkelis ant viršaus pastatytas. Tarplangyj, kerčioj, stovi stalelis, kitą sykį buvęs polėruotas, kaip gaidys per šalčius ant vienos kojos, bet nebenusitūrįs, nulinkęs į vieną galą, kuriame, paremtas šakaliu, dar truputį svyruoja. Dvi krasės lendrinėms sėdenėms, su nutrinta jau polėra; toliau, pasienyj, lova gan apsti, uždengta kromine apklote, dvi pagalvės padėtos. Po lovos uždarytos vištos; greta lovos pakabintas lopšys ant lingynės. Tarpe lovos ir pečiaus pastatyta skrynė, sienoj per skrynę sukalinėtos gembės ir sukabinėti drobužiai, turbūt išėiginiai, nes pridengti margine drobule; iš apačios matyti kašmierių kvalbonai, kailinių rudi kailiai — vilkenų ir šunenu, gelumbe traukti, kortinės kelnės, perkelinis sijonas ir teip maišyti vyriški ir motriški drobužiai. Pas pečių ant suoloelio išdraikyti skurleliai vaikų rėdomos lėlės.

Tarpe tokio susikrovimo asloj nieko nebėra erčios: nuo stalo ligi lopšio, nuo pečiaus ligi lovos mažne dasiekiamai; tokioj ankštinybėj aslą vis prišnerkšta ir primyniota.

Lovoj, pasieny, sėdėjo trys vaikai, apvalkstyti menkoms, nudriskusiomis jupelėmis, papūrusioms galvelėms, rankelėms ir noselėms raudonomis nuo šalčio; lopšyj čirpė išparpusiu balsu ketvirtasis, dar čyst mažas. Ant lovos krašto sėdėjo moteriškė, apsilvilkusi multaniniu sijonu, trumpais aplopytais kailiniukais, galvą

skepetu apskritai surišusi, iš po katro kybojo kasos ant nugaros paleistos, drūktos, kaip dvi virvės supintos, su toms bovijosi vaikai, sėdintys lovoj, kojas basnirta įsispyrusi į suplyšusius veltinius batus, ant vienos rankos parėmusi galvą į lovos kraštą, antroje lingavo lopšį. Buvo tai nelaiminga motyna to ketvertos smulkmės. Negalėdama lingavimu užmigdyti kūdikio, paėmė ant rankų, lingavo, globstė, bučiavo, glaudė prie savęs, niekaip neįdavė peno. Nustojęs vaikas verkė, išbalęs, pamėlynavęs, sunkiai pūškavo motynos skreite. Ana ilgai žiūrėjo pasilenkusi į sergantį kūdikį ir vėl bučiavo, o ašaros jos kaip dvi pupos nulašėjo ant mažiuko veidelio.

— Mamaite, sukurk ugnelę... teip šalta!

— Vot, tujau sukursiu, kad tik Vincelis užmigtų!

— Aš Vincelį palinguosiu! — tai sakydama, ropštės iš lovos vyresnioji mergelikė.

Motyna apklostė vaiką lopšy, auklę apgobė skepetu, pametė škarmalą ant žemės pas lovą, ant to liepė stoties, nes kojelės basos, žemė šalta. Glostydama mergelikę, tarė:

— Linguok, mano mažele! Bene užmigs tas mirštgyvis... Aš bėgsiu medžių įnešti ugnelei.

— Mama, mamaite! neišeik į mišką! Mes vieni bijosma! — rėkė vaikai vienu balsu visi.

— Neisiu, ne! neverkit; įsinešiu iš čia pat, sukursiu ugnelę.

Sukos motyna, sukūrė ugnį, susvadino vaikus prie šilimos, paėmė viedrą, nudaužė ledus ir išėjo nešina. Kol prisikasė prie vandens, kol iškėlė su kobiniu teip giliai, užtruko valanda, kol parėjo. Mažiukas berėkiąs, beklykiąs, ir auklė kartu beverkianti. Pametė viedrą su vandeniu prie pat slenkščio, puolė motyna prie vaikų. Mažiuką glaudė prie savęs, didžiąją maldė nuo verkimo, liepė ugnelę kurstyti, šildyties; numaldžiusi mažiuką, atgal lopšy supo.

Pringyj kažį kas subrazdėjo, karvelė subirbė, trobos duris vėrė. Vaikai visi džiaugės: tata! tata! parėjo...

Žengė vyras per slenkstį, gončas pro jo kojas lindo į vidų. Puolė šuo lenciūgu velkinas, užuodė ant lentynos lašinius— kaip šoks ant indų! Užkliuvo lenciūgas už suoloelio, nuvertė vaikus į aslą, nudulkėjo rakandelė miltų, ir pieno puodelis nuvirto nuo lentynos.

— Jezus Marija! — sukliko motina.

— Von! ar velnias tave apsėdo! — sušuko kartu tėvas. Vaikai klykė, o šuo lašinius žlebnojo. Motyna kilnojo vaikus, maldė.

— Von, psiakrev! — tėvas varė šunį pro duris.

Užkliuvo lenciūgas už viedro. Supykęs vyras, pagrobęs viedrą, išmetė pro duris, vanduo pasiliejo. Tuomi nugrėžė savo apmaudą ant šunies. Įgrįžęs užniko barties ant pačios:

— Ištiža biesų! apsikrovusi indais riogsos kaip lerva! Gėdos neturi nė apšivalyti trobos!.. Prismirdusi, prirūgusi, šalta, negali tverties parėjus!

Paršelis po pečkos ėmė žviegti, vyras tęsė toliau:

— Saulė jau ant laidos, o tavo gyvuliai nepašerti!.. Tinginė, bjaurybė! Laimė tavo, jog gerą vyrą turi! Kitas būtų seniai jau užmušęs: kitas tokį velnią... aš nenoriu tik rankų tepti...

Vaikai, truputį nusimalšę, verkė nuščiuvo, ir motyna atsitekėjo nuo išgąščio, apsižvalgė po vidų; kaipo būt negirdėjusi vyro kalbos, lengvai prašneko:

— Žadėjau kaisti karvei gerti, ir išliejai vandenį, mano teip vargiai parneštą...

— Dabar tau laikas girdyti karvę! — dar smarkiau suriko vyras. Negalėjai pirma žygius apeiti, kol manęs nebuvo! Žinoma, neprisimiegojai dar! Kaip aš į trobą, tumet visos nelaimės! Kad tave velnias!.. Tokia tinginė, nevaleika!. Tik duokš man valgyti! — šaukė sėsdamas už stalo.

— Nežinau, ką duoti, — atsakė pati, kurstydama ugnį. — Buvau dar nulykijusi nuo vaiko pieno lašelį, ir tą patį šuo paliejo... Duonos nė miltų nebėra, bulbės pašalo...

— Jai ko reiks!.. Nepadvėsk tu badu, namie gulėdama! Bet prakeikta tavo mada! Pareinu sušalęs, nuvargęs, nusibraidęs per dieną, nepaspėjau koją įkelti, tujau turi mane krimsti: šio nėra, to nėra, vepės kaip kokią litaniją!.. Duosiu kumet į snukį, tai nusprogsi ant vietos! Velnias musėt tave ir užsvadino man ant sprando! Tokia bjaurybė, nebegali užtekti kantrybės!.. Kad jau teip nieko neturi, užkaisk samovariuką!

Pati buvo besitaisanti eiti vandens, užniko vaikas verkti, nugrižo atgal pas lopšį:

— Vot, ar aš nesakiau? Nė kokio darbelio, kaip tik apie vaikus... čiupinėties! Koronė Dievo su tokia velniene!

Pati tylėjo. Vyras rengės pats kaisti samovarelį; pamatė ant žemės čaininkelio šukes, praplyšo iš naujo:

— Ak tu, špetnybe, benage! — sušuko, — ir tas jau sukultas! Tu nepaliksi nė kokio doro indelio... Tau tik su kiaulėms buvoti! Kad tave perkūnas! kad tave kiaura žemė!.. Kur aš dabar arbatą užpilsiu?! Nenoriu tik, bet kad paimsiu kada duoti... stačiai pasakau, nebeliks tau gavybos! Atims velnias tave ir tavo vaikus!..

Užkaito pačios kakta, ausyse ūžė, rankos, kojos drebėjo, širdis plyšo, tvaskėjo, gomuryj gniauzė, akys aptemo; nebedatūrėjo traminamų ašarų: karštu, srauniu tvanu pasiliejo iš akių. Norėdama jas paslėpti, pasilenkė ant ligonio kūdikio. Akies mirksmėj sušlapo jo veidelis. Vyras kaskart baisiau keikė, uparijos, davadžiodamas neteisingiausias apkalbas. Pati stelgės negirdėti jo kalbos; nuplūdus ašaroms, prarijus keletą gurkšnių kartybių, pasibarė jai lengviau. Todėl liūdnei nusišypsojusi tarė:

— Mat ir šunies kalčia tur nukristi ant manęs! Jug tai šuo numetė čaininkelį, o man reik neteisingai nukentėti!

Balsas jos, drebaş nuo skausmo širdies, numalšė truputį įtūžusį vyrą. Pasižiūrėjo skersoms į pačią, o, pamatęs ašaras ant jos skruostų, pašėlo atgal barties:

— No, no, no! to betrūko! — grumždamas šaukė: — pradėk ant galo žlembti! Gana vedi mane nekantrybėn su liežuvium, dar bliaus kaip karvė veršio be reikalo... lygu mušama! Žinai, jog aš to nekenčiu, paskutinė upara manų dega! Ar neliausies žlembti! Kaip sumausiu į sprandą, tai bent už skausmą ašaras laistysi! Pasirūpintumi verčiau apie večerę!..

Pati tylėjo užsikvempusi ant kūdikio. Vyrui pakako gerklę laidyti, truputį jaukesniu balsu bambėjo:

— Čerauninkė prakeiktoji!.. Kaip tik aš pro duris, tuoj užsisės ant sprando su visokioms zaunoms... Tai šiokia, tai tokia jai visada nelaimė, vis kažį ko trūkusi... Ar seniai sumaliau vieną puspūrį rugių, antrą miežių?! Mat nieko nebėra... duonos nė miltų! Išpūstijai jau viską! Kada yra, tai poni!.. Mėtys, barstys, nėraž nepaskųs... Ar ubagas pasipainios, šmakšt miltų cielą torielką... arba duonos kad duos, tai ir ranka linktelės. Nė kokia tu gaspadinė, viendienė špetnybė!.. Neguodi mano procės. Ką gi tu pati užsidirbi? Tinginė!.. Vis tik žiūri į mano rankas. Kaip išpūstys, nebeliks nieko, nebeturės ko beryti, vaikščios galvą nuleidusi, kaip mėma... Kad tave velnias! Išsišluok bent aslą, tu nevaleika! Žmogus, pripratęs prie viežlybumo, nosį suka, įėjęs į tokį kiaulininką!

— Bijok tu ir pono Dievo teip keikti be jokio reikalo! — tarė pati, iš tiesų jau verkdamą. — Žiūrėk, Vincelis čyst jau miršta, putelės eina per burnelę, užšalęs, pamėlynavęs maželelis... Nueitumei verčiau į sodą pasistoroti gramnyčios bent galelį... Gal naktį numirti... ką uždegsma?

Tėvas pažvelgė iš tolo į vaiką, persitikrino, jog teisybė... Cielas jau nabaštikelis išrodo. Mušdamas kumsčia į stalą, suriko:

— Vot, kokia tu tai ne rupūžė! Nesakyk tu, žmogus, į tokią padlą! Ar daug pirma sakei, jog vaiks serga?! Būčiau pasistorojęs gydyti, bet ne!.. Vis man ant zlasties darai! Viena sūnų teturiu, tą patį būtinai nori numarinti. Kodėl tu mergas sveikas augini? O tą ligi mažą susarginai! Kad tu pati verčiau nusprogtumei! Ką norint tu jam padarei — išgandinai ar peršaldei! No, tegul tik vaikas numiršta per tave!.. Užmuščio kaip rupūžę!

Pačiai nebeužteko kantrybės tylėti, nors vis verkdamą, bet staigiai tarė:

— Beproti, tu beproti! Nebežinąs ką bešnekaš!.. Lygu tu negirdėjai šimtais sykių, jog vaikas serga. Praėjusią naktį akių nesudėjau. Nors tu miegojai, vienok ne smerčio miegu: turėjai justį, kaip vaikas čirpė ne savo balsu. Tau išėinant, ar neprašiau kokios pagelbos storoties? Medžioklės negalėjai apleisti, dar parėjęs keiks! Aš nuo ryto burnoj kruopo neturėjau, atsitraukti negaliu, vaikas merdėja, man širdis plyšta... Dar šnekės, kad aš jam ant zlasties noriu numarinti!.. Ar tu turi bent truputį proto?!

Vyras, teip įspėliojamas, nutilo šūkauti, bet patyiliais vis dar keikė, uparijos, nė pats nebežinojo ko. Sukinėjosi, trypė po šlapią aslą, mindamas dar didesnį purvyną, mėtė indus, stumdė, spardė maišelius, norėdamas parodyti pačiai, jog gali padaryti šiokią tokią erčią troboj, bet besivalydamas teip pristatinėjo sau po kojų, jog sunkiai jau ant vietos bepasisukinėjo, o toliau nė žingsnio pažengti nebegalėjo. Apmaudavos, keikė ant šalčio, ant ankštos trobos, ant pono, ant pačios, vaikų, ant cielo svieto; pagaliaus ir ant paties pono Dievo, o užvis didžiausiai pats ant savęs. Gaila jam buvo vaiko, gaila verkiančios pačios, gaila išmetinėtų žodžių. Pagatavas sau buvo liežuvį nupjauti. Skausmas ir apmaudas draskė jam širdį, galvoj maišės, nebeįmanė, ką veikti. Artimas vaiko myris akyse jam stovėjo. Nebegalima buvo ant pačios kalčią numesti, lecna jo saužinė tvirtino, jog „per tave vaikas miršta“. Skaudžiais sugraudintas, krito ant suolo, parėmė alkūnes ant stalelio, delnose akis įkvempęs rymojo.

Pati nieko nebegirdėjo nė juto, kas aplinkui jos dėjos, tik užsikvempusi bučiavo čyst jau šalstantį kūdikį. Karštoms ašaroms laistė, tarytum savo dūsavimu troško jo gyvybę užtūrėti. Matydama, jog vaikas ledva tik retkarčiais bekvėptelėja, nusiminusi sušuko:

— Jezus Marija, Vincelis jau miršta! Tėvai, brėžk sierčiką, skubėk, mums beveizint numirs vaiks be žvakės!

Vyras, kaip elektra užgautas, krustelėjęs pašoko, puolė iš užstalio, sukluo asloj, mažne parvirto, pripuolęs krito ant vaiko ir jaučio balsu pradėjo baubti. Pabudo tėviška meilė, skaudus gailėsysis širdį pervėrė, o per balsingą rėksmą ledva beištarė į pačią:

— Tu sterva, padla! Per tave tai vaikas miršta! Kad tu būtumei verčiau pati nusprogusi, ne ko vaiką numarinusi! Maželelis tas mano neturėjo geros motynos! Dar žlembas kaip karvė... Kad būtumei storojusis, nebūtų vaikas miręs... Kad tave šimts velnių!..

1895 m.

— Nieko neveiksi, matušele, reik leisti Jonuką žanyties; tegul ieško mergos su gera dalia... Apsimokėsma maždaug skolas. Negali niekur nė nosies iškišti, labiau karčemoj, kaip apstos, vienas palūkę, kitas šieno, tai pasėlės, o kitas kaip velnias prisispyręs kamantinės: „kumet atiduosi?“, rodos, kad nieko daugiau nebemoka nė šnekėti.

— Užtai ko valkiojies po karčemas! — užmetė pati.

— Kaži kaip nenorėtumei eiti... kaip apstos ir ant miesto, tai nemitės turi vesties ant puskvortės. Bepigu dar, kad tos užtektų. Tas prie to, tas prie to, beveizint į kelias plėčkas įvarė, o kai pasigers — tikri velniai: gatavi mane suplėšyti už tas bieso skolas... Atiduosiu gyvenimą, tesižino vaikas, tegul mokėsis, aš niekur nebekišiuos.

— Kaipgi, kaipgi, to betrūko! Atiduok viską, potam vaikas bevadžios mus už čiupros! Aš neduosiu, neužsistupysiu, kol tik gyva, šaukė pati, kaskart didžiau įniršdama. — Nepaduosiu samčio, nenoriu ponios ant savo galvos... Aš nemeilysiu kažnio iš marčios rankų... To nebus, neprašau!..

— No, no, no! tarškėk netarškėjusi, kaip žydo ratai!.. Gyvenk, gyvenk, nepaduok, o kaip ištaksavos skolininkai, bus tau šmikšt per dantis!.. Bene tau marti sprandą nusuks. Nelaidyk liežuvio, ir bus viskas gerai!

— Dėl mano liežuvio išsiteks marti, — atšovė pati, — bet tau tai užtruks, nebeturėsi iš ko sprogti. Kas padarė tas skolas... Mažne visą gyvenimą pervarei per gerklę... Ar negalėtumei dar gyventi dorai elgdamos. Maušas berods prakuto, bet tu nusmukai. Ant galo marčią užsisvadinsi ant sprando, palauk, išmanysi tu!..

— Tylėk, no! — sušuko vyras, — tuoj gauni į snukį! Kaip sakau, teip ir bus. Jonukas žanytis, gaus spasabo, ir galėsma gyventi.

— Nebent teip, tai priduosiu, — tarė motyna. — Aš gaspadinausiu, o marti tegul sau būna ant šalies, parsineš sau duonos.

— Liepsiu Jonukui pasiprašyti Mateušą į piršlius, ir tegul eina pas Driežo Kotrę, nors nelabai aiški, bet piningai kaipje rankoj. Duoda keturis šimtus, ir dalis nemaža, o mano gyvenimas, nors ir apleistas, bet žemė gera. Driežas nečiaudės, ogi ir Jonukas argi ne vyras... ir iš stuomens, ir iš liemens, patiks mergai...

— Taigi taigi, ką gi beišskyres?! Tą pajuodėlę, didnosą, pataikūnę, valiūkę... — pakilo šaukti pati. — Išlepinta, išpustyta, išsirėdžiusi, tratanti muslinuose, krakmoluose, eis partyrusi kaip pūslė. Negana į bažnyčią išsikvarkliuos, bet ir po namus išsipuošusi kaip pana. Eis šieno grėbti — nažutkelė balta, skepetelis, kvartūgelis išdailinti su prosu, kaip iš pieno plaukusi! Ar ta kurią dieną bus gaspadinė? Visa iškyla, kad išeina su grėbleliu, o po namus, sako, nepasiima nė jokio darbelio, tik šlavinėties, plovinėties; tai įsės į stakles, tai siuvinėti nusitvers, vis niekniekius, o sunkaus darbo nieko — pfu! Tokios lengvadarbės neprašau! Pas mane nereik cacku pacacku! Man reik tokios purvabridės, kaip ir aš pati!

— No, motyn, ką tu čia pliauški? Kas gi tuos darbus nudirba? Jug Driežas kitos mergos nesamdo, Kotrikė viena tėra, tėvas šnerkšlys, spaudžia prie darbo kaip pašėlęs.

— Ko čia man ginčiji! lygu aš nežinau. Mergos darbas darbui nelygu. Žiūrėk, pas juos ir namuose iššlavinėta, išdulkinta, tiek po vidų, tiek kiemely, niekur šapelio, niekur sąšlavelės, lovos pataisytos, baltitelės. Tokia pataikūnelė, kaip Katrikė, ant to ir gaišta. Motyna dėta, leisčio aš jai cackyties! Kad duočio, pasiimtų ana darbo! Tėvas ant to nežiūri, piningus tik kala do kala... Apkrovęs šimtais tą savo pajuodėlę, įkiš kam norint, apmaus dorą vaikį.

— Nė jokio apmovimo čia nebus, — tarė tėvas. — Kad piningus duos, nėra ko žiūrėti į mergą, iš kaktos sviesto netepsi, by tik šimtus paskleis, kito nieko nereiks.

— Ogi tu ar negalėtumei šimtus sklaidyti ir be marčios? Jug tavo gyvenimas vertesnis už Driežo, o plikas esi kaip šuo per tą prakeiktą smarvę!

— Bene aš iš tavo kišenės geriu? — sušuko vyras. — Kas tau darbo!

Aš ne tavo gėriau. Mano žemė, mano gyvenimas, mano viskas, turiu valią, galiu vienas viską pragerti... Vot, ką tu man padarysi? Juo tu plepėsi ir gyniosi, tuo pašėliau gersiu! Žinok, jog tavo lojimas nieko nemačys, verčiau tylėk, jei nenori gauti per snukį...

— Tiek tu ir težinai: „per snukį, per dantis!“ Dėl to, kad aš tiesą pasakau, netinka tau klausyties. Jeigut Jonukas teip tegyvens ir tiek pačios teklausys, verčiau kiaules dar tepagano keletą metų, ne ko žanyties.

— Ko gi dar bereikią — pačios klausyti! To jau ir nebus! Paskutinis veršis būtų klausydamas... Bene motriška turi tiek proto, kad galėtų vyrui randyties... Jeigut pradeda vepėti, drožk su kumsčia į dantis, kad apsilaižytų...

Patį tratėdama išlėkė pro duris, įkandin įslinko į vidų minėtasis Jonukas, vienturtis sūnus Vingių, nuo tėvo betariant, „berods vyras ir iš stuomens, ir iš liemens!“ Stambus, aukštas, plačiausių pečių, storo pilvo, per didumą truputį sukumpęs, rankos smalinuotos kaip balžienai, kojos kreivos kaip ritmušai, burna kaip sėtuvė, nosė kaip už ditką agurkas, akys užgriuvusios kaip kurmio, galva didžiausia, pasišiaušusi, pilkais plaukais ir nulinkusi į priešakį, įremta liemenyje ant storo sprando, kakta aukštyn atversta ir kepurė ant šalies užvožta. Lūpa apatinė atkritusi rodė stambius pageltusius dantis ir tankiai išleido seilėms nudrykti. Balakonas ant jo milinis, nelabai aiškus, suglamžtuotas, rukšlėtas, šapais ir šiaudais apkibęs. Marškiniai ir apatininkės — džiaugės baltais vadinami, stori, juodai sudėvėti, šunies neperkandami, turbūt pernai skalbti. Kojos purvinos, įsispyręs basnirta į medenkas. Perėjęs per aslą, pasiražė, pažiovavo, pažvelgė dar į mažą laikrodėlį, atsisėdo ant suolo trobos gale; kojas ištiesęs į aslą, ėmė šukėtą pypkę krapštinėti ir taboko po kišenės graibyties.

— Kame buvai? — paklausė tėvas.

— Miegojau; kaip atsiguliau po pusryčio, ligi šiol pūčiau į akį — au! — žiovavo.

— Ar suveizėjai arklius?

— Taigi taigi, kaipgis! Man arkliai nerūpi šventą dieną... Taigi, tata, ką dirbsi nesuveizėjęs?

— Bene kur nupuls arkliai, — pamojo tėvas su ranka, — o duobos pečių bene užkišai?

— Taigi taigi, kaipgis! Vis mat man! Ogi pats kame buvai neužkišęs ligi šiol?

— Ne bėda, išdžius rugiai rytojui, — tėvas mostelėjo.

— Garbė Dievui! Ir tas iškirmėjo bent sykį! — dyvijosi motyna įėjusi. —

Žmonės po visam kada jau parėjo, o tu dar be pietų, per tą savo miegą gausi ir išalkti.

— Taigi taigi, kaipgis! Dyvykis, nematei pažadinti!

— Kaip jau gali tave pažadinti? Ar aš nešaukiau, bet iškirmės kaip paršas, nors patrūbočių prie ausų pastatyk, niekas dar neprikeltų ant laiko... Kaip sluogtis, bjaurybė! Ir akys užgriuvo, — į amžiną tinginį pavirtai, pasileidęs ant miego, ar tai pristovi tokiam jaunam? Būtumei verčiau į bažnyčią nuėjęs arba po visam kur į uogas, kaip svieto vaikiukai, antai, dainuoja, linksminas, o tu rūgsti kaip kisielius.

— Taigi taigi, kaipgis! Negirdėjau dar aš tavo kozoniaus, — atšovė sūnelis.

— Gerai vaikas ir sako, — juokės tėvas: — ne priklojus tauzyk, tik pietus duokš greičiau.

Jonukas paslinko už stalo, paėmęs duonos kepalą iš kerčios nuo suolo, atsirikė storiausių porą riekių. Motyna įnešė rūgusio pieno bliūdą kaip ežerą, įvertė saują stambios druskos. Sūnus žvalgęs šaukšto. Žiūrėjo stalčiuj, ant lango, ant žemės, pamatęs po suolo, pakėlė, nubraukęs žemes su pirštais, įdėjo į bliūdą. Kašdamas duoną dideliais kašniais, išrūgotą pieną ėmė srėbti, net didžiausios jo ausys linkčiojo. Tėvas, pypkę rūkydamas, vėlek prašneko:

— Jonuk, ar tu žanykis, ar ko!.. Pasiieškok bagotos mergos, bene apsimokėsi skolas... Negali nė atsikratyti nuo tų velnių skolininkų, neduoda nė atilsio.

— Taigi taigi, kaipgis! Kas apsiskolijo, o aš turiu mokėtis; o dar parodyk, prie katros mergos pritvinko tų pinigų?

— Tik sukis vikriai, o aš tau pasakysiu, kame gausi. Pirškis pas Driežo dukters, pamatysi, kiek šimtų tau paklos!

— Taigi taigi, kaipgis! Galėtumei pats imti Kotrę... Tokia juoda, ir akys kaip vabolės, o prie to dar ir sena, už mane šmotą vyresnė.

Išgirdusi motyna Jonuko kalbą, labai prasidžiugo:

— Vot, ar ne mano viršus? Sakiau, jog ne Jonukui Kotrė... kaip žydelka ar cigonė, kaip biesas žino kas... Paseno, o nenutekėjo, tai jau žinok, jog nėra dora, neimk, nereik tokios... Ar doresnių mergų nėra sviete?

— Jonuk, tu neklausyk motynos, ana meluoja, papratusi niekus tauzyti! Klausyk tik manęs, kaip aš liepsiu, taip turi daryti, o jei ne išginsiu abudu su motyna, žemę išduosiu ant rendos, kol skolas apsimokėsiu, ir judu eikit sau, kur jums patinka.

— Taigi taigi, kaipgis! Pats galėsi eiti, kirsdamas šunims per blakstienas, o aš žemės neišsižadėsiu...

Motyna užšaukė sūnaus kalbą:

— Berods tu rendą paėmęs tropytumei prasprogti, o skola skola paliktų. Neleisiu žemės užduoti, kad tu nesulauktumei!.. Mat vienas nori viską apžergti! Kur mano viso amžiaus sveikata padėta? Užduok, jei nori, pabandyk, o aš nieko neleisiu svetimo į savo butą.

— Mauči!.. — sušuko tėvas. — Kaip matai, gauni į snukį... didelė čia poni randyties... O kiaulių šerti... Kaip aš noriu, taip tur būti. — Atsigrėžęs į sūnų, tęsė toliau: — Pačestavok Mateušą, veskis pas Driežą ir tikit, netęskitės, o kaip paduosite užsakus, anie ateis į ūkvaizius, tada su dalia sutiksma.

— Taigi taigi, kaipgis! Sako, Kotrė nenori tekėti.

— Kas tas do per nenoras? Bene jos bus valia! By tik tėvui tiks, duos dalį ir neveizės noro, po gvalta nuvarys.

*

Kaip tėvas liepė, taip ir įvyko. Jonukas su Mateušu lankės pas Driežą. Piršlys, pačestavotas per Jonuką, šnekėjo ir derėjos už jį; geras jo liežuvelis apmetė ir ataudė, o įgirti ir įkalbėti taip tropijo, jog Driežas tik seilę rijo do rijo. Jaunasis ražės ir žiovavo, bet netruko sutikti.

Kotrė verkė, kaip lytus lijo. Motyna tramdė ją geruoju, o tėvas subaudė sragiai: jeigut rėdoma gerai ožiuosius ir neklausys, išgins nuo savęs ir ničnieko neduos.

Driežas ūkvaiziuose pas Vingį rado apleistus ir apgriuvusius visus pašalius, vienok tiko ir dalies dar dadėjo, kiek piršliui buvo žadėjęs. Sakė:

— Žemė gera, pievos — kaip avį kirpk, daržai — geriausiai, su budinkais bepigu — sukibę visi naujus pastatysma; nuolanka maža, dalies nereiks niekam duoti, nieks karvelės neišves veltui. Kotrelę pasvadinsiu kaip vištelę ant kiaušiu.

Šalininkai — vieni Kotrę peikė, kiti Jonuką, arba tėvais baugino, o kiti pečius tik patraukė.

Kol užsakai išėjo, per tris nedėlias Kotrė, kur tikėjo, per ašaras sau tako nematė. Jonukas jai dideliai netiko. Motyna, nors jos gailėjos, bet randytiems neturėjo valios, o tėvas nė klausyties neklausė; šnekėjo tik apie Jonuką, žemę, gerą vietą, įkalbinėjo, jog gyvens gerai, prabagotės, pasitaisyti ir jisai padės, o prie vyro pripras; sako: miegalių pažadinsi, tinginį paraginsi; Jonukas jaunas tebėra, pamils tavim ir klausys, kaip liepsi.

*

Besitaisant, besibrūzdant kaip ratas išrietejo tos kelios nedėlios. Kotrė jau suvenčiavota parvažiavo su vyru pas tėvų į jo namus. Parniūkė atsilikęs kraitvežys, nes jo vežimas teip buvo sunkus, net apsiputoję arkliai led parvilko. Du šėpai, dvi skrynės kaip akmenų ritinių priloduoti, o tų ryšių, patalynių, drobužių be galo. Nešė veselninkai iš vežimo, vilko į sukrypusią sulūžusioms durims klėtį.

Kieme taškės, braidė ligi kelių po purvyną. Kotrei kailis kratės, bet galvoj greit sumojo, jog čia reikia nustumdyti pakalniui mėšlus į laidarį, porą vežimų žvyro papilti, takus akmenėliais išdėlioti — bus mažne kaip pas tetušį, tik tvoros sulūžėjusios be galo.

Vedės vyras Kotrę į vidų: Tėvai su veselninkais ir muzikantais išėjo į pringį marčios pasitikti.

Kotrė puolė tėvams po kojų, bučiavo rankas, potam davė katram po ilgą ir plonitelį stuomenį. Motyna susvadino jaunuosius užstalėj, padėjo česnes, ragino gerti, o žiūrėdama į juos džiaugė ir dyvijos:

— Kas gi galėjo tikėtis, jog Kotrelė paliks mano marčia! Kad mano Jonuką vežė krikštyti, ana vartus atkėlė, jau prakutusi buvo piemenelė. Ką padarysi, musėt tokia Dievo valia. Apdovenajo, dėkui, mumis gausiai; drobelė teip plona, čia atkočiaus austa, pažįstu tikrai.

Kotrė prarijo pirmą gurkšnį česnės, užtaisytos kaip karčiaisiais pipirais — žodžiais naujosios motynos.

Tėvas girtitelys, nosis pamėlynavusi; šurmuliavo po aslą, randijos visu kuomi, tankiai kumsčias sugniauždamas, išperpusiu balsu švarkštė: „Kaip aš liepsiu, teip tur būti!“ Potam, užsikūręs pypkę, iš antros pusės prisisėdo prie marčios, prisilindęs arteliai, marmėjo:

— Mano žemė aukso, mano gyvenimas visako pertekęs, kaip inkstas taukuose valiosies, būsi paėdusi, tik manęs klausyk. Maža pasogelė tavo, menka dalelė! Jonukas būtų ir daugiau gavęs kitur, nes tai vyras ir iš stuomens, ir iš liemens, kaip iš pieno plaukęs!.. Kiek jam tave peikė — nieko nemačijo, musėt tau tokia gera laimė žadėta. Ant to apmaudo išgerkim arielkos.

Prisipylęs čerką — sveiks!

Per smarvę nuo pypkės dvokimo, nuo tėvo arielkos Kotrė niekur nebetvėrės. Atsigrėžė ant vyro, tas su atkritusia lūpa, išdrykusioms seilėms iš tiesų besnaudžiaus! Kotrei šiurpis perėjo per kailį, nusiminė pamačiusi, kokius draugininkus įgijo ligi grabo lentos. Pažino aiškiai, jog vieną tikrą tetušį ir vičvienaitę mylimąją matušelę locną teturėjo, katrie, nors mylėdami, bet be malonės atidavė ją į tokias atžūlias rankas. Greitai sumojo sau galvoj, jog naujų tėvų nepravardžiuos tetušiais, bet iš lenkiškumo vadins: papunelis, mamunelė.

Ilgai dar kalino užstalėję jaunuosius. Kotrė net apsvaigo nuo visokių dūmų ir tvaigo, o priveikta skaudžioms užgaulėms motynos, žebelkavimu tėvo, juokais šalininkų, iškliuvusi nuo nepriprastos česnės, led ne led tamsoj nusigabeno ligi savo patalynės. Krito skersai lovos, sprogstančią skausmu ir karščiu galvą įkniausė į pagalvę, katra už menkos valandos sudrėko nuo sraunių jos ašarų. Tolei verkė, kol miegas nuramino pavargusią galvelę.

Neilgai teilsėjos, nes nuo vėjo girgždinamos durys neleido miegoti. Atsibudo net sustingusi ir drebanti nuo šalčio. Nespėriai teatsikluinėjo, kame nakvojanti. Apsičiupinėdama nepriprastoj vietoj, led tik tropijo uždaryti duris; sugreibusi kažki kokį apklotą, susirengusi kiūtojo ligi ausros. Miegai iš galvos išsiblaškę, akyse mirguliavo visokie paveikslai, vakarykščiai regėti; ominėj lindo įvairios kalbos, naujai girdėtos. Prasiblaiviusi perkratė mislėję visus vakarykščius atsitikimus, atsiminė jau atskirta nuo tėvų ir su jų palaiminimu atiduota kitai giminei, o per kunigą privinčiavota vyrui ligi grabo lentos... Atsidūksėjo, persižegnojo, akis pratrėnė..

— Bene sapnuoju... O Jezau, motynele švenčiausia, tikra teisybė!.. bet kur jis? Tai pirma naktis po šliūbo... jo nėra! čia gaidžiai gysta jau, nebe toli aušra, netrukus muzikantai gali ateiti prikelti... Kaip čia bus? Lova netaisyta... Jaunasis pasislėpė... Jaunoji iš vakarykščios nenusirėdžiusi... Musėt buvo girta... Turbūt ir kiti dar tebegeria, tebešoka... Bet tylu, nieko negirdėt... Ką ta mano matušėlė beveikia?.. Pirmą naktelę nakvoju svetur... Dabar jau vadinsis mano namais. Kaip čia reiks priprasti, ką čia reiks veikti?! Teip ir tam lygiai dūmojo Kotrė. Tankiai karštos ašaros smerkės į akis, bet, gvalta jas nuvijusi, dūmojo ir mąstė sau, jog rėkimas nebemačys nieko... Reiks nužemintai, kantriai ir tvirtai pasistiprinti prieš persekiojimus naujosios giminės. Jautė tą aiškiai, jog dabar neturi niekieno širdies, linkios dėl savęs, visi žiūri skersoms ir jos kožną žingsnį ir žodį skaudžiai perkrato.

Prašvintant aušrai, pašoko Kotrė, apvalė truputį savo kraitį, pataisė lovą, apsigerbė drobužius, privėrusi klėties duris, ėjo į vietą.

— Niekur nė gyvos dūšios nematyti, nė činkšt, pats įmigis veselninkų. Užtai gyvuoliai, visą valią gavę, šnerkštė po kerčias. Veršiai, avys po kiemą pliauškę; kiaulės pringyj indus, katilus barškino, žvigindamos visas pamazgas išlaistė. Trobos durys iškeltos ir pastatytos kitame pasieny, turbūt savizdrolai veselninkai pasizbitkijo tyčioms senius sušaldyti. Troboj tėvas, įkypai lovos pavirtęs, knarkė, ir šuo greta kaulą graužė; nebeatsiriedamas nuo paršelių, įsikėlė į lovą. Motyna, kojas pakišusi po pečiaus, o galvą ant židinio, tarpangyj, pasigūmursi dėvimuosius kailiniukus, teip skaniai pelenuose kaip puokuose miegojo. Paršeliai susiglaudę apie apgriuvusį židinį krūkinos, prašydami gospadinės pusryčio, bet ana nieko nejuto. Gaidys, pašokęs ant stalo, kutnojo vištas prie trupinių, o jos mušės su katėms apie išvartytus pieninuotus puodelius. Žašėlės nedrašios prie slenkščio gagėjo, galveles persikreipdamos, spoksojo į muzikantus, išsitiesusius ant suolų; kada anie knarkdami suyzgė, žašėlės baidydamos šnypštė. Asloj mažne kaipje kieme purvynas, o pringyj — ko besakyti, nė įbristi nebegali.

Pamačius tokią parėdką, Kotrei šiurpis perėjo per kailį, net plaukai ant galvos sučiuško. Vienok nenuleido rankų. Išvarinėjo visus gyvولیus, įstatė šėip teip duris, užkamšė su škarmalais išdaužytus stiklus, kad teip vėjas nepūstų, atrinko indus, sustatinėjo į kerčias; sugreibusi šluotražį, šiūpelę, užniko valyties, kaip beįmanydama aslą sausinti. Žvilgtelėjo nejučioms į lubas: viena lite vortinklės. Neiškentusi perbraukė su šluota porą brūkių per balkį. Pabudo motyna, pakėlus galvą, pusmirkoms žvalgydamos, prašneko:

— No, padėk Dieve! Nauja gospadinė atsirado!.. Ar seną paprotį varai?.. Šlavinėtis?.. Čia to nereik... Jei purvų nebraidysi, duonos neėsi. Pagaliau šiandien, ar tai gražu? Pirm keltuvių pašokti? Musėt muzikantams stuomens neturi... Mat, vyrą vieną palikusi, parkūrei valyties... Kas čia tavęs prašė?

Ant tokio pasveikinimo motynos nusišvypsojo liūdžiai Kotrė ir prilėgniai tarė:

— Dovanok, mamunele, už mano atsikėlimą netikrame laike, bet aš tam nekalta... Be galo sušalau, nebenugulėjau, ėjau ieškoti šilimos ir vyro, nes nežinau, kur jisai dingo... O čia žiūriu, jog ir troboj jo nėra... šilimos teipogi nerandu... Duris iškeltas radau... visur šalta, šlapia, vėjas... Ir tamstos teip pat vargiai miegojot, be jokio pailsio, kaipje ir aš. Noriu apsisvalyti maždaug; pasikursim (pasikursiu) pečių, ir apsišildysma visi.

— Kas gi kaltas? — murmėjo motyna. — Vakar vakarą išlėkei viena gulti, o tas miegalius, kur norint pakritęs, užkirmėjo. Nebarstyk tų smilčių teip storai: dulkės be galo kaip pradės šokti...

— Ar iš purvyno dulkės? — juokės Kotrė. — Verčiau, mama, sakyk, jog purvą didesnį išmins.

— Sporyties mat moki! — prašneko tėvas, ropšdamas iš lovos. — Už pirmą rytą nori mus paneigti. Kaip ligi šiol, teip ir dabar tropys motyna randyties ir be tokios ponios...

Kotrė nemitusi spūdino laukan. Pryšininkėj išgirdo knarkimą miegančių; pralenkusi duris net nustebo: jos vyras bemiegas kaip sluogtis lovoj, kaip kiaulių kinyj, greta su piemeniu, katras, spaudžiamas per Joną prie sienos, spyrės atgal su naginėtoms, purvinoms ligi kelių kojoms. Per tai suvalioto, supurvino visą šoną jo šliūbinių drobužių, pasiūdintų per Kotrė iš gražaus ir brangaus čerkaso, jos pačios darbo. Suskudo jos širdis ne tiek iš gailėsio drobužių, kaip iš apmaudo, jog niekaip negalėjo vyrą prižadinti. Šaukia, judina, glamžuoja kuo neverkdama, o jis miega, knarkia kaip dvėsdamas... Išgirdo motyna Kotrės balsą, įpuolė į ginčią, užmetė akį... jau viską permanė.

— Tokia vikri statais, — tarė į marčią, — o pagatava žlembti dėl niekų. Nesumanai, ką daryti. O teip!

Pagrobusi už čiupros piemenuką, sviedė iš lovos į aslą šaukdama:

— Tu rupūžoke! nusiauok kojas guldamas kitą sykį! O Jonuko nedraskyk prisistojusi... kaip pramigs, ir atsikels. Ne dabar laikas tau lementavoti... Vakare buvo neužsisklęsti klėtyj...

Persigando be galo Kotrė iš tokio nemielaširdingo apsiejimo motynos. Nė galo jos kalbos negirdėjo per gailėsį to piemenelio, verkiančio iš skausmo, o drebančio iš išgąščio. Motyna tuo tarpu užsiundė muzikantus. Tie susigriovė su muzikoms, griežė maršus keltuvėms jaunųjų.

Nors trunkiai ir garsiai griežė, vienok Jono niekaip nepribudino. Jisai rodės norįs pritarti savo knarkimu. Kotrė atnešė stuomenis davenų muzikantams, patiesė savo skotertes ant stalo.

Kilo iš šiaudų veselninkai, rinkos susiedai, juokės, čydijos iš kits kito nakvynės.

Kotrė apkrovė stalus savo parvežtais pyragais, varškėms, apstatė plėčkoms, ragino svečius ir tėvus kartu. Tėvas, išvydęs arielką, nēmaž neraginos. Motyna spyrės dar kaip ožka, bet, išmaukusi porą čerkelių, labai įplepo. Kožnam atskirai pasakoją vieną ir tą patį, kaip marti vakar vakarą, pasislėpusi nuo vyro, išlėkė gulti ir, užsisklendus klėtyj, nebeįsileido nieko. Jonukas nabagas baldės, braižės apie duris, niekaip neįsiprašė prie jos gulti... Iš to apmaudo ir dabar grinčioj tebemiega. Bobos

juokės, klegėjo, dievagojos, kitos švypsojo, kitos galvas tik kinknojo, bet nė vieno žodelio neužtarė už Kotrę.

Beviešint, bešokant neprailgo laikas. Netikėtai dar atžvangėjo, atbarškėjo jaunosios pasekėjai — broliai, gentys ir svočia su vyru. Prasidžiugo Notrė sulaukusi savųjų. Susvadino, vaišino kuomi tik beišgalėdama. Tėvas, gerai jau užmaukęs, šaukojo, sklaidėdės, girdamas savo žemę — aukso obuolį, savo sūnų — vyrą ir iš stuomens, ir iš liemens; gailinos pliką marčią, „nevertą jo sūnaus, gavęs. Svočios vyras, teipogi jau įkaitęs, sporijos ir gynė savo pusę, o čydijos iš jo pamatų, per kuriuos šunys lenda, iš stogų — dangumi dengtų, iš rūmo — be langų, be durų. Iš pradžios juokais, o potam jau iš tiesų išsibarė, špygoms išsibadė, ko tik nedaėjo ligi peštynių. Tėvas, kumsčias mušdamas į stalą, rėkavo:

— Mano dvaras, mano geras, o nekviestiems svečiams nėra česnės! Kam nepatinka — laukan! Kaip aš liepsiu, teip ir bus!

Per tokį zvaidą sumišo visa veselė, kožnas tik žvalgės, kaip išsprukti namon. Anos pusės veselninkai išbrazdėjo atgal, teip pat ir susiedai po kits kito spūdino laukan.

Motyna, apsimetusi girčiu, susirengė lovoj, būsianti nieko nejuntanti. Kotrė išsigandusi drebėjo kerčioj. Tėvas per savo įniršimą nė justi nepajuto, kaip svečių mažai beliko. Ėmė prie visų kabinėties: prie muzikantų, marčios, prie motynos, žadėdamas visus išperti. Ant jų laimės atsiropštė Jonas iš miego, išgirdęs tėvą rėkaujant po trobą; tebeverdamas duris, jau sušuko:

— Taigi taigi, kaipgis! To dar betrūko! Niekas dar čia negirdėjo tavo gerklės! Nežinai gulties prisisproges, ne lermas kelti!

— Je je! Kaip tau kad niekas daugiau nerūpi, tik gulėti ir kirmėti per dienas, naktis! — lengvesniu jau balsu sporijos tėvas. — Tau berods niekas nerūpi už mano galvos... Išsimiegojęs, duonos išsiėdęs, užsimanei žanyties... Dar tokią plikę parvedei už poniją ant mano žemės. Nevilkis, neduosiu ant jūsų valios, bet kaip aš liepsiu, teip turi būti! ir vėl smarkiai trenkė su koja į purvyną.

— Taigi taigi, kaipgis! Kas čia tavęs bijo!.. Bene aš užsimaniau žanyties? Ponevaliuo man pačią užkrovei, nes piningų tau gvalta prireikė, nebeapsikopei skolų... Bepigu dabar tau mandravoti, kad jau atsikratei nuo žydu per mane!

— Bene man piningų reikėjo? Juk tu dėl savęs žemę išpirkai! Už tai, vaike, dabar mokykis gyventi! Sek mano pėdas, jei nori pragyventi. Valdyk bobas, neduokis sau už nosies vadžioti.

Kotrės brolis, katras dar čia tebešurmuliavo, sušuko asloj:

— Sudievu, tetuš! Dėkui, jog dasižinojau, kokia buvo Jono ženatvė! O tu, švogeri, užlaikyk kaip reikiant pačią, nes už jos laimę tu atsakysi, nes paėmei keturis šimtus ir dalį!..

Tai sakydamas, pagražojo su stimakaju jam į nosį.

— Taigi taigi, kaipgis! Man mat nepakelti!..

*

Koksai gyvenimas, toksai ir mirimas, arba: kokia pradžia, toks ir galas. Teip ir Driežo Kotrei: kokia veselija, tokia ir laimė. Tėvams neįtiko niekuomi, niekuomi. Ką tik Kotrė darė, vis peiktinai; vaikščiojo ar sėdėjo, šnekėjo ar tylėjo, juokės ar verkė, darbavos ar gulėjo — vis negerai, ir negerai. Tėvas kiteip jos ir nevadino, kaip tik — šavalka, plikė, ne tokios Jonis bestovįs. Motyna, viseip meluodama, įdavinėjo vyrams,

per tai džiaugės nugrėžusi nuo savęs tėvo keiksmą, i per jos liežuvį kliuvo kalčia Kotrei.

Išaušo jau pavasaris. Po vakarykščio lytaus nušvito visa padangė. Saulelė kaitina, gaivina ir šildo žemelę, ką tik išsiliuosavusią iš šalto kailinio kietos žiemos; suspausta šalčių, prislėgta sniegu, atitolinta nuo saulės, kentėjo ilgus laikus sustingusi ir apmirusi. Šiandien tarytum juokiasi linksmai, budinama atsigrėžusios saulelės, sušilusi jos įkaitoj; net garuoja žemelė, kvėpuodama iš vidurių paskutinį pašalą. Vėjelis, pranokdamas saulelės spindulius, šiltai pūkšnoja, skubindamas džiovinti purvuotą jos paviršę. Sniegas, kur ne kur dar pasislėpęs, baltuoja patvoryj, bet, pabūgęs šviesos, traukias, nyksta, tyža, šyla ir tirpsta, persimainydamas į vandenį, graužia sau vinguruotus takelius, tvinsta pakalniui į upelį, iš paskubos net apsiputojęs. Miškai papūro ir papilkavo pumpurais. Paukšteliai kožnas kitokiu balsu vingura savo giesmę, garbina aušrą pavasario. Sumišę balsai — tetervinų bildesio, vivirselių vyturiavimo, varlių kurkimo, vabolių bryzgimo — pasklidęs ore atbalsis — padaro nepermanomą ūžesį, be galo meilų širdžiai, o malonų ausiai. Vadovas didelio pulkelio, stambus žąsinelis, klykdamas partraukia iš pietų, žino gerai kelią, veda paskui savęs nemažą būrelį, persiskyrusį į dvi ilgas kartis; nutraukė, nuklegėjo stačiai į šiaurę. Baltos gulbelės šniokštuoja sparnais viršumi pušyno, pailsusios iš tolimos kelionės; sunkiai mojuoja sparnais, garsiai tūtuodamos, ieško vietos, kur galėtų nusileisti. Kaži kur toliau už miško sukrūkė gervės. Ančių — tai begalinės minios užplūdo, kvarkinasi, pleškinasi po sartis, tokiais būriais pakilusios, kaip debesiais, laksto. Stybrakojis gandras, stypinėdamas po laukus, renka šapus; prisikandęs pilną snapą, kilsta į lizdą; ten, užsiversdamas galvą, klekina, sparnais pasisklaidydamas, gyniojasi nuo priešininkų, langojančių aplinkui. Žvirbleliai kanapleseliai linksmai čiurškauna apie gandrą. Ledspira, šokinėdama paprūdyj, linguoja uodegele.

Kūtvailiškių sodos rugių laukas kaip žalia gelumbe apsidengė. Po sodą teipogi kas gyvas galįs juda, plasta, kožnas ypatingai nurodo džiaugsmą, sulaukęs linksmo pavasario. Margi balandeliai būriais pasilangodami, nuo stogo ligi stogo skrajoja. Raudonas gaidys, išsivedęs vištų būrį ant skiedryno, pasikraipydamas rožėtą skiauterę, garsiai gysta. Širvas žąsinelis kiūto ant vienos kojos netol pringio, galvelę perkreipęs klausosi, bene cypčioja žąseliai ląstvoj. Rainas katinas, pašokęs ant malkos, šerį papūtęs, uodegą pastatė prieš Rutkiuką, o tas, lakstydamas į rinkį, cypdamas, pasikaukdamas loja.

Vaikų cielus būrius ant pamato išperėjo saulelė; sustyrę, susimurinę gniaužė drėgnas smilteles, didesnieji jau basi, raudonoms nosims ir kojoms po ūlyčią važinėjo ratukus; džiaugdamos kits kitam plepa:

— Mamaitė šmotą, šmotą kiaušių rytoj dažys, cielą puodą, su kaupu!.. O jūsų ar šmotą vištos pridėjo? Mušma per Velykas.

— Ji mūsų dažys jaudonai, as ne musu, jitinėsu.

— O aš tavo takšt ir sudaužau!

— Aš mamaitei pasakysiu, — čirpė kuo neverkdamas. Vyrai ant skiedryno, nors kepurės dar žieminės ir pirštinės lopuotės, bet kailinius ant tvoros pasimete, vienmarškiniai mietus tašė. Kitas, kumelę įsispraudęs į žambri, bandė paarėti daržą. Mergikės, gatavai vandens viedrą pasistačiusios, tykojo perlieti artoją, kad jo kumelė būtų riebesnė. Kitur gaspadorius grėbstinėjo, valės kiemelyj ir apie laidarij; parėjus iš lauko avims, skaitė èrelius, rodydamas pirštu, pagal nosia pasikėlęs. Kitame šmote, prie krūvos rąstų ir užtiestos budavoti jaujos, būrys vyrų strūliavo baldės. Kaži kas žilius parsiundė būrį kiaulių iš rugių; votegu nešinas, priėjęs prie vyrų, užniko barties:

— Ar jūs pašėlę esat — teip apleisti kiaulėms rugius! Musėt velnias apstojo, juk tai pavasaris! Cielame sviete nėra tokio pasileidimo, kaip prie mūsų: ką Dievas ir duoda, o mes patys metam duoną nuo savęs. — Aš pasakysiu: kad nevaravostės su kiaulėms, atminkit, nepūpkit, kad nebepareis kita, arba uždarysiu parvarės, kieno bus, ir neduosiu be rublio; matyti, jog su jumis negali geruoju, kaip su biesais... Į rugius nuėjus, Jezus Marija reik šaukti — kokią iškadą daro!

— Dėkui, dėkui, dėdele, bent vienas apsibark! Teisybė, didelė mūsų visų paleistuvystė teip neveizėti.

— Ant nelaimės neturiu šunų, ne vieną kiaulę velnias atimtų... Kitas katro kiaulė buvo parvartytame būryj, tiek besako:

— Ir tavo paties deglę mačiau vakar rugiuose.

— Veizėkit, plėškite ir mane skrembkit, — šokos senis, — ar velnias jumis neleidžia! Reik visiems daboties, nes paliksma be duonos.

Teip vyrai po laukus brūzdė, o bobos po vidų. Vienur valėsi, dulkinosi, lubas plovė, sienas šveitė, patalynes valkstė; kitur pyragus minkė arba jau išsikeptus dėliojo. Kita miltų geldą nešė iš klėties į trobą; visur taisė mėsą plovė, taisė kepti; varškes dirbo, kastinį suko, lašinius pjaustė, o cieloj sodoj kožname bute kaminas rūko dūmais užkurto pečiaus, net ūlyčia einant jutos įvairūs kvapai. Mergos, siuntinėjamos nuo gospadinių, tekinos lakstė, skubėjo darbuoties šį vakarą, kad rytojui mažiau beliktų darbo, anksčiau galėtų išeiti į Velykas.

Kitai gospadinei nevyko nabagei: nekilo pyragai, puodeliu nešina lakstė po sodą, ieškodama mielių; viename ir kitame kieme klausinėja — vis neturinčios.

— Reik lėkti prie galinės — anie gavėnioj alų darė, bene gausiu?

Radusi Jurgienę sviestą beplaustant, apsikabinusi prašė:

— Jurgienele, balandeli, duokš mielių nors lašelį... Miltus tokius langius nupirko... Tėvas išgins mane į pipirų žemę, kaip sukris pyragai.

— Teip mažai teturiu, visos nešė, nešė... Ko neužėjai pas Vingienę? Kotrė nuo motynos andai, mačiau, parsinešė cielą plėčką, anų liks.

— Buvau, nabagele! Kad ten įpuoliau ant tokios lermos, tai bėda!

— Jau turbūt ant Kotrės sukilo? Visi, bračeli, besirieją kaip šunys... Ir Kotrė gerą beturinti liežuvelį... Teip kertas, kad bėda!

— A! matai tiktai, prabils, nebeiškentės!

— No, kad ten negali. Gana kentėjo ir norėjo Kotrė būti mažesnė... Jug aš ten rytas vakaras, žinau viską... Jau kaip ana iš pradžios, tuo parėjimu, lenkė tėvus, visada prilėgniai, maloniai slaugys, šokinės, gatava buvo ant rankų nešioti... Nieko nemačijo: kaip laido dantis ant jos, teip laido. Prisiklausė visako, užteko, dabar jau atsibodo, ėmė kirsties kaip kirvis su akmenių... Dantinga ir Kotrė!

— Dveigys treigį užėjo... A ta ta ta!.. Gerai Vingiams gerai... Kiek ana mane veikė, liežuvį laidino, kaip mes provojomės su tėvų nabaštikais, o pats į svietkus ėjo tėvams... Gerai, kad bent marti aniems kaktą perskeltų!.. Ar girdi, tu pamokyk!..

— Klausykis, nabaguti! Jug per mane Kotrė ir pakilo rieties... Aš prikursčiau... Pirma ta motyna duos, duos jai kozonius, tėvas nuo savęs keiks, piškins... O ir Kotrė, matyti, uparochė: būdavo, rėks, rėks iš uparos, bet nebarsis. Sakau: argi tu liežuvio neturi? Tokią dalį parsinešei, gyvenimą kaipje išpirkai, ir tu leisis teip joti sau sprandu. No kad užniko kirsties, nė žodžio nebenuityli... Pašėlęs ir Kotrės liežuvis, kad bėda!

— No, o vyras ką besako?

— Bene dar tą mulkį gali vyru vadinti? Jis ne vyras, bet stuobrys, išpuvęs, be galvos ir be širdies. Kiek ta Kotrė vargsta su juomi bučiuos ir myluos, šnekins,

malonėsis, glamžuos, norėtų pabudinti jausmus meilės jo širdyj, norėtų atversti į žmogų... nieko nemačija! Jisai: „taigi taigi, kaipgis!“, ir gana, o tinginys, kad bėda! Su tėvu tik moka rieties.

— Teip ir gerai! Sukibs abudu iš vieno į tėvus...

— Kad bent dar nekibtų tas veršis! Jam pati nerūpi, žiūri tik, kaip atsirietti nuo darbo, jei kumet pradeda tėvas ūdyti. O Kotrė — tai pašėlusi darbininkė... Išžirga eina, bračeli! Darbas jai tirpti tirpsta rankose. Nors ir senė Vingienė nesugriuvusi, bet marčiai nė gerti neatneša ant darbo. Žiūrėk, kaip ana pašalius apvalė, ta pati troba palaikė kaip ne ta paliko; būdavo, negalės nosies įkišti, dabar bent sausa, viežlyba, kaip svieto. Užtai kuo didžiau motyna ir šelsta, kad jos mėšlus apkopė... Ka ka ka! juokės abidvi...

— Ar šmotą susisukai sviesto per gavėnią?

— Nedaug! Kas tos mano karvės — pirmdėlelės, žiemmilželės, pašaras prastas, nieko pieno neduoda.

— Šit ir mano visas galbūt poras gorčių... Įsiplepau, o mano pečius beatvėsta. Dėkui už mieles, sudievu!

*

Vingių kiemelyj purvynai truputį apsuse, takelis į klėtį ir po slenksčiu išbarstytas geltonoms smiltelėms; dar krepšai smiltinuoti ir naščiai tebeniūkso pamesti patvoryj. Trobos stogas storai apkerpėjęs, kur ne kur pro tarpus spykso stiebai žolių, vasarą žaliavusių ant stogo; kerpės kėksojo kukuliais, kaip duonos kepalais. Visa paviršė stogo išrodė kaip kešynė skynimuose. Zolabas per vidurį giliai įlinkęs, kaip kumelės nugara; viduryj iškišta lentinė gerklė, pavidalo kamino, kitą kartą vėmusi dūmus, o dabar čyst nukrypusi į vieną pusę; išrodė, kaip būtų troba kraipiusi galva, dyvydamos niekados nemačiusi išbarstyto kiemelio. Sienos sulinkusios ir susmegusios, nebevaliojančios atsitiesti po sunkumu stoginių kaminų. Kerčia pastogės ant pryšininkės, čyst jau į žemę atsirėmusi, išrodė turinti atspyrusi trobos galą, kad langeliai neįsikniaustų į žemę. Stakta išsiviepusi įkypai, per tai durys ativiros stovėjo. Pringio viduryj aukštai sugrįstos luobinės užlos, aprūkusios spindinčioms sūdimis, po tų pakabinti du vašai apačioj, sušlavinėti į krūvelę pelenai ir užkopta ugnelė. Indai surikiuoti į kerčias, asla truputį išsausinta. Troboj teipogi apvalyta, lova pataisyta, langai neseniai nuplauti, dar drėgni. Stiklai, kur išsproginėję, užspraudyti šakaleliais ir kelioms šaklėms rūtų apkaišyti; asla sausa, išbarstyta, pečangio ir židinio griuvėsiai nušluoti. Troba šilta, pečius berods kūrentas, bet nė joku smarsu neprikvėpusi.

Kotrė vienmarškinė, po plaukų, basa prie stalo kočiojo drobužius; įpykusi, įniršusi plyšo raudonių, truputį vėjo supūsta, o daugiau iš apmaudo; juodos jos akys spindėjo piktumu, tarytum kibirkštis pažers į šalis, o su kočėlais šarpiai švaistės.

Tėvas asloj, netol durų, motyna prie židinio. Jonis išsitiesęs, kniūpsčias, pas pečių ant suoliuko; trumpai jam vietos, todėl kojas ligi kelių pastatęs į aukštą pagal siena; galva antrame gale, nusikišusi ilgiau suoliuko; truputį burną pakėlęs, pypkę žinda.

Kotrė drebančiu, bet skambančiu balsu aiškiai prorėksmais barės:

— Nė jokių ištaigų neprašau!.. Nepratusi kiauliškai ir nenoriu... Prie mano tetušio šunys ir kiaulės geriau ėda... Smetonas, antai, vienos kirmėlės, laikei apsižergusi!.. Kas tą kastinį gali ėsti?.. Mėsa kaip šikšna — Nė pyrago šmotelio nėra atgavėti! Ar tai ne gėda ir patiems?.. Pagatavi savo draugą atsisukę suėsti!.. Ubagas geriau pasitaiso Velykoms, ne ko jūs.

Motyna, turbūt jau pritrūkusi žodžių, vieną ir tą patį čirkšdama, rankoms mojuodama, atkartoję:

— Pataikūnė, pataikūnė! tinginė! pajuodėlė!..

Tėvas vėlek švarkšdamas krokė:

— Mauči, tuoj gauni į dantis! Kaip aš liepsiu, taip tur būti.

Jonis nusispjauydamas drūktai pritarė:

— Taigi taigi, kaipgi! Laidykit gerkles... Kas čia jūsų bijo? Kotrė, šarpuodama kočioti, taip smarkiai daužė į stalą, net langų stiklai virpėjo, o vis nesustodama šaukė:

— Bene mane iš kokio kiaulininko parvedėte!.. Ar aš jums siūliau? Aš darbo nebijau, o jūsų liežuvio nė tiek!.. Man valia dirbti, valia nedirbti... Savo šimtais išpirkau gyvenimą, o dabar per jūsų šykštumą kąsnio neturiu... gėda kam ir sakyties. Per kiaurą žiemą kaip kokia vergė viena dirbu, visus gyvulus veizu, o jus tik dantis ant manęs pakabinti temokat... Kad jūsų gyvenimas ežeru būtų aptekęs!

Barėsi rėkdama Kotrė, o su kočėlais daužė, net stalas tratėjo, už tai ir tėvai, atstu atsitraukę, vaksijos; taip krokė tėvas, net gerklė jam apkarto, o Kotrės užšaukti niekaip negalėjo; spigino ir spigino tėvams visą teisybę, vedė juos į zlastį. Tėvas, perpykęs, dantis tratindamas, lėkė laukan, daužė duris, net sienos sudrebėjo. Motyna paskui, čirkšdama:

— Parvesk vyrus, eik į sodą! Matai, kad nieko nebus, reik duoti po slėtatatoriumi, reik pamokyti tokią poniją!

— Tauzyk kaip durnė! Kam man tų vyrų?.. Aš ir pats tropysiu... Būčio ir dabar nutvėręs iš užpakalio už čiupros, kad ne tie kočėlai jos rankose, susiturėjau tik tą kartą. Žinai gi, ir aš prisivengiau, tokia uparochė, pone Dieve sergėk, gal kaktą perskelti! Prisieis kitą sykį, aš jai parodysiu!.. Kaip aš liepsiu, taip tur būti, — nuėjo kumsčias sugniaužęs, numojavo.

Kotrei rankos, kojos drebėjo, širdis plakė, kakta karščiu degė. Prasišalinus tėvams, užsikvempusi ant stalo parymojo, nusišluostė į kvartūgą akis ir kaktą atsidūksėjo giliai, giliai. Tik atsisukusi žvilgt į yrą, ir vėl jos akys apėjo ašaromis... Jonis gatavai užmigęs, pypkė iškritusi iš dantų ir seilės išdrykusios.

— Išsvajotasis tai mano vyras, išskirtasis nuo mano tėvo... Tokios tai meilės troško mano širdis, — kas kartas lengviau kočiodama, Kotrė ūmojo: — Taip tai pildos tetušelio žodžiai: Jaunas tebėra, mylės tave ir klausys..." Bepigu, kad dabar galėčio parodyti, katras vertesnis meilės — pečius ar ta žmogysta? Matušele, mano matušele, į kokias rankas mane atidavei?! Tatušeli mano brangusis, kuomi aš tau taip nusidėjau, kad tu mane į tokią peklą įstūmei?.. Buvo verčiau neužaugini, ligi mažą kur nužudyti!.. Išrėdėt, ištaisėt, o ant kokios laimės? Varsto kaip peilis mano širdelę, girdo kartybėms kas dienele... Plyšta širdelė, sprogsta galvelė!.. Nėra kam paguosti, nėra kam priglausti, — ašaros kaip pupos rietėjo Kotrei per skruostus. — Gėlė mano širdelė, gėlė... prijautė, tik nepasakė, ką reiks išgirsti, kiek reiks nukentėti!.. Matušele mano mylimoji, įkalbinėjai man nuo širdies tėvus lenkti, klausyti, blogu žodeliu neužgauti, o vyrą mylėti! Prižadėjau, o kaip pildau? Dievulaičiau, ko negaliu, niekaip negaliu, nebeužtenka kantrybės!.. Į ką aš pavirtau? Pasibaisėtų manim dabar užkulniškiai...

Ne mano kalčia, ne mano! Anie patys prisuokė mane prie to... Ką čia reiks veikti, kaip čia reiks datūrėti? Pusė metelių dar teišėjo, o rodos, jau amžiai!..

*

— Ko jūs nekeliatės! Ar velnias jums apstojo taip ilgai kirmėti?! — šaukė tėvas, eidamas per kiemą, bet apsiriko: Kotrė baigė jau pusrytį virti ir kitą apyvoką buvo jau apėjusi. Jonis, tiesa, dar tebedribsojo klėtyj. Motyna troboj kentėjo susirengusi lovoj. Tėvas, įėjęs i trobą, barės:

— Aš per naktį arklius ganęs jau parėjau, o jūs ligi pusryčio kirmėjat! Ko nežadinat Jonio? Ta šavalka besivalkiojanti, o tas turbūt tebedribso!

— Sunku mat jai pažadinti — rūgojo motyna. Man taip galvą gelia. Ana pati prisiropštė, o Jonio nežadina tyčioms — nori pasirodyti viena darbininkė; iš to spraunumo kažin ir pusrytį ar išvirė? Jonis neėdęs negali niekur eiti.

— Kaip aš jums imsiu perti visus nuo krašto, tai eiste skliundžiumis! Visas svietas kruta. Jonis mat neėdęs negali eiti!

— Šauk, šauk, susimildamas! Lygu nematai, kas destis! Pirma vaikas buvo kaip žiuburys, o dabar koks? Ne po širdies pačią gavo ir nenori darbuoties. Ant galo vienam visi darbai, nė jo sveikata nevalioja.

— Tik maždaug reik krutėti. Žiūrėk, visiteli po ventas nuo pat aušros pjauna, o mūsų nieks nerūpinas...

— Taigi taigi, kaipgis! — sušuko Jonis, žengdamas į trobą.

Tėvas nutilo. Jonis, krapštinėdamas užmieguotas akis, bambėjo:

— Gerklę laidyti tik težinai, o dirbti man vienam reikia! Vakar išėjau ant vakaro pjauti ir nulaužiau dalgį šiandien reik važiuoti į turgų pirkti naują.

— Važiuosma abudu! — prasadžiugo tėvas. — Nupirksma dalgį, dar bene gausma kokį pjovėją pasamdyti; vienas, žinoma, nevaliosi nupjauti.

Vyrams bešnekant, Kotrė įnešė prausties ir taisės pilti pusrytį; girdėdama vyrų kalbą, neiškentėjo neatsiliepusi:

— Argi jau kito dalgio nebėra cielame bute? Tata nuvažiavęs ir vienas viską išpildys, o Jonis tepjauna, aš iš vandens trauksiu. Atminkit, jog pasiliksma su pievoms, kaip ir su kožnu darbu; negana nekeliatės ant laiko, dar mat reiks abudum gaišti šiokią dieną, kur visas svietas kruta iš paskutinės, o jūs po turgus valkiostės!

— Tau nerūpi... kaip aš liepsiu, taip tur būti.

— Taigi taigi, kaipgis! Laidyk čia gerklę...

— Anokia tu čia ir darbininkė — liežuvį tik laidyti.

Visi trys kartu sušuko ant Kotrės; ta tenkinos išsprukusi pro duris. Po pusryčio vyrai, įsispyrę į batus, kinkės arklius, taisė vežimą. Motyna, krūpštinėdama aplinkui, tarė:

— Reik ir man važiuoti: turiu parduoti sviesto kvartą ir kiaušių dešimtį.

— Kurgi ne! tokios dar betrūko! — subarė tėvas. — Žinai, kaip pas mane: boboms sėdėti užpečkyj, ne valkioties, kaip kontapliai, paskui vyrų, o parduoti jei ką turi, tropsma ir be tavęs. Duok šen, įdėsiu gerai į vežimą.

Motyna dairės, nebenorėtų duoti savo tavoro, bet tėvas po gvalta glemžė iš klėties puodelį sviesto ir krepšelį kiaušių. Kotrė pamačiusi vėlek atsiliepė:

— Ką čia užsimanėt parduoti paskutinį kašnij. Ką gi beėsma subatoms per šienpjūtę?

— Tau tik viską suėsti terūpi, — šokos tėvas, — o iš kur kapeiką paimsi? Džiaukis duonos turinti, ne sviesto!

— Jai daugiau niekas nerūpi, kaip tik skanėstai, — pritarė motyna. Jonis nieko nesakė, nes ir jisai velytų verčiau suėsti, ne ko parduoti.

Kotrė, priėjusi prie vyro, prašė:

— Jonel, nupirk man nors svarelį muilo; reik bent išsiskalbti šienpjūtei.

Vėlek kaip dagį visiems pakišo. Tėvas spjaudės:

— Pfu! po biesais! Tokių dar išmislų betrūko mano gyvenime!
— Strainiuška giltinių! — pridėjo motyna. — Amžių baigiu be muilų, o dėlto esu paėdusi.
— Taigi taigi, kaipgis! Visų ištaigų bereikia...
Išvažiavo. Motynai vėlėk sugilo galvą, įsiritu atgal į lovą. Kotrė velėjo drobužius, šutino ir kreščiuose su naščiais nešiojos prie skalbyklos.

*

Kūtvailiškių pievos išeina pailga lygme išilgui Ventos. Nuo sodos pusės kalvos ir kelmuoti dirvonai. Priešais, antroj pusėj, pušynai žaliuoja. Venta po plotmą viseip išsivinguruoja, skiriasi į šakas, katros, vingi aprietusios, ir vėl krūvon susibėga, bet plaukti tiktai per potvynius tepakilsta, o vasarą niūkso ant vietos, pabliurusi dumblais ir purvynais, per tai ir pievos šlapios ir smukios, išdžiūna tiktai atsitropijus giedrai vasarai. Tankiai per šienpjūtę tyvaliuoja vanduo po žolyną pasruvęs, o jei kartais sodresnis lytus uždrožia, tada Venta beveizint užkilsta, išsiliejusi plačiau, daduoda vandens šakoms, ir susibūrusios visos per vieną pasijudina plaukti; tumet nuplukdo, nuneša pradalgės, kupsčius ir kūgius, o stačioji žolė, aptvinusi ligi viršūnių, lenkiama sraunumu vandens, susikloja gulsčia ligi pat žemės. Tumet šienaujantiems padaro nemažai šoros. Užtai, nusekus pavasarį potvyniams, stojus pagadai, atstu pirm šv. Jono subruзда jau sodiškiiai po ventas valiuoti.

Rytmetį, saulelei apšvietus pirmais spinduliais viršūnes pušyno, apibėrus žemę spindinčiais burbulėliais rasos, sukilus paukšteliams čiulbėti, sustoję vyrai į būrelį garsiai suvaliavo. Atbalsis dainos atsimušo pušyne, antroje pusėje ligi sodos skleidės meilus garsas. Tas būrelis dar nenubaigė tęsti, kitame režyj vėlėk užniko užti. Kitur dalgiu skambina ir klepnoja. Tokio užesio balsas kilo nuo žemės kartu su balta migla, sklido ore, mišo su giesme vivirselio, nusiūžė, nusiskambėjo toli toli padangėse.

Margoji gegelė papušynj linksmai kukavo ir sukvakėjo. Giliajame Ventos duburkyje pliaukštelėjo lydeka.

Su pusryčiais pribuvo mergaitės, pasirengusios ant darbo. Gaspadoriai su arkliais ir vežimais danginos į pievas, važiojo žabarus kamšoms, kur negalėjo įbristi; vežės iš namų lentas, visokias duris tiltams ir liptams, per ravus dėliojo, taisė takus, kuriuo išvilkti šieną.

Pjovėjai sušilę, suplukę, vienmarškiniai, pasiraite, nusitvėrę į klėbį dalgkotį, susilenkę brido išilgui režio, koja už kojos, nė aplenkdami sausimos, nė pelkės. Kaip įniršę kareiviai arba kokie galvažudžiai kirto su ašmenimis dalgio, klojo žolę į pradalgę, suko į šalį kaip kokią juostą, tęsė greta, o savo šliūžei skyrė platų kelią. Kožname režy du ar trys vyrai eiloj, po kits kito, kinkavo ir kinkavo, visi pavieniui. Netatras pailsęs sustojo, dalgį pasistatęs suskambino, sužvangino, su pustykle per ašmenis sučarškino, kepurę atsismaukęs prakaitą nubraukė, diržą ant pilvo patampė, ir vėl dalgį į klėbį ir vėl kinkavo.

Žolėlė dar pastyrusi kioksojo pradalgėj pasišiaušusi, tarytum nenusimananti atskirta jau nuo savo kelmo, nēmaž nenuliūdusi.

Mergikės įkandin vyrų šarpavo kaip bitelės erškėtrožėse, nelaukdamos nē pavytimo žolės, lėkė į pelkę padėliotoms lentoms arba kur pakliūk murdės, brido pasikaišiusios, dumblais susitaškiusios, basos kaip antys, raudonoms kojoms, nebodamos nieko, stūmė su grėbliu pradalgę pagal žemę, sugreibusios klėbiais dėjo varvantį šieną ant velkių; prispaudė su grėbliu, potam užmetė virvelę ant pečių, kartelių galus nusitvėrusios murdės, brido smukdamos, klupdamos per purvynus, kol

dabrido iki padėliotų takų. Dakopusios liptus, pasigavo, kuo netekinos lėkė išilgai vilkdamos šėkų valktį už save didesnę kaip skruzdėlės. Vilko ant kalvos, vertė į pakūgę džiovinti. Mergos apilsusios, sušilusios šarpuoja; nors kožna savo rėžį verčia, o abelnai išrodo, jog, kits kitai pavydėdamos, grobsto, godėjas, kožna stelgias, kad tik daugiau suglemžti.

Vyrai kinkuoja ir slenka į vieną pusę. Motriškos velka, šliaužia priešingai, į antrą pusę; vilnija kaip varpos, vėjo linguojamos maišos, marguoja žalios plotmos ventų, tarytum baltų žašų prisklidusios. Taškos po vandenį, murdos po dumblynus, bėgioja, rodos, banda gyliuoja. Saulelė kaitina be jokio vėjelio.

Nebetol jau pietai, nes bobos su lauknešeliais, persižabojusios terbelėms, nuo sodos slenka per pušyną į pavenčius. Ankstybesniųjų būrelis susėdusios pavėsyj, lūkuro, kol išbris darbininkai, ir tarpe savęs šnekučiavo:

— O tai, žiūrėk, kokį valktį Kotrė velka, — rodė viena. — Netinginė, bračeli! Jug čia nevalios jai nėra, o dėlto dirba pašėlusiai, kad bėda.

— Ką gi darys nedirbusi? Kad vyras tinginys, pati tur būti darbininkė; visumet teip yra.

— Neduok Dieve, į kokį sūrų rasalą įkrito mergelė! Kažin, kokia širdis bėr jos tėvų... Tokią dalį paklojo, bračeli! o vaiką įkišo į tokį vargą, tai bėda!

— Motyna, žinoma, gailis prapuolusios dukrelės; mačiau pašventoryj, kaip Kotrė verkdama tėvams guodžiojos. Motyna kartu verkė, o tėvas, girdėjau, sako: „Kentėk, duktau; pasigausi po tėvų smerčio; žemė gera!”

— Kentėk, kentėk! — juokės kita. — Kol saulė patekės, rasa ir akis išės. Tokie dar dikti tėvai; marti dar pirma gal kojas pastatyti, besiplėšydama viena su darbais. Motyna iš didelio darbumo, marčią igavusi, ir rankas susinėrė, pagaliau nebeneša nė pietų: Kotrė, ateidama grėbti, turi atsinešti.

Kaži kur įniršo pliaukšti, neėjo dar būti:

— Pone Dieve sergėk, kad šiomet išpijo ventos. Pernai šmotą buvo sausesnės.

— Visą šieną gaus savim išvilkti, arklių neįves... Atbodus darbas... Kad bent Dievas pagadą patęstų, išvilktas nesupūtų. Pjovėjai pradėjo žvalgyties į savo šašėlius.

— Kažin, kelinta gal būti adyna? — paklausė vienas iš būrio.

— Adynos dar mat bereikią! — juokės kitas. — Pilvas pervis geriau laiką nurodo... Antai ir nešėjos atvilnija su pietais.

Skambino dalgius, šluostės prakaitą ir palengvui pradėjo po kelis kalvon slinkti. Vienas, brisdamas stačiai, įsmuko ligi juostos, storai susipurvinęs, led išmaujojo. Kitas, eidamas takišiu, į šaką įpliumpėjo, — juokų, klegesio ligi valios. Jaunesnieji užniko mergas velėnomis taškyti, ir tos nepasiduodamos laidės priešais. Potam juokuodami, stumdydamos, mergų valkčius pagrobę arba jas pačias už rankų, išlakino, išklegėjo iš pelkės.

Rinkos visi į būrelius, ieškojo užūksmės, ir nešėjos su pietais išsisklaidė kožna prie savo šeimynos; tie, į rinkį susisėdę, lauknešes pasistatę viduryj, juokuodami valgė. Nešėjos šalyj sėdėjo.

Pačiame įniršime pietuoti tik graustinė turrurrur!!! — čia pat, rodos, ant galvos. Kaip tik elektrika užgavo visitelius, sujudo kaip skruzdėlės per skruzdėlyną užkirtus; kožnas nusigandęs žvalgęs į debesis. Pamišo ir pietai: kitas pavalgęs, kitas ne. Vieni, pasigrobę grėblius, sausąjį šieną metė į kupsčius arba krovės vežimus. Kiti išlakstė arklių atsivesti. Apie pjovimą niekas nebemislijo, puolė tik išdžiovintąjį gelbuoti.

Vingiai teipogi bruzdėjo. Tėvas brizgilais nešinas landė po alksnynus; Kotrė šieną vertė i kūgį; Jonis, atsigulęs ant pilvo, baigė iš lauknešės pieną srėbti. Vežimas prikrautas jau stovėjo.

— Skubėk, Jonel! — skraidino Kotrė — reik apgrėbstyti ir privežti vežimą. Tata netruks arklius suvokti.

— Taigi taigi, kaipgis! vis į mane žiūrit. Taigi, lipk ant vežimo!

Kotrė pasistatė šalia vežimo kartį, įsikibusi šoko ant tekinio, potam ant vežėčios, ir užsiriti ant viršaus šieno. Atsistojusi šaukė:

— Ko bestovi? Grėbstyk, duokš kartį, skubėk, debesys jau čia pat!

— Taigi taigi, laidyk gerklę!

Jonis atsidedęs darbavos. Kotrė ant vežimo nekantrybėj degė.

— Kas čia tau yra? Čiupinėkis, antai tata parjoja, mesk virvę greičiau, — skraidino vyrą, pagatava iš kailio išsinerti.

Pradėjo Jonis veržti. Kiek patrauks virvę, pakšt nutrūkusi. Sumegs, pradės veržti — ir vėl pakšt, ir vėl čiupinės, kol sumegs. Kotrė uparoj niekur netvėrės. Vėjas jau pakilo šniokšti; sukinėdamos po pakūges, kilnojo nuo žemės šieno pluokštelius; kur sausesni, leidė į aukštą kukuleliais. Žaibai blizga, perkūnija kas kartas trunkiau grumi.

— Atpūnagiau giltinių! — sušuko ant Jonio, — užmesk virvę ant karties, aš pritūrėsiu. Veržk!.. Ir vėl virvė pakšt. Prijojo tėvas:

— Ar dar nepasitaisėt? Lytus jau ant nosies... Kiti jau važiuoja.

— Taigi, kad virvė trūksta ir trūksta!..

Tėvas pripuolė, vadžias pririšo suėmė kartu su virvę.

— Spausk, užgulk kartį, tu ištiža! — šaukė ant Kotrės, — o tu čia!

Sukibo abudu veržti, tik kartis trakšt pusiau — kaip spriegs Kotrę nuo vežimo, net kojos pakėžėjo. Laimė dar, kad tropijos ant pakūgės.

Čia lytaus pirmieji lašai stambūs pradėjo jau pakšnoti. Vingiai mato, jog nieko nebebus: skubinau pasikinę, sukritę nors ant nepriveržto vežimo, be atžvilgos nulėkė namon. Kotrė atsikėlusi apsižvalgė, mažai kas teužtėmijo jos nukritimą, nes kožnas skuba, kožnas savim užsiėmęs, nelabai testebis į kitus. Buvo beeinanti namon, bet galva svaiguliuoja, kojos dreba, todėl lino į kūgį, nes jau iš tiesų pradėjo lyti.

Kotrė, pakritusi šiene, skaudžiai atsidūksėjo:

— Kas ten manęs laukia... Tokios tai meilės trokšta širdis mano?! Kad bent būtų prisiartinęs, bent žvilgtelėjęs... Kad teip būčio negyvai užsimušusi — vis tiek, o gal dar pasidžiaugtų?! Koks tai užmokesnis už mano darbus ir vargus... Bevelyčio varlele šokusi, ne ko į tokių beširdžių nagus pakliuvusi... Eisiu prie tetušelio, apkabinsiu kojeles, bene priglaus mane, bene pasigailės... O ar mačys?.. Sukelsiu tik lermą, ir be to mano broleliai baudžiasi Jonį priperti... O ką mačys? Jam širdies neįdės!.. Kuo vilkas gimė, tuo ir karš. Jei geruoju nieko nemačijo, piktuoju nė tiek... Dievaliau, mano Dievaliau! Tokia tai mano laimė! Ir nė mažiausios viltelės nėra pagerėjimo mano būvio... Kotrės karštos ašaros rietėjo. Debesys slinko, lytus retėjo; perkūnija kas kartas toliau grumėjo.

— Bmrrm, kaip nekenčiu tinginių! Bepigu dar, kad jis mane mylėtų, bent vieną žodelį už mane užtartų... Kad bent išauštų kumet geresnė dienele!..

Pamažu Kotrei skausmas širdies raminos, karštos ašaros vėso, pervargusios akys merkės, rūstūs paveikslai jaukėjo. Siaubė ją saldi šilima, pradėjo meiliai svajoti, glaudėsi su mažu kūdikėliu... ant galo viskas persimainė į sapną.

Vyrai, parlėkė namon su vežimu, stačiai įpuolė į daržinę; belaukdami Kotrės parėjimo, Jonis užmigo. Tėvas, atkinkęs arklius, pavarė į apluoką, pats spruko į trobą. Juokdamas pasakojo motynai, kaip marti nusitelžė nuo vežimo.

— Kotrikės neraus giltinė... Bet tas vaikis galėjo nusigąsti, — pasirūpino motyna.

— Ne toks jisai durnius, nerūpinkis! — juokė tėvas. — Nė skersas nepažvelgė (nepaveizėjo), paliko bedribsanti.

— No, žinai gi, užmigs, by tik pasiliko!.. Pirma kas tai vikrumas buvo, kas tai gašumas, o dabar... į amžiną tinginę pavirto. Negana mat vežimo nebemoka nukrauti, bet ir po namus ištižo kaip konteplė; nebevalosi nė gašavojasi, nosim ardama čiužinėja po sąslavas ir purvynus kaip amžinoji nevaleika!

— Taigi, ir dabar neparsivelka, nė vežimo nėra kam iškimšti.

*

Šį rudenį kas pasivėlavo su rugių sėjimu, tas prakišo, nes tirštos miglos ir tankūs lytai pralijo dirvas, sunku beįbristi. Vingių paprasta su visais darbais tęsties, todėl ir rugius murdė, taškė į šlapią ir praskiestą žemę.

Tėvas žardienoj taisės eiti vagoti. Jonis, parvesdamas arklius, sustyro, įlindo į duobą. Kotrė klojime vėtė grūdus.

— Ar girdi tu, paduok man pavalkus iš duobos! — šaukė tėvas.

— Jonel, nešk tatai pavalkus! — pašaukė Kotrė.

— Mat šuo šunį, šuo šunį, šunies uodega vikst, — ar ne teip ir čia! Kitą šauks dar, — o tu pati ar negali?

— Ar aš per grūdus braidysiu, pasiimkitės patys!

— Ne liežuvį laidyk atsistojusi, bet eik man tujau vagų kasinėti, gana čia betrynoties po jaują.

— Užtai suneškit grūdus, nes kiaulės įlenda per pamatus, negal čia palikti.

— Pasirandyk dar, lygu mes nežinom! Kaip aš liepsiu, teip ir bus, — sušuko tėvas. Kitas vėl dribsos kažki kur įlindęs.

Išėjo ir Jonis.

— Nunešk grūdus į klėtį, tujau eik vagoti!

— Taigi, kaipgis! Braidysiu čia per purvynus! Pabandyk pats nešti, kad teip lengva.

Tėvas, paveizėjęs į grūdus, pakraipęs galvą, tarė:

— Teisybė, sunku savim tempti, verčiau nuvešma vakare.

— Anokia čia ne sunkinybė, — atsiliepė Kotrė, — po pūrelį du kartu suvaikščioti!.. Daugiau sugaišties kinkinėtis arklius, ne ko sunešti.

— Taigi, kaipgis! Nešk pati, jei nori.

— Tik, sakau, eik į lauką! — sušuko tėvas, — nerūpinkis su grūdais, dirbk, kas tau liepta.

Vakare sušliurusi, sušalusi parėjo Kotrė, lindo į duobą pasišildyti; čia staiga susirgo: uždegė galvą karštis, kartu šaltis; virpulys, dyguliai, skausmai varstė be paliavos. Numanydama, jog čia nieko nedasišauks, vilkos į trobą.

Motyna pamačiusi iš tolo paleido gamarinę:

— Iškirmėjai jau duoboj, o man vienai žygiai!.. Gatavickė ant išvirtos! Berods skanu paėsti...

Kotrė nusilenkdamaėjo stačiai į klėtį, bet nebenugulėjo; plėšės, blaškės lovoj ir ant žemės ropla slankiojo. Jonis, išgirdęs dejuojant, nusišalino gulti į šiaudus.

Rytmetį jau vėlai atsiminė motyna pasižiūrėti, ko nekelia marti. Radusi ją besiblaškant, tujau suprato, kas do liga; bardamos už nekantrybę, parvarė Kotrę į trobą, pašaukė persimanančią bobelę, siūlė valgyti, bet Kotrė nieko nevalgė, tik verkdamą šaukė:

— Jezus Marija! nebedatūrėsiu, susimylėkit, duokit žinią mano matušelei!

— Tylėk, tylėk! — draudė bobos, — nebijok, bus viskas gerai. Motyna išėjusi varė Jonį prie Kotrės tėvų.

— Taigi, kaipgi! Josiu mat aš prie tų razbaininkų Andai karčemoj Cipras kad drožė man į ausį!.. Taigi, kaip nujosiu, gal mane užmušti. Taigi, ko nenuėjosi, kol buvo sveika?!

— Tėvai, jok tu, kad teip ana užsimanė.

— Tegul anuos velnias! Aš užkulniškių bijau iš tolo, o dar teip lyna, ar biasas gal joti!

— Nereik, nereik! — tramdė boba, įsimašiusi į kalbą. — Betarškės Driežienė atlėkusi, bus reikią daktaro ir kašavarkos, visako; o čia ničnieko nereikia, žadėtosis valandelės tik belauk. Arielkos su žolėms pavirinkit.

— Joni, kaip tu poną Dievą pažįsti, — šaukė Kotrė, — jok tu prie mano matušelės.

Jonis, kepurę užsismaukęs, išdrožė pro duris.

— Gerk arielkos čerkele, — siūlė motyna Kotrei, — būsi stipresnė.

— Išgerk, išgerk, — varė boba, — už liekarstą reik gerti.

— Gerkim mudvi po burnelę, sveiks! — ir siurbė abidvi.

— Negersiu arielkos, ne! — gynėš ligonis, — man širdis pyksta, kad jūs geriat. Verčiau išvirkit kokios žolynės, mano lovos gale yra cukraus.

— Popūtis giltinių! — bambėjo motyna, kaisdama katilėlį. — Visų ištaigų reikalinga! Nė man reikėjo tų cukrų, arbatų, nė nieko, o jos opumas, Dieve sergėk!

— Tiesa, tiesa, — tvirtino boba, — neturi kantrybės nė už graši, lygu ne kožnai reik nukentėti. Motynos šaukia, motynos! Ką čia ana priduos mumis tik bemuštravos. Gerai ir darai, tetušeli, kad neklausai joti.

— Niekas ir neskubės pildyti jos užgaidus. Sveiks! Siurbstė sau tėvai su bobele šildytą arielkelę. Jonis knarkė duoboj įlindęs. Kotrė galavosi, viena verkė, šaukė matušelės, bet niekas jos nepasigailėjo. Ant nakties prisitelkė daugiau bobelių, — visos išmanančios, visos gelbuoja, visos arielkelę siurbsto ir žadėtosis valandelės belaukia. O Kotrei kas kartas blogiau. Gaidykste jau ir bobos nuliūdo, ir tėvas žadėjo, kaip išauš, jeigu nelis, duoti žinią tėvams. Rytmetį visos bobelės išlakstė.

Matušelė, per svetimus žmones nejučioms dasiklausinėjusi (dasižinojusi) Kotrę sergant, atlėkė vienoj plūdėj arkliai. Įpuolusi į trobą persigando: nebepažįstama dukrelė, sutinusi, pamėlynavusi, užšalusi ciela numirėlė. Ūžniko matušelė klykti, barties ant tėvų ir žento, ko laukė taip ilgai nevežę daktaro arba nedavę jai žinios. Išgrąžino savo arklius atgal prie daktaro, liepė vaikui lėkti, kaip tik išoka. Kotrė pažino savo matušelę, prasidžiugo, apsikabinusi verkė:

— Do...ve...no...kit!.. — led beišdaužė paskutinį žodį. — Brolelis Kotrės gal puskelėj tebebuvo nuo daktaro, kaip jos dūšia iškeliavo iš šio svieta... palikdama didelę pasogą, kraitį, gyvenimą, gerą žemę, geruosius ir piktuosius tėvus...

1896 m.

Petras Kurmelis

Rytmetį, bešvintant aušrai, tiršta migla apdengė visą pasaulį teip storai, jog tekančios saulės spinduliai nebepersimušo ligi žemės, skleidės ten pat padangėse, anopus miglos, todėl rytmečiuose truputį šviesesni ir baltiesni buvo debesys. Migla, kybodama ore, šakas ir lapus medžių teip sudrėkino, jog menku vėjeliu pakrutinti medžiai bėrė stambiais lašais gulintį ant lapų vandenį. Aukštai kildamas didesnis vėjas gainiojo ir skleidė miglą. Viena, žemyn guldama, sušlapino ir be lytaus aplijo visą paviršę žemės stora rasa; kita, kildama aukštyn, virto į debesis ir sklaidės po padangę. Kur ne kur truputį praskilo; pro tas plyšes spyktelejo spinduliai ir vėl užsitraukė. Maišės, stumdės, lėkė, lėkė padangiais stori mūrai, o apačioj saulės balo ir kas kartas plonėjo. Saulelė iš pradžios nuoga, be spindulių, balta ir prigesusi, tarytum mieguosta, žioruodama per miglą, pamažu kilo aukštyn; potam, praskleidusi debesis, drąsiai kvėpė auksuotą šilimą ant blizgančios rasotos žemės. Visa padangė nusipraususi vėsioj rasoj linksmai nušvito.

Žmonės džiaugės gražiu rytmečiu šventės žolinės. Kur tik kreipsies arba akį užmesi, visur numanyti šventė. Po laukus žmonių nė gyvos dvasios; užtai keliai ir takai pilni, būrių būriai kaip vilnyti vilnija: pėsti, raiti ir važiuoti, pralenkdami kits kitą, skubėjo visi bažnyčios linkan. Kožna motriška su žoline kaip su šluota rankoj, suskinta visokių žolelių, žydinčių darželyj, ir visokių lauko žolių. Kur prie senesniųjų, mažne kožnoj žolinėj riogsojo išsiskleidęs piktdagis. Pilnas jau šventorius, pilnas miestelis svieto; špitolės kieme ir pašventory pilnai pristatyta vežimų, o vis dar tebeeina ir tebvąžiuoja keliais, tarytum nė gyvos dvasios nebeliko po kiemus ir sodas — visi sutvino į bažnyčią. Ant galo jau vežimai retyn, bet ir vietos apsisotai kas kartas mažyn. Dar vienas atvažiavo ir apsisotjo pašventory; vežimelis dailus, naujitelaitis, širva riebia kumele pakinkytas, susisėdę vyras su pačia ir poras vaikų ant kojų. Boba išlipo, vaikus iškilnojo, drobužiukus jų nupurtino nuo šapų, aptaisinėjo; žolinės kotą, katroj piktdagis kėksojo, suvyniojo į nosinę, kninga antroj rankoj, ir nuėjo į bažnyčią; vaikai, įsikibę į skvernus, nubėgo kartu. Vyras pasilikęs taisės ir šėrės kumele.

— No no! Kad ir dėdė įsitaisęs gražų vežimelį! — tarė priedamas jaunesnis vyriškis. — Naujitelaitis, ką tik nuo adatos, — pasilenkdamas žiūrėjo. — Pirkai ar dirbinai?

— Argi nepažįsti Petro Kurmelio darbo? — atsakė pirmasis.

— Ką čia gali pažinti. O kas kaustė?

— Ogi jis pats. Kam jis apsiima padirbti, tai jau viską nuodaliai padirba ir apkausto, tik sėsk ir važiuok.

— Kad nagai, tai nagai!.. — gyrė Zolys čiupinėdamas. — Jug tai mano artimas giminaitis — jo motyna Zolaitė. Bet kaip įsimušo į bagotystę, nebegiminaujames, — žinoma, aš biednas...

— Et, neteisybė! — sporijo Gorys. — Prie jo nėra nė jokios didystės, nebent gaišti nenori tumet, jei nešnekas su kuomi. Kiek jis turi prisidirbęs šėpų, skrynių, šlajų, brikų... Neimtumei už keletą mažne šimtų.

— Giminaitis tavo ar ne, bet tikrai išmintingas ir darbininkas vaikis. Bėda tik jam dabar, kad matušėlė čyst pasilpo: paliks nabagas be gaspadinės, jau ir dabar kaipje neturįs. Senikė mažai belipa iš lovos, būk daktaras nebeapsiimęs išgydyti.

— O ko jis lankė šio laiko neapsižanijęs? Būtų beturįs gaspadinė! Arba dabar turi subrusti. Ko neperši, dėdė? Ten pat esi artie. Tumet nebe laikas lakstyti, kaip jau nė kokios nebeliks.

— Et! — pamojo Gorys, — piršau keletą, bet jis vis kaip atbulas ant tos ženatvės; kokią tik papiršk, rodos, ir doras linkėjau... niekaip negali tropyti, vis tai šis,

tai tas jam netikęs, o nė prie vienos nuvesti neduodas; nesuprantu, ką jis mislija. Šit ir jo bėrukas: mat raitas atjojęs; privesk ėmęs prie mano vežimelio, — teėdie!

Zoliui blyktelejo mislė per galvą, padūmojo savy:

— Žinau, ko jis ieško: aš ančtiksiu.

— Pasenterėjo vaikiš ir paliko angus ant ženatvės, — tarė Zolys, rišdamas arklį. — Visada, kol jaunas neapsižanija, senesniame jau sunku prisirengti.

— Tai bėrukas, kaip mūras arklys!

— Oo! Kokie jo visi gyvoliai!.. Tai myla, malonu. Begalinę turi pavadenką, viskas aniems kaip rūgti rūgsta: nutrauks veršius — nors nė nuo šalies neeik; kumeliai — kaip stininių, arba paršeliai antai kaip iš pieno plaukė. Kas žino, matušėlės tai ranka ar teip ir Petruai seksis? O kaip dabar, tai gyvenimas kaip rietėti rieta. Žinoma, prie to ir prieveizos reikia.

Užėjo suma, visi žmonės iš pazomačių sulindo į bažnyčią; po kozoniaus sušilę, suplukę skubėjo, grūdosi laukan, pavėsy ieškodami atgajaus. Petras Kurmelis, teipogi išsiritęs iš bažnyčios, šluostėsi nuo kaktos prakaitą. Vyras jau sumitęs, aukštas, stambus, truputį susimetęs į kuprą; rankos kietos kaip gelžinės, sutrintos, pajuodusios nuo darbo; plaukai ir uostai juodi, veido bėros iš prigimimo, o nuo saulės nudegęs išrodė dar juodesnis; akys mėlynos, truputį jau įdubusios ir apsirukšlėjusios nurodė nebe pirmąją jaunystę. Senovės drobužiai apstūsi, apdribę dar didžiau jį senino. Balakonas rudo milo, kelnės ir šalbierka languoto čerkaso, batų aulai sulig keliais, dideli ir stori, po kaklo skepetukas storai pagumūrtas, kepurę plačiausiu viršū rankoj nusitvėręs. Ėjo sunkiai dideliais žingsniais, rodėsi kojų nepavelkęs. Zolys prisartiņęs, pasitraukęs jį į pazomatį, ėmė rokuoti:

— Girdėjau, Petruli, prastas naujynas, jog tavo motynelė pasiligojo.

— Suvisu prastos, — atsidūksėjo Petras. — Prastos, o ką darysi. Nuo Dievo valios neišbėgsi.

— Prisieina jau tau, nabagai, žanyties. Ne Dieve numirtų, kurgi dingsi be gaspadinės palikęs? Verčiau lig iš laiko pasiskirk kur turtingą mergą, kur su keliais šimtais, tai bent pajusi, — nuoširdžiai kalbėjo Zolys. — Nors ir pliką paimtumei, žinau, jog gyvensi, bet vis pačią reik pačios vietoj laikyti, ta mergos vietos nebeužims. Turtingą bent gi turėsi už ką užlaikyti. Nors ši kartą apsitenki su savu, bet ilgainiuo gali prisieiti labai juoda diena — o tuo tarpu ir palūkos ne pro šalį.

Patiko Petruai Zolio patarmė, net akys jam atšvito.

— Teisybę, dėde, kalbi, teisybę, — tarė Petras. — Aš ir pats teip dūmoju. Bet kame šioj gadynėj tie šimtai bėra? Visi nuplikę, prasiskoliję, nė prie vieno kišenėj pasiutusios kapeikos nerasi.

— O dukterys išrėdytos dėlto kaip lėlės, — pridėjo dėdė.

— Ženyties zgaunai reikėtų, nežinau kaip versties...

— Jei manęs klausysi, — tarė Zolys, — aš tau veikiai priteiksiu. Nors nelabai straini, bet pinigų kaip įklotų gausi.

— Susimildamas, kame teip užklumpei? — klausė Petras.

— Ogi mūsų medininkas Kupstys supelėjusių turi gumaškų. Kiek jisai skarbo prisikrovė iš pono miško! Kiek tų rąstų arba aktainių sulindo jam į kišenę. O niekur grašio neišleidžia: mergos nerėdo, maisto vėlek neperka. Vienas puspūrelį, kitas uždaro sklypelį... Kožnas meilija, kad miške jo nematyti, o medininkui vis nė pro šalį... Kupstys gudrus — nešlovinas. Bet man andai sakė: „Kad mano Marcikei kur dorai atsitiktų, sukrapštyčio ligi penketos šimtukų." O dar sūnūs jo tokias brangias algas ima po dvarus, — ir tie mestų seseriai po keletą dešimtų. Jei nori, tujau išperšu:

ten merga, nors ne garsi ir be kraičio, bet storai pininguota, tikrai geras kašnis — ne vienas galanda dantis, ir tau bus ne pro šalį.

Atminė Petras matęs Marcikę arklių ieškodamas: miške nejučioms užkropęs besivaliojančią uogose... Atminė, jog stora, raudona, dikta merga, tik be galo juodais marškiniais buvo apsilukusi. „Tai niekis, — pamatysma toliau.“

— Piningus pirm šliūbo atiduos, žinoma, slapta, — tęsė toliau Zolys. — Nė užrašo nė kokio nereikalaus — prisivengia pono. Pabuvęs dar keletą metų medininku, sukrautų dar antra tiek. Potam priimsi senius nukaršinti — jums ir visi grašgaliai patapės. Ir tai bus ne pro šalį.

Petras dūmojo. Zolys patyiliais šnekėjo:

— Ogi su mišku — kokį turėtumei kirtį!.. Kupstys svetimam nelabai tebranginas, o kaip žentui — tai vežtumi ir vežtumi, kiek tik arkliai valiotų: prisitiektumei medegos cielam amžiui, liktų dar ir vaikams. — Patyiliais dar tęsė: — Miško vogti nė kokio grieko: ponas ano nelaistė. Dievas visiems užaugino. By tik niekas negaudo ir neštropuoja — kirsk, kiek tik bevalioji.

Zolio kalba labai mėgo Petru. Kol tik mišparai pasibaigė, Zolys be perstojo šnibždėjo girdamas gerą kašnį, o Petras dūmojo apie šimtus ir apie veltuo kertamą mišką. Po visam, einant per miestelį, mergos kaip tyčioms painiojos jam po kojų; nekurioms juokdamos kybino:

— Petrai, lekiam namon!

O Petras ėjo rimtai, nes neturėjo mados rodyti dantis su mergoms. Nesijutęs užklumpė pakarčemyj Zolį su Kupsčiu. Zolys vedės Kupstį ant alaus, kartu nepaliko nė Petro. Tas, nors atspiroms, bet turėjo dėdės klausyti. Vičvienaitę skleinyčią teišgėrė Petras, bet Zolys beveizint suderino anuos, ir Petras prižadėjo šį vakarą pat pribūti su Zoliu į jo namus.

*

Važiuotieji, raitieji ir pėstieji vyrai šen ten gaišavo, o pėsčiosios motriškosios visų pirma išsipylė ant namų, — vėlek kaip nuo ryto traukė ant bažnyčios, teip po visam būriais grįžo ant namų. Tebebuvo dar laikas — saulė ką tik iš pietų iškrypusi, todėl ir mergikės neskubėjo keliauti. Susirinkdamos po kelias, ėjo juokuodamos. Užginė kitą būrelį, kelyje toliau užginė dar daugiau, pasidarė didelis būrys.

Šnekėdamos, klegėdamos pasakojos, ką katra šiandien bažnyčioj ar miestely užtėmijo.

— Ir Petras Kurmelis šiandien teip švytrauna, — tarė viena. — Turbūt jau mētrigauna žanyties?

— Anoks nešvytravimas! — juokės kita. — Kaip tik atmenu, vis tas pats jo rudinis balakonas, dryžinė šalbiarka...

— Musėt ir kepurė žieminė?

— Kaipgis, ir batai veltiniai! Ka, ka, ka! — juokės visos.

— Juokitės, juokitės, — tarė už visas senesnė, — o kožnos širdelė tvaks, tvaks, tvaks, kad tik kaip galėtų jam įsisiūlyti.

— Nėra ko tvaskėti nė siūlyties: jis ne mūsų nosiai, mergaitės.

— Mūsų ar ne mūsų, o ar žinot, mergelės, jog aš už jo ir neičio. Kaip jis yra man širdį paėdęs! Pūsta jo turtų, verčiau už plikiausio vaiko!..

— Jaugi tu prie anų tarnavai? Tai jau gerai pažįsti.

— Paėdė gerai man širdį: amžinieji bambekliai. Tokia motyna, toks ir Petras. Žingsnio nemokėsi pažengti nė nieko padirbti: vis neviežlybai, vis negerai, niekuomi neįtiksi!..

— Toks, rodos, kūtvaila, kaip ir Petras, o mat užsilaikyti nori viežlybai.

— Dieve sergėk, kaip viežlybai! Tur būti visur iššlavinėta, išdulkinta... Kožną rytą turi apsivalyti, kaip prieš kalėdininkus; biškį kas nepatiko, tai bambės kaip ubagas kruopus pabėręs. Neduok Dieve pačiai tokiam pakliuvus!

— Bepigu su tuo. Duokit man tiktai Kurmelį su jo gyvenimu, pamatytumit: visi pašaliai būtų kaip stiklas ir jis pats kaip skripyčia vaikas.

— Nebijok, pasivaipytumei dar gerai su juomi: jam nepakakinsi baltų marškinių — čia apsilikęs, čia vėl susipaišęs; pats vėlek prausis ar ne, vis tiek juodas do juodas. Tokį dar ir apvalysi? O prie viežlybumo pašalių daugiau motynos išmisrai

— kad niekur šapelio nė dulkelės nebūtų, arba indo niekumet netropysi kur pastatyti — vis ne vietoj ir ne vietoj. Petras teip pat nuo motynos paprato — nė jam niekur neįtiksi. Ką tu, žmogus, išpasakosi! Prie virimo, prie valgio ar prie indų tai šis, tai tas — vis netikęs: turi prisikabinti, turi pabambėti. Tegul anuos šimts! Paėdė man...

— Nė man teip paėdė, nė nieko, — tarė graži mergikė, ką tik jas pasivijusi. — Metai mažne baigiasi, o dar blogo žodžio negirdėjau nė nuo katro. Kaip tik padirbsi viską kaip reikia, niekas nė žodžio nesako. Amžius galėčio teip būti. Ir motyna mano daliai labai gera: širyt viską apėjus išleido į bažnyčią, pasiliko viena. Tik, žinoma, reikia susiprasti, nevėluoties, — lekiam greičiau!

— Nė man nepaėstų: būtų kaip šilta vilna.

— Je je, dar tas šykštuklis ir būtų? Ant duonos kashnio, miltų saujos virpa, dreba... O kapeikos nė su mietu neišmuštumei iš nagų. Toks tau ir būtų „šilta vilna". Amžini nevierionys: vis mergos vagiančios, vis edančios! Raktai nekrinta iš kišenės: rodos, kad kožnas vogti tetyko. Labiau ta motyna: skūpičelka, pagatava iš vaško išsukti... Daboja, kad tik mergos kashnio nepakastų! Iš pašėlimo ir pati ant uodegos atsisėdo!

— Mergelės! — atsiliepė kita, — jug gospadinė namuose ant to yra: priveizėti šeimyną, tausoti duoną ir uždarą. Užtai visiems neįtiksi, prisieina kartais su šeimyna ir susibarti. Kurmelienė visoms gospadinėms gali būti paveikslu.

— Tausojo, tausoją naudą visą amžių, riejos su mergoms, kas iš to? Nieko į grabą neįsidės, kita parėjusi besilaitos!

— Ir kita parėjusi seks jos pėdas, ir bus gerai.

— Kas žino, Petras ieškos didelės dalies, o su šimtais parėjusi, kaip sau norit, mergelės, nebus tokia butos krukis, kaip matušėlė.

— Argi tu, Jane, negali kaip prisivilioti Kurmelį? Kad teip aš būčio tavo vietoj prie jo, už sykio būtų mano!

Janė prasijuokė ir truputį užsidūmojo; potam abidvi ėmė patyliais šnibždėties.

— O teip! — tarė kita. — Nė po šiuo, nė po tuo, katra Kurmeliui paklius, įkris kaip inkstas į taukus, ir gana! Kad tik bagota būčio, pirma vieta man būtų.

— Kur čia ne tau ar ne man! — juokės kita. — Kojas nuaučio, burną nuprausčio, valgyti duočio ir pabučiuočio...

— Ka, ka, ka! — juokės visos. — Kad ir tokį juodą?

— Gana mums besivaržyti Petru: ne mūsų panosei, ne mūsų! Pamatyste, kokią kvarkliuotą parves: neatbos nė jo senumo, nė juodumo.

Turėjo baigties jau kalba, nes priėjo prie sodos ir pradėjo skirstyties kožna į savo butą.

*

Petras, parjodamas namo, apsistojo savo ganykloj, nubalnojęs arkli, paleido prie kitų; pats balnu nešinas parėjo namon. Į tuos jo namus linksma buvo pažiūrėti. Kožnas galėjo pasidžiaugti, toks visur gražus taikumas: visi pašaliai, rodos, žiubėti žiubėjo; visi budinkai aptaisyti, kiti naujai dengti; sodnelis žiogriais aptvertas, kiemelis iššluotas, troba naujai apiپیeryta, ant stogo kaminas, ir langinyčios nubaltintos. Niekur nematyti nė jokio padargo pamesto, nė ant tvoros nė kokio škarmalo. Petras nešė balną į klėtį, rado užrakintą; padėjęs ant lipinės prie klėties durų, atsistojęs kiemely žiūrėjo į obelių šakas sodnelyj, apkibusias raudonpusiais vaisiais — turbūt tēmijo, ar visi tebėra obūliai. Dar sykį apsižvalgęs, šunį paglostęs, įėjo į vidų.

Troboj aukštoj, šviesioj, teip pat pašaliuose viežlybai suolai ir stalas baltiteliai nušveisti; asla iššluota, sienos išbaltintos, visur tuščios; apart kelių paveikslų ir Dievo Mūkos gale, nė jokio drobužio pakabinto, nė jokio škarmalo, nė indo po kerčias; visi pasuoliai išvalyti. Oras čysčiausis, nes pro galinį langą atdarą prikvepusi troba razetoms iš darželio.

Motynelė gulėjo lovoj apsidariusi, išrodė ką tik atsigulusi ir užmigusi. Petras, tykiai duris uždaręs, nusivilko balakoną, pakabinęs ant gembės, palengvu atsisėdo ant suolo priešais lovos, pasirėmęs ant stalo, žiūrėjo į savo matušelę. Nublyškusi, net mėlyna, įdubusios akys, užsimerkusi, įsikniaususi baltitelėj poduškoj, susirengusi gulėjo, o ranka ištiesta ant šono teip balta ir mėlynoms gysloms sumarginta, kaip tikro numirėlio; kojos teipogi baltavo iš po drobužių; pūškavo sunkiai, kartais truputį sudejuodama. Petras, bijodamas pabudinti, tykiai sėdėdamas dūmojo:

— Kiek ta rankelė yra prisidirbusi, kiek grašio sukalus!.. O tos kojelės! Kaip tik atmenu, tupinėjo ir tupinėjo. Visi takeliai kruvinai numynioti, viską ir visus paliks. Valia nevalia — reiks kitą į jos pėdas statyti... Be motriškos negali, anos moka iš menko nieko grašgalį sukalti. Vyrai... kaip ir aš, rodos, dirbu, nesnaudžiu, o piningų kaip nēr, teip nēr. Teip stelgsiuos neišleisti, tai šen, tai ten, žiūrėk — ir nebēr keletos rublių. Kad teip keli šimteliai ant palūku!.. Gerai Zolys sako: „Ne pro šalį...“ O suma vis ciela... Ir ta medega pašėlusiai kaštuoja! Kol ką padirbęs parduosi, o čia pirma užmokėk. Dykai gavus, galėtų dirbti ir dirbti. Vis naujas būtų grašis — galėtų smoką išmanyti... Matušelė be galo gynioja mišką vogti; kas gi kaltas, kad tetušis iš to mirti gavo... Kam teip drūktą vogti?

Mergikė, pajutusi Petrą parjojus, įnešė pietus ir, padėjusi prieš jį ant stalo, išėjos pro duris. Petras valgydamas vis žiūrėjo į matušelę ir dūmojo:

— Kokia jos bus širdis, pamačius kitą savo vietoj. Seniai liepia žanyties, ir nebegali laukti. Vienas niekaip negalėčio sukties. Zolys gerai išmano... kaip čia reik pradrįsti jai sakyti!

Motynelė, nepasijudindama pravėrusi akis, pažiūrėjo ir, vėl užsimerkusi, tarė:

— Jei nori pieno, šitai kamaros raktas. Liepk Janikei įnešti arba verčiau eik pats kartu: merga viena besmailižaus. Neįleiskit katę, uždenkit puodą, kad žiurkė neįkristų.

Truputį pakosėjusi, vėl tykiai gulėjo. Petras vėl dūmojo:

— Žinok tu, žmogus, visas atsargas nuo mergų, kačių ir žiurkių! Reikia piena daboti... užteks man batvinių. Janikė gudri, neleisiu į kamara. Į klėtį, žinau, kad negali nė vienos leisti: vilnos, linai, sruogos... visur pairai... Ne Dieve greitai numirtų, kaip čia reikėtų apsiversti?.. Vot, ir daktaras kelis rublius kaštavo, o nieko nemačija, kas kartas menkyn. Lovelėj gulėdama viskuomi dar pasirūpina, o kaip užmerks akeles, kas man beveizės?.. Reik žanyties. Ne, išgama, ne vaikas būčio, vesdamas kitą ant jos gyvos galvos! Gal dar nors truputį pagerės? Paspėsiu...

Petrui pasidarė kažis nesmagu, batviniai neskanūs, duonos nuryti nebegali. Paėmęs raktą, torielka nešinas išėjo pieno; įėjęs į kamara, nebeatminė, kuomet čia bebuvęs: žvalgė kaip svetimame kambary. Eila puodų sustatyta asloj, visi uždangstyti baltoms puoddangtelėms. Lauknešė su sviestu užklota balta skarele, gale — lentyna apdėta sūriais, ant girnų — puodai su kruopais, geldelė su užkulu, palubų kartelė parišta su kilbasais ir pora palčių lašinių kybojo. Žvalgė atsistojęs: neįmanė, iš katro puodo pilties ir kaip susitaisyti pieno.

— Kas čia kamaros duris varsto — bene Cimbalis? — sušuko įbėgdama Janikė.

Mergaitė skaisti, jauna, švelniai kaip šventė apsidariusi: kvartūgelis ir marškiniai baltitelaičiai, liemuo staniku suvaržytas, drūktos geltonos kasos dailiai sušukuotos, mėlynos akys kaip vaivorai linksmi blizgėjo; kartu tankiai rodė dvi eilas smulkių dantukų. Aiški, raudonpusė mergaitė kaip žemuogė.

— Pieno nori? — klausė juokdamos. — Duokš torielką, sutaisyčiau žinau, kokį čėdijį.

Paėmusi šaukštą, sėmė iš vieno puodo iš galo, iš kito nuo viršaus, pyliojo. Pritaisė. Padavusi Petrui torielką į rankas, tarė:

— Palūkėk tamsta čia dar valandėlę, pasisėmsiu vištelėms lesti.

Uždangstė atgal puodus, išbėgusi įsinešė rakandelį, išpylė kruopų, į kitą indą antelėms miltų, sukos, lakstė, išvarė katę, užrakino kamara, atiduodama raktą, pažiūrėjo Petrui stačiai į akis ir šposingai nusišypsojo. Petras pasistebėjo į ją, kaip būt pirmą kartą pamatęs. Gal ne kasdieninis apdaras ar toks smailus pasižiūrėjimas arba nepaprastas nusišvypsojimas teip jam išmego giliai į akis, jog sugrižus į trobą valgant vis Janikė akyse stovėjo; norėtų dar sykį pasižiūrėti tankiai žvalgė į duris, bene įeina.

Saulėlė jau gerai iškrypo iš pietų. Petrui parūpo kelionė pas Kupstį, nes numanė, jog Zolys laukia jo; o čia matušėlė nėmaž nenori su juomi rokuoties. Pavalgęs dybsturo, apsivilko balakona, pasistatė lazdelę, kas valandėlę žvelgdamas į lovą. Staiga užsikosėjo matušėlė, šokos lovoj ir, nieko nesakydama, parodė su ranka į atdarą langą. Petras prišokęs uždarė. Perėjus kosuliui, Petras ėmė motynelei, nors ne viską, pasakoti, ką šiandien girdėjęs nuo Zolio ir kur žada eiti. Matušėlė, pamojusi su rankele, tarė:

— Žinokis, vaikaiti! Nebe jauniklelis beesi, išmanai dėl savęs geriau, o man vis tiek: nebe ilgai, man rodo, bepateksiu. Gal nepakyrėsiu nė marčiai. Neturtingų tėvų, vargo mačiusi mergelė gal būti darbi ir prieplaiki... Pasižmonėk dėl viso ko, pamatysi toliau...

Buvo beišeinas, matušėlė vėl atšaukusi tarė:

— Pasakyk Janikei, tedabojie sodnelį: mačiau pirma — Juzukas nukritusį obūlį ir bekrapštą per žiogrį.

— Et, dėl to obūlio! — pamojo Petras.

Išėjęs į kiemą, pamatė balną ant lipinės, grįžo dar raktą; nepaspėjo klėties atrakinti, vėlek prisistatė Janikė.

— Gerai, kad tamsta pasisukai į klėtį, — tarė: — pasiimsiu, ko man reik. Gal tamsta greit nepareisi. Mama guli...

Ir vėlek švypsodama nevatnai pažiūrėjo jam į akis; o čia kartu sukos: sėmės paršeliams grūdų, kiaulėms miltų, večerei miltų. Teip šarpiai lakstė ir darbavos, net širdis Petrui džiaugės.

— Kaip ana viską atmena! — dūmojo. — Kad tokia sugebanti slaugytų matušėlę ligi smerčio, o mane per visą amžių...

Kaži koks saldumas užėjo jam ant širdies, ėmė ukvata apsikabinti Janikę ir sakyti jai:

— Saugyk ir mylėk mane ligi smerčio... ir aš tave mylėsiu, mylėsiu...

Buvo jau besiekiąs... Staiga vėl pašoko mislė:

— No, tokių pilnas kerčias privaryčio... Zolys išmano: „Su šimtais bent gi bus už ką ir užlaikyti...“

Užrakinęs duris, rūščiai tarė:

— Nevėluokis večerę, rytoj ne šventė. Jonas teenie gulti, arklus aš pats suveizėsiu. Tė, įnešk raktą!

Janikė, imdama raktą, vėl kaži kaip šposingai pažiūrėjo į akis ir prasijuokė. Petras nūsiskęs nūsispjovė ir, eidamas toliau, kraipydamas galvą, dūmojo:

— Turbūt ana žino ar numano, kur aš einu. Mergos gerą turi uoslę, ir dar tokia gudri... Bet ir graži! Be reikalo kitur baldaus: būtų gera, pašėlusiai sprausi. Mamaitė sako: „Pasižmonėti dėl visako.“ Tos niekas nepagaus, parėjęs teberasiu.

Negalėjo niekaip kitur mislės atkreipti, nes Janikės akys žydavo priešais, o tokio prasijuokimo jos niekaip neužmiršo. Vėlek nūsispjovė.

— Kad teip nebeečio? — pamislijo. — Kupsčiui prižadėjau... Zolys vėlek rūgos už pamelavimą... Eisiu, pamatysma toliau, bene gvalta įbruks mergą?.. Jei netiks, valia rankas pakratyti. Užteks tos pačios. Merga do merga, o šimtai vis ne pro šalį....

Krustelėjo, nes išgirdo balsą šaukiant: „Ko teip vėluojies?“ Zolys puskely jau belūkurąs. Toliau ėjo kartu vis šnekėdami apie šimtus, palūkas, veltuo kertamą medegą; tokios kalbos užtrinė ir Janikės paveikslą.

*

Pas Kupstį troboj kaip tik dorame kiaulininke: žema, tamsi, surūkusi — tai niekis, bet nēmaž neapvalyta. Langeliai seni, maži; tie patys apkerpėje, musėlių numarginti — matyti, niekad os nešluostomi. Palubiais vortinklės net per nosį braukia; iš aslos sąšlavos ką tik į pasuolius išblaškytos, dar ir pridulkėjusi lova juoda ir sujauta; pasieniais prišnerkšta nereikalingų škarmalų ir šukių. Stalelis bulbių lubenomis aptukęs. Nepripratęs prie to Petras suraukė nosį, bet atminė priežodį, jog auksas švita ir pelene. „Tai niekis, — pamislijo, — pamatysma toliau.“

Kupsčiai svečius grobstyti grobstė, labiau pati, lakstydama aplinkuo, lakštavo kaip meleta, nebeįmanė, kaip nuteikti, kaip bemylėti. Zolys, suvokęs Marcelę, įsivedė į vidų. Petras net nustebė: čia nē kokia Marcelė, bet ciela jau Marcė! Augalota, stambi, kaip terliūzas merga; matyti, staiga išdrėbusi į stuomenį, nes ir drobužiai jos ankšti; į nažutkelę led įsispraudusi, kuo nesprogsta, rankovės led už alkūnės, o teip aptemptos, kaip pavalkų dėšros. Galva plaukais apsipešusi, paviršiais truputį sudailinta. Sijonas teip patrupėjęs, jog nedengia nē apyjuodžių basų kojų, o tankiai ir stibinai pasirodė.

Zolys šnekino, lagino Marcelę, o ta, galvą nuleidusi, paniūroms žiūrėdama, vypsojo.

— Ką čia tamsta šnekini? — tarė motyna. — Vaikas nedrąsi, mažai kas prie mūsų užėina, nepratusi su svetimais; labiau vyrų drovis, nedrįsta nē išsižioti.

Petras nelabai testebėjos į mergą, nes turėjo ligi valios kalbos su tėvu apie ūkę, prekę javų, uždarbes po mišką, rankdarbystę savo ir teip toliau.

— No, gerai! — sušuko Kupstys. — Tamsta viską dirbi, o aš medegą statysiu. Atvažiuok rytoj apie gaidžius, pritaisysiu cielą vežimą puikiausios, išdžiovintos kaip

rago medegos; kur dèsi, čia tiks. O jei norèsi stačių, pasiskirdamas prisikirsi, kas tik patiks... Bepigu, geram žmogui gali priteikti be kapeikos.

Zolys, prisivedęs Marčę arčiau stalo, merkė ir merkė Petruį šnekinti mergą. Tas led sumojo paklausti:

— Ką dabar darbuojies tamstalė?

— Begu tamsta nežinai? — užsišoko motyna. — Jog motriškos darbo nėra ko parodyti; nors nedidelis mūsų gyvenimas, o darbai vis tie patys; plasnės, plasnės kaip plaštakė apie apyvoką, gyvolelius, o ir stakles vakar teišmetėm, buvo ir austi vieną kitą galelį. Aš nebepaslenku, tėvas po mišką, visi darbai jai vienai.

Tėvas tuo tarpu, prisitraukęs Zolį, prižadėjo dvi aktaines medžių, kad tik kaip norint supirštų.

*

Pavakarop Kupstys palydėjo svečius, o motyna su Marce, pasilikusios troboj, sporijos:

— Beprote tu, paršeli! — vaksijo motyna. — Tu nieko neišmanai, kokia tau laimė atsitinka! Kas tau bus do bėda? Viso pilnas gyvenimas bene rūpės darbą dirbti arba vargą vargti? Atsisėdus sau kaip poni mergas bevarinėsi.

— Gali sau pati eiti, kad taip tinka tas persenėlis, pajuodėlis! prorėksmais murmėjo Marcė. — Pūsta jo turtų ir gyvenimo! Nenuvaryste manęs už to kūtvailos, kad jūs nesulauktumit! Tarsi negausiu jaunesnio?

Tėvas pareidamas nugirdo Marcės kalbą, ir tas užniko barties:

— Parka tu, paršeli!.. Dar tu išnevēžiosi tokį žmogų! Tu jo vyženos nestovi. By tik tave imtų, rankas, kojas nubučiausių, gali už jo eiti!

— Gali, gali, kad nori pats keliauti! — rėkdama barė Marcė, — o mane po gvalta nenuvaryste, ir gana! Stačiai sakau!

— Ar tu dar zambatysi? Tuoju nugarą išmangūrysiu! Neužteko dar tau aldadra, aldadra po mišką be jokio darbo! Kaip pakliūsi į vyro nagus, išpers kailį, kaukdama imsies už darbo!..

— Papūskit į nosį! Pėrimu dar mat baugins! Verčiau eisiu ir pasikarsiu!

Tai sakydama, Marcė spruko pro duris, nes nužleibė, jog tėvas pančio graibstos.

Marcė drožė stačiai į mišką. Motyna, žiūrėdama pro langą, perspėliojo tėvą:

— Kam taip reik gandinti vaiką? Gali į ligas išvaryti; eina antai stačiai į mišką. Kad taip rastumei ant šakos betintaluojant?..

— Nebijok, netintaluos... Pranukas nutrauks! Beslankioja, žinoma, po mišką...

— Ka, ka, ka! — juokė motyna.

Tėvas tęsė toliau:

— Pone Dieve sergėk nuo tokio prijunkimo to vaikio! Vis čia prisigulęs su savo arkliais; o ta ar ne velnias? Kaip tik birbynę jo išgirdo, žiūrėk — ir belekianti... Būčio seniai Pranukui strėnas nuleidęs, tyliu tik kantrybėj... Kaip dvaro šunį, žinoma, reik lenkti... Bene nusikars už vyro, paliks tas plikis bevypsas...

— Tik nebauginink taip pašėlusiai! — tarė motyna. — Gerai vaikas sako, jog „nenuvaryste per gvaltą...“; verčiau geruoju glaboti, o Kurmelį įpainioti su mišku.

— Ant to manęs mokyti nereik — tropysiu! — pamojo tėvas. — Marcikę iš pradžios kad ir pabauginau, nevodysi, o tu žinokis, įkalbinėk, kaip moki!

*

Marcè ėjo paprastu taku per tankmes, saugodamos nuo šakų, skubėjo susiraukusi. Tik kažį kas strakt ir užstojo už akių.

— Tu mano žemuogele, kada aš tavę laukiu! — sakė jaunas vaikas, nutvėręs ją už rankos. — Ko teip vėlavais, bene turi sūrelįo?

Marcè vaipydamos led pratarė:

— Ketinau pasikarti...

— Ar velnias tave apsėdo? — juokės vaikas. — Ko teip aukštai lipsi? Kas tau kaiti? Bene tėvas už ką pėrė?

— Žada perti ir mušti... Varo mane po gvalta už vyro. Ketu neklausyti. Gailiuos tave palikti, verčiau pasipjauti...

— Kas tave žada imti?

— Ogi tas škrabalas Petras Kurmelis.

— Tiesa? O tu dar didžiuojies? Tai jau neturi proto nė kaip velnias! Būdamas tavo vietoj, pasiškėdamas lėkčio.

— Ir tu, Pranel, gali teip šnekėti? Be kokio gailėsio atiduodi mane kitam? Tai melavai sakydamas, jogei mane myli?

— Myliu ir myliu visumet ir šį vakarą, — tai sakydamas, suko Marcę aplink save ir pavirto abudu pakarklynėn. — Bene tas tavo vyras mumis perskirs? Už kokio plikio, žinoma, neleisčio! O už tokio turtingo — keliauk ir keliauk! Argi aš galiu tave nuo laimės atitraukti?

— Anokia ne laimė, — rėkė Marcė, — būti po tokio seno valdžios!

— Bene tu kokia išpėpa? Apgausi tą savo senį kožname žingsnyj, vadžiosi vyrą už nosies kaip veršį. Vyras knisis po žemę, o jo poni šaudys akimis į vaikius! Juokės, kukėjo abudu. — Bepigu neapmauti... Pamatysi, kaip aš prie jo prisilažinsiu, būsiu jam pirmu bičiuliu, o su tavim... Tik piningus išgabenk nuo to velnio prie savęs!

Kas kartas tykia šnibždėjos. Marcikė kas kartas linksmiau juokės. Nebepjovės nė korės, valiojos ant žemės miške ligi saulolydžio...

*

Petras teipogi per tą patį mišką ėjo keliukais, bet suvisu į kitą pusę. Saulelė lenkė čyst jau ant pakraščio dangaus, o teip aiškiai švietė ir žiūrėjo į visas kerteles žemės, kaipo būtų dar neatsidžiaugusi jos gražumu per dieną. Debeseliai perregimi, balti, iš viršaus rausvi, iš apačios auksuoti; didesni ir mažesni būreliai apstoję saulelę pamažu lydėjo pakalniuo. Aukščiau dangus puikiai žydravo. Rytuose, priešais saulę, spoksojo mėnuo saulabrolis, išblyškęs, kaip būtų nusigandęs. Žvalgės pašokęs džiaugdamos, jog nepavėlavęs pakeisti įkandin saulelę. Jį apstoję debeseliai čyst balti; iš būrio atsirado ir tokių, katrie drąsiai braukė jam per veidą. Vėjelis miške užė palengva, linguodamas pamažu nulinkusias eglių šakas, supo kaip kūdikius, norėdamas ant nakties užmigdyti. Šakotų beržų lapeliai, auksu jau pamarginti, mirgėdami prieš saulę ir virpėdami, nekurie leidos ant žemės. Rudgalvis baravykas pavėsy pasistiepęs stovi ant vienos kojos, tarytum gano geltonąsias voveruškas, kad neišsiskaidytų iš būrio. Pienių ir rudmėsių nebesuvaldo: tos išsiskaidė po visą beržtvyną. Kitas jo brolelis netolimais išblyškusių galvelę kišo iš po kimininio apklotu. Čia pat raudonavo ir musmirio galvelė. Tankesniame eglynely pasibėręs garbanotas bruknynelis; raudonosios kekės jų uogų slapstėsi po tankiuosius lapelius. Norint kartais būtų oras tykus ir be jokio vėjo, miške visada girdėti kažį koks ūžesys,

kaip kokia nepermanoma kalba arba nepaprasta daina; kitam linksma, o kitam liūdna ir graudinga, bet kožnam siekianti giliausių paslaptinių jausmų širdies.

Petras ėjo keliukais, nežiūrėjo nė tėmijo nė kokių gražybių, nes jo galvoj maišės įvairios mislės ir paveikslai. Vienu sykiu greta sustojo mislėj Janikė su Marce, jo gyvenimas ir Kupsčių troba.

— A, — padūmojo, — tegul Janikė sėdės tokioj supuvusioj troboj, pamištų ir jos gašumas, nustotų dantis rodyti... O ta, žinoma, kitokia... Bet geresnėj vietoj tuoj švelniau apsidarytų... O nesmulki, gali dar darbą dirbti... Pamatysma toliau... Pašėlęs liežuvis to Zolio — apmes ir ataus beveizint. Sako: „Keturi šimtai...“ Prieplaikūs žmonės tie Kupsčiai. Sako: „Aš medegą statysiu, kirsk sau, kiek nori, be kapeikos.“ Berods lengva pasakyti: „Kirsk sau.“ O kad reikėtų pirkti, kiek tai kaštuotų? Vot, vienas toks išbėginis! — įsižiūrėjęs į stiebą medžio, ėjo arčiau, nežiūrėdamas į žemę; užmynė raudonmargi musmirį, su antrąja koja sutraiškė kupetelę voveruškų. Priėjęs prie ažuoliuko, apkabinęs plaštaka, bandė papurtinti; užsivertęs žiūrėjo į aukštą, akimis mieravo ilgumą stiebo. — Vot, sveikas, veržlus kaip gelžis!.. Ponui dar neužtektų trirublinės — kur tau!..

Kitą pamatė kumpą; teipogi nenuleisdamas akių, priėjęs mėgino aukštį ir drūktį, rodos, kiaurai permatydamas balaną ir šerdį. Dūmojo:

— Iš tokio — puikiausios pavažos, tai pavažos!

Pasibaidęs zuikelis šokos iš tankmės. Cimbalis vijos cypdamas, kol užmatė. Nusigandusi šunies voverelė kaip žaibas, uodegą papūtusi, išoko į medį. Varna sukrankė čia pat ant galvos, plasnodama iš vienos į kitą viršūnę. Petras nieko nematė nė girdėjo, vadžiojo tik akimis nuo vieno medžio ligi kito, apmąstydamas kožno varsa, prekę, didumą ir sugadnumą. Beskirstant, besidžiaugiant medžiais, ne vieną uogelę sumyniojo, ne vieną grybelį sutrypė. Kol mišką perėjo, saulelė jau užkrito; jos tik pėdsakas bešvitėjo; nuo lydovų debeselių auksas nyko, rausvumas bluko, debeseliai pilkėjo. Žvaizdelės, nedrąsiai mirkčiodamos, kur ne kur spyktelėjo. Apskritas mėnuo kas kartas šviesiau spindėjo, net debesys nubalę atsitraukė į šalį. Pamiškyj piauukas apsiklojo balta migla; už kalno Kurmelio sodos kaminai vėmė pilkus dūmus štulpu į aukštą.

Petras, išėjęs iš miško, pasisuko stačiai per kelmynus į tą pusę, kur gelžiniai žvangėjo, — nērės, nērės ir paskendo tankioj migloj. Parėjęs vakare namo, apipasakojo motynelei, ką girdėjęs ir matęs; ant galo dar pridėjo:

— Prastesnė ar dailesnė merga, man vis tiek, by tik spasabą gaučio.

Nestebėjaus labai į mergą, iš tolo pažvelgiau; rodos, sveika ir nesmulki...

— Gerai, vaikaiti, darei nelindęs artie, — pagyrė motyna. — Myluojies, glamžuoties — didelis griekas. Girdi, kaip sako kunigai... Paspėste malonėties ir po šliūbo.

*

Kupsčiai kožną dieną ir kas valandą įkalbinėjo Marcikei kitą syki prieplaikesnei būti Petru. Tėvas kartais truputį subaudė, o motyna lenkė, lepino dukterelę, saugojos užrūstinti, šērė kuo skaniausiai, migdino kuo ilgiausiai; jei kartais siuntė ką padirbėti, ta kaip su kirviu atkapojo:

— Papūsk į nosį! O tu pati ar negali? Aš tekėdama dirbsiu dar, kad tu nesulauktumei!..

Be jokio darbelio Marcė kaip karvė valiojos patvoriais. Atkyrėjus styrino į mišką uogauti. Tankiai nuslinko prie dvaro arkliganio. Tumet nebeperėjo be juodos tamsos: susisėdė kame pakrūmy, žvengė iš atenčio Marcės vyro.

*

Ženatvė Petro nusitęsė, nes matušėlė pasimirė. Sunku buvo sukties vienam palikus; niekam neištikėjo, užrakinėjo visus pašalius, raktus kišenėj nešiojos. Kol mergos išgavo uždaro ar miltų, po pusdienį išėjo; tankiai dėl to neišvirė valgyti arba gyvolių nepašėrė ant laiko. Nebeliko rėdo Petro gyvenime: šeimyna barės, nebesusiklausė; labiau Janikė — tokia paliko ožka, tokia nelaba, su visais riejos, vis bliovė, o Petru kožname žingsnyj akis draskė; neatbūtinai trūko gaspadinės. Tą numanė ir Petras. Todėl pirmasis išvadinėjo Zolį eiti ant pabaigos rokundo su Kupstaite, nes medegos keletą vežimų buvo jau pargūrinęs, o Kupstys savo kumele teipogi keletą vežimukų buvo pats atvežęs; tik Petras dar norėjo pinigų gauti ant rankos iš dalies Marcelės.

Kaip tik nuėjo, Zolio geras liežuvelis tujau prisikalbėjo pinigų zadotko; Kupstys nėmaž nespyrės: paklojo Petru trejetą dešimtų. Marcelė iš pradžios čiaupės, vaipės kaip ožka į turgų vedama, bet kaip pamatė tėvą piningus duodant, užniko bliauti: suprato, jog jau nebe juokai. Zolys, meilydamas dviejų aktainių, taikino kaip beįmanė; prisipeitęs Marčę pringyj, nuo širdies kalbėjo:

— Marcele, balandeli, ko tu bijai? Nors Kurmelis ir nebe jaunas, bet šmotą vertesnis už jauną kokį plikį. Koks jo gyvenimas! Ko tu būsi trūkusi? Nebent balandžio pieno. Kožna merga tau pavydės!..

— Tiesa, tiesa! — tvirtino motyna, bėgdama pro šalį.

Zolys patyliais tol šnibždėjo, kol nenuslinko Marcei rukšlos nuo kaktos; potam prilėgniau šnekėjos su Petru. Surokavo nedėlioj jau užsakus paduoti. Džiaugė Petras, kaip ant mielių kilo. Marcelė teip juo pamilo, net į ranką jam pabučiavo.

— Maloni mergelė! — pamislijo. — Nors piningų mažai dabar tedavė, tai niekis, pamatysma toliau.

Kaip neseniai po pagrabo, Petras nenorėjo veselės kelti, bet Marcė vėlek užniko ožiuoties, bliauti, nebeeiti už Petro. Kam be veselės? Nebesumanė Petras, ką daryti. Nekėlus veselės, šmotą būtų geriau: viena — žėlava po matušėlės, niekaip neišpultų linksminties; antra vėl, nebūtų nė jokio kašto. „Bet, — pamislijo, — kas pačios neklauso, tas valgo sausa“, — liuob sakys senieji žmonės. Ką darysi su jaunais, nori paskutines dienas palinksminti, ir gana! Reik nors nedidelę veselikę pakelti.

Pas Kupsčius ankšta troba, todėl surokavo visą veselę kelti jaunojo pusėj, o pas jaunosios — tik panų vakarą. Pas Kurmeli nebuvo kam pasitaisyti, maž per nedėlią pirma Kupstienė visą rėdą vedė jo gyvenime ir iš jo gero, kaip patinkamai, taisės veselei. Susiprašė savo visus gentis ir muzikantus pasamdė. Prasidėjus veselei, panų vakarą Kupsčiai nusivedė Petrą į klėtį atiduoti jam žadėtąją dalį. Motyna neršė po skrynę, išvyturdama skareles, mazgė iš mazgelių, davė tėvui, o tas skleidė gumaškas Petru — pirma kelias raudonas, potam mėlynas, žalias, toliau geltonas. Skleidė, dėjo, sukrovė cielą malką, dar nesuskaitė nė šimto. Vėl motyna neršė po skrynę, mazgė, led suskaitė ligi šimtinės.

— No, vaikai! — atsigrėžė tėvas į sūnus, — prisidėkite ir jūs.

— Aš duosiu dešimtį! — sušuko vyresnysis.

— Ir aš tiek pat! — tarė antrasis.

— Tik dabar neturime prie savęs. Nedėlioj, švogerei, nedėlioj tikrai atiduosma. Dabar turi piningus, pačią kaipje turįs. Dieve padėk laimingai gyventi! Būk sveikas!

Gerė broliai, čestavojos, bučiavos, šoko, uliavojo.

Petras, suglemžęs popierius, dūmojo:

— Kamša berods didelė, bet prekė čyst maža. Zolys sakė: „Keturi šimtai, keturi...“ Žadėjo dar broliai dadėti, žinoma, pameluos... Mesčio po šunais, kam apgaulioja?! Kad ne ta medega... Pats man vežė, pats bruko, o supykęs gali poną užvesti ir darodyti, jog pavogiau... Pašėlusiai nučiupinėtų, geruoju nēr kaip atsitraukti... By tik bus gaspadinė, bus kam veizėti... Ogi kas man sugražins atsitraukus? Alus, pyragai, arielkos... pirkau, vis kaštavo. O kiek mėsos supūstijo! Vis paliktų ant niekų... Niekaip nebegaliu vienas gyventi; metęs čia, kame kitur besugrobsiu teip veikiai?.. Pas Janikę nē dešimties nėra... Nors šimtelį duok ant palūkų, vis bus ne pro šalį, kaip sako: pridėk ar atimk.

Jaunasis dūmojo vienoj kerčioj, jaunoji žlembė kitoj. Tuo tarpu pribuvo dvariškiai į veselę. Muzikantai trankiau sugriežė, šokėjai — šankiau šoko. Tada ir jaunoji, nubraukusi ašaras, šoko per cielą naktį kaip padūkusi.

*

Ant rudens linkuo saulelė kas rytą vėliau tekėlias, kasvakar anksčiau gulas; o dienovidžiu tankiai miglos užsistoja už šviesos, tarytum pavydėdamos spindulių saulės žemei, nedaleidžia nē pasišildyti. Teipogi debesys, gainiojami vėjo iš vieno pakraščio dangaus, kyla, ūžia, lekia lydami viduriu dangaus ir vėl nukrinta kitame pakraštyj. Vienas ką tik nušniokštė; rodos, ir vėjas nusiginė; nepaspėjo saulelė spyktelėti, beveizint ir vėl vėjas beatgenas tuo pačiu keliu kitą. Tas vėl šniokšdamas teip pat pylė savo lytų. Kožnas nuo savęs drėkino ir drėkino iškaitusią per vasarą žemelę; dabar jau storai purvuota ir nebegraži.

Nebėra siūbuojančių javelių nē kvepiančių žolelių; pievos nuskustos, dirvos plikos ir nurudavusios, miškai nuliūde, tik po daržus dar žaliuoja; šis tas iš daržovių kenčia šaltus lytus ir vėjus.

Motriškiosios dabar jau prūnija po daržus, velka kukšteroms arba kretilais, pila į pastoges kopūstus, batvinius, gelbuodamos nuo supuvimo. Pas Kurmelį daržų dar niekas nejudina: visi dar po bulbes tebevargsta. Pamislįjus apie darbus, Petru net plaukai ant galvos šiaušės: svietas daržus jau nusivalė, o pas jų dar bulbės nenubaigtos.

— Kažin, kas čia ši metą yra? — dūmojo Petras. — Toks nenuosaikumas darbu!.. Bėda, niekas ir nestelgias paskubėti. Vaikis vienas vis gaišta po jaują; vieną beria ar dvi, vis tiek ligi vakaro užtenka darbo. Mergos valiojas po bulbes, dainiuoja, dantis rodo... Nėra kam paraginti. Ko turi skubėti? Mano gaspadinė, kaip viešnia, būsianti nematanti... Penkta nedėlia, jau galėjo išsilsėti po veselės... Man kitokie darbai, ir tai užpuoliau bekepant bulbes jaujoj. Jug sausų neėda, turbūt sviesto pagauna.

Teip dūmodamas, Petras pasižiūrėjo į saulę, ėjo į vidų. Priešais išpuolė šuo pieninu snukiu. Žiūri, ugnavietėj išverstas puodas pieno, katilas ant šono, viedrai viduryj pringio, kamaros durys praviros. Žiūri — katė pieną belakanti, kamara prišnerkšta, puodai pripelėję, sviesto paskelė atdara, gale dar biškis trupinių sviesto, apdulkėję, apibyrėję kibirai; geldos minklinuotos sudrėbtos pasienyj, kostuvis ant žemės. Pasižvalges Petras, eidamas į vidų, pamislįjo:

— No no! — pamatysma toliau...

Troboj ant stalo visi indai tebeesą nuo pusryčio, asla nešluota, bulbių lubenoms primyniota, lova sujauta. Pravėręs alkieruką, žiūri jo gospadinė įvirtusi lovoj. Priėjęs apsikabinęs žadina:

— Marcelaite, kas bus, kad tu negali beišilsėti? Matai pati, jog aptekom darbais, reik jau syki atsibusti.

— Ar nori, kad aš tavo darbus nugrobčio? — atšovė pati.

— Nereik tau grobstyties, tik bent priveizėk. Negana nenuėini į lauką šeimyną paskraidinti, bet ir po vidų nieko neveizi: puodas ugnavietėj palietas, kamaroj meška galvą nutrūktų, katės visą valią gavo... Kodėl neužrakini? Mergos bulbes kepas po jaują. Žinai, kad sausų neėda: besmailižauna po kamara. Iš klėties vėlek rakto niekumet neištrauki.

— Įsikišk į nosį savo raktus! — nekantringai subambėjo pati.

— Ant galo nors trobą apsivalyk, — tęsė Petras. — Kokia antai, kaip kiaulininkas. Pagaliau nė stalo nenuvalei ligi pietų: pareis šeimyna valgyti... Gražu!..

— Papūsk į nosį! — murmėjo pati. — O kam mergas išvarei prie darbo, kad neapsivalė? Ar tu mane už mergą parvedei? Kad tu nesulauktumei!..

Atšoko Petras, išgirdęs tokius deliogus. Pečius patraukęs, pamislijo:

— No no! Pamatysma toliau...

Tuo tarpu parbėgo šeimyna ant pietų. Žvengė, juokės po pringį. Janikė, įpuolusi į vidų, sušuko:

— O pana šventoji! Sūdna diena po visus pašalius! Nė stalas nenuvalytas... gana, gana! Barbe, kurk ugnį, sukimės greitai, pareis gaspadorius, vėl bambės, kaip širyt. Tė, indus nusm auk, aš truputį trobą apvalysiu, kol pakais pietai!

— O ką valgysma? — šaukė Barbė iš pringio. — Kruopus kažį kas išėdęs, ir katilas pavirtęs... Čia kiaulių darbai. Pieno šit ežerai... iškada. Ką tik širyt sakė: „Gospadinė pati apsisuks." Vot, apsisuko! Kažį kur ir pats užvirto? Kalvė uždaryta...

— Skubėkit pietus, skubėkit! — skraidino parpuolę vaikai. — Dabar laikas tau šluoties? Rytoj bus belynanti, tumet išsišluosi!...

Petras, iš alkieruko žiūrėdamas pro langą, kaip žemė tylėjo. Šeimynos žodžiai kaip akmenys ant jo krito. Marcė virto ant antro šono ir atsidūksėjusi tarė:

— A Jezau, kaip galva gelia!

Petras tuos jos žodžius kaip kokį įnagį nusitvėrė ir, išėjęs į trobą, tarė:

— Nešaukokit, mano gospadinė apsirgo. Įsipilkit pietums pieno ar ko.

Pats kepurė užsimovęs drožė į kalvę, nes atminė zgauną darbą susiedui prižadėtą. Valgyti nė pamislyti nebenorėjo. Šeimyna pasilikę vienas kalė, kitas zalatijo, juokės, žvengė iš ligos gospadinės. Vienas sakė:

— Tokia jos liga, kaip mano sveikata!

Kitas:

— Tavo pati nebuvo tokia bloga, kad numirė, kaip manoji kad išgijo.

Petras, kažin ką užmiršęs, grįžo dar į vidų ir nugirdo tuos juokus. Vėlek apmaudas jį pervėrė. Nuėjęs į kalvę, grobės už darbo, kalė, talžė, skubėjo prakaitu apsipylęs. Apie valgį nėmaž nemislijo, bet širdis kažį ko pasmoko. Po valandos įpuolęs Gorys sušuko:

— O tai mano žmogelis! Išgirdus žvanginant, kaip sakyti sakė, jog mano darbą paėmei. Bent dumples padumsiu, nes rytojui zgaunai reikia tekinių. Į namus tavęs niekumet negali dagauti, nors čia atnešiau biškį skerstuvių, — tai sakydamas, išsitraukė iš ančio gabalą mėsos ir kilbaso, suvynioto baltoj skarelėj. — Užkašk šviežynos, Petrali, — tarė, — būsi tvirtesnis.

Petras užmetė akį — mėsa pakvipo.

— Reikėtų vesties Gorį prie duonos į vidų, — pamislijo, — bet kas žino, ar kas apsisvalė? Į tokį kiaulininką negali, verčiau duonos atsinešiu.

Gorys tujau iš antros pusės ištraukė pyrago abraką ir plėčkėlę už grivina.

— Mesk kūjį, — tarė, — pavilgyk pirma liežuvį. Lenk stačiai iš plėčkėlės, potam užsikąsi.

Petras metė kepurę, atsipūtė, persižegnojo, lenkė burną. Gorys paragino — lenkė antrą. Lašelis beliko. Neraginas kando mėsa, pyragą ir nuodaliai viską suvalė. Pabaigęs persižegnojo ir padėkavojo. Pasijuto šmotą tvirtesnis. Nuslinko visi nesmagumai, užmiršo visus skausmus, darbavos šmotą linksmesnis.

— Ar turi darbą kam apsiėmęs? — klausė Gorys dumdamas.

— Turiu, — atsakė, — apsiėmęs porines šlajikes padirbti ir apkaustyti mūsų klebonui. Nežinau tik, ką reik veikti, kad teip darbai naminiai susitėsė? Niekaip neprieinu prie savo darbo.

— Kas tau darbo su naminiais? Bulbes baigia, o daržai — tai niekai: motriškosios vienos nuvalys. Matušės nabaštikė liuob, matysiu, vilks batvinius kaip katė pelę. O ši tavo gospadinė juk ne jos bestovinti! Kaip sujus, ir nupūs daržus su mergomis.

— Bepigu, kaip teip būtų, — pamislijo Petras.

— Kiek sulygai su klebonu? — klausė Gorys.

— Gatavai pabaigti — sėsk ir važiuok, visa savo medega, penkios dešimtys.

— Oo! Uždarbis! Mesk ir gyvenimą prieš tokius nagus. Dabar tau bepigu: pati jauna, aplakstys visur, o tu dirbsi ir dirbsi...

Petras atsidūksėjo. Pabaigė Gorio darbą. Tas užsimokėjęs išėjo. Petras taisė kitą imties. Pamislijo dėl visako apsižiūrėti po namus rodos, pati vaikščioja po kiemą. Girdi — pėsiai žviegia; žiūri — lovys kaip išmazgotas, matyti, nuo pat ryto nešerti. Eidamas per kiemą, mato klėtį pravirą, žiūri — svetima kiaulė begaspadinaujanti apie miegas. Išvaręs eina į vidų — teip pat visur pūsta pūstynė, kaip ir nuo ryto; tik su ta atmaina, kad indai nuo stalo atrinkti ir pringio kerčioj nemazgoti padrėbti; šaukštai į šalis išsivartę ant žemės. Veizi į alkieruką — tuščia lova, pačios nė balso. Prasadžiugo pamislijęs, jog nuėjo prie kasėjų paskubinti bulbes. Dar eina ir į kluoną, žiūri — klojime grūdai sukasti į kupetą, katrą apstojusios vištos ir paršeliai sklaidė atgal, platyn. Vaikis, pavirtęs ant pelų, išsijuosęs bepokaitaujās. Petras, išblaškęs gyvolius, pabambėjęs ant vaikio, iš tolo jau girdi, kaip kasėjai žvengia po daržą ir bulbėms svaidos.

— Ar neliaustės šėlti? — sušuko prieidamas. — Tiek dar bulbių, o nēmaž nestelgiat paskubėti.

— Ir po nedėlios dar šešios dienos! — juokės mergos.

— O kur gospadinė? Ar čia nėra? — klausė Petras.

— Ogi nutempė neseniai per lauką, turbūt prie tėvų, — ir su ranka parodė vaikis į miško pusę.

— Ko nepašėrėt pėslių? — sakė Petras mergoms. — Loviai tušti, turbūt nuo ryto dar neveizėjot?

— Viską čia mes, žinai, ir apžiosma! — barės mergos.

— Čia skubina bulbes, čia šaukia už kiaules, o jovalo nėra kada patiekti, miltų nėra; žviegia, neėda, — tai mes kaltos? Virk večerę, virk pusrytį, iš jaujos parėjus, milžk karves; ant galo dar nė pieno niekas nesusikošia, nors susiplėšyk, o vis mums nepakelti!

Nebeklausės Petras ligi galo, ėjo akis įdūręs į žemę: pryšininkėj atsistojęs prie savo varstoto dūmojo:

— Matušelės visur buvo pilnai: gyvoliai apveizėti, nė šeimyna nedreizė... Nejudos, kaip viskas spėriai pasidirbo... „Vaikaiti, nerūpinkis, — liuob sakys, — savo darbo tik žiūrėkis...“ O dabar kas paragins? Nebent kumet atsibus?.. Pamatysma toliau... O jeigu visada tokia bus? Jei prie tėvų išlėks, jei miegos?..

Nesmagumas apėmė Petra, net širdis apėjo; nusispjovė.

— Gorys mat jau paršiuką pasiskerdęs, o mūsų dar kaip šakaliai. Senos mėsos nebėra. Ko benorėti: čia pagrabas, čia veselė... Gorio arielka teip macni... Nieko nevodytų nusipirkus palaikyti... Kartais burnelę... širdžiai suskudus...

*

Po saulės gražos, apykalėdžiais, pasitvirtino žiema. Sustyro ir sukietėjo žemė į ragą, vandenys kaip stiklais apsigrindė, potam viskas apsiklojo sniego patalu. Dienos tykios, be vėjo, nors saulėtos; bet šalčio niekaip neperveikia. O naktimis — ko beklausai? Net žvaizdės ant dangaus ribėti riba, o ant žemės sniegas po kojomis cypiti cypia. Keliai susivažinėjo kaip ant stiklo; kur pakliūk, nosies tiesumu niekas nekardo.

Žmonės subruzdą, sujudo po miškus darbuoties. Teipogi nė Kurmelis nesnaudė. Viena šviesų šaltą rytmetį kažį kur išvažiavo; led ant pavakarės bepagrižo abudu su arkliu baltai apšarmoję. Vaikiai po daržinę bastinėjos, o motriškos, žinoma, po vidų. Mergos kerčioj bangstė batvinius skusti, o gaspadinė — rankas susinėjusi sėdėjo ant šilto mūriuko. Pasienyj kubilas akmenu prislėgtas, antras batvinių dedamas. Petras, įjęs į vidų, suraukė nosį, nusipurtinęs sniegą, siausdamos ėmė bambėti:

— Apsileidusios kaip kiaulės! Į ką jūs tą trobą pavertėt? Kiek čia purvo, sniego prisinešė, kiek žemės ant grindų primyniota! Kopūstais prismirdusi... Argi negalėjot skusti ir raugti pryšininkėj? Ta troba niekados dar to nematė!

— Ar ne per tave tai išmislyta? Dar bambės! — rūsčiai atsiliepė pati. — Pryšininkėj užsitiesei su savo šlajoms, — kurgi dėsimės? Juk ir čia gali nosį prasukti...

Petras dantis sukandęs sėdos užstalėj, graibės peilio duonai. Motriškosios nė viena nejudinos iš vietos.

— Duokit pietus, — tarė Petras žegnodamos.

— Viralų nebėra, — tarė Janikė ir pažvelgė į gaspadinę.

— Tai duokit ko kito, — prašė Petras ir vėl žvelgė į gaspadinę.

— Ko nepalikot batvinių? — murmėjo Marcė, — bene aš kišenėj ką nešiojuos?.. Galit pasiimti.

— Nieko nebus, reik man pačiam pasiieškoti.

Tai sakydamas, ėjo Petras pro duris, nes atminė turįs dar ant apmaudo burnelę. Įjęs į pryšininkę, nusiėmė iš kerčios nuo lentynos plėčkėlę, pasižiūrėjo dar prieš langą, lenkė viena, lenkė antrą burną ir vėl pastatė. Potam, kamaroj atsipjovęs lašinių, išsinešė, pjaustė žalius ir valgė su duona.

Janikė pašokusi įsibogeno petelnikę.

— Duokš, — sako, — paspirginsiu tučtūjau, ugnis yra.

Išbėgo nešina ir beveizint atgal įnešė čirškančius, cibulėms kvepiančius.

Pamatė ant stalo lentikę, ant tos pastatė prieš gaspadorių petelnikę.

Marcė išraudonavusi iš paniūrų baltoms žiūrėjo į Janikę, o Barbė ėmė barties:

— Lakstyk nelaksčiusi, gaišk kažį kur — nė šį vakarą nepabaigsmas. Lygu nėra kam pasparginti ir be tavęs?.. Dyka sėdi... Nebent galva sugils...

Petras bevalgydamas išraudonavo, apšilo ir, drąsos įgijęs, ėmė šnekėti:

— Nusipirkau miško, reik keliu naudoties. Rytoj pat važiuos vaikai kirsti. Mano gospadinėl, pasirūpink su šiltesniu apdaru vaikiukams: suveizėti, sutaisyti autus, pirštines, — gana sėdėti rankeles susinėjus!

— Kaip ligi šiol apsidarė be manęs, teip tropys ir rytoj. Bene aš juos kelnėms vilksiu? — atšovė pati.

— Vilkti niekas neprašo, — tarė sragiau Petras, — bet reik sutaisyti, sulopyti, paduoti — ant to gospadinė. Ko gi parėjai, kad teip nenori nė pirštu piršto pakeisti? Kaip ne gėda tokiai jaunai teip tingėti? Mano matušėlė senelė buvo, o žiūrėk, kaip dirbo: būtumei nepaspėjusi paskuo jos per slenksčius žargstyti, gautumei į padelkas kibties...

Mergos susilenkusios patyliais kukėjo. Marcė paniūroms baltakiuodama bambėjo ir šniurkščiojo kaip rėkdama:

— Ko čia nuo manęs nori? Ko neišsitenki kožnu sykiu, vis tą savo škrabę prikaišiodamas? Ar aš tau siūliaus, kad tu mane vestumei? Tau ne manęs reikėjo, tik mano piningų!.. Bene tu mane nusisamdei, kad prie darbo priveizi kaip kokią piemenę! — po nosies bambėdama, vilkos kailinukus, siautės skepetu ir išėjo pro duris.

— Supykusi bent drobužius vaikams parneš, — pamislijo Petras. Reik eiti padėti suieškoti... Pamatysma toliau.

— Kame yra pernykščios pirštinės? — paklausė mergų.

— Ant grėdų sukabintos, ant kartikės. Ten autai ir kelnės milinės, viskas, — davadijo Janikė.

Išėjęs Petras žiūri, klėtis durys uždarytos. „Kurgi ji dingo?“ — pamislijo. Įėjęs prie varstoto, išlenkė paskutinę burnelę. Primiršęs drobužius, ėmė obliuoti, gražyti, darbuoties apie pradėtas šlajikes. Sutemus tepadėjo darbą. Vakare susirinkus šeimynai į vidų, pasakojo, kur ir kiek nupirkęs miško. Tumet atminė apie apdarą. Ėmė žvalgyties, kur jo gospadinė. Žiūri — įvirtusi jau į lovą alkieruko. Užsidedęs liktarną, gavo ieškoti vaikams apdaro šiltesnio.

*

Bėdos, bėdos, ne Kalėdos; ateis Kalėdos, bus tos pačios bėdos. Teip ir Kurmeliui: nors buvo bėdos prieš Kalėdas, bet vis dar pusė bėdos, kol paprasta šeimyna tebebuvo. Nors šeimyna tęsė metus kaip žydas ratus, laukė Kalėdų, bet vis senu papratimu apėjo visus gyvولیus ir apyvoką. Atėjus Kalėdoms, Petras gražino šeimyną ant atėdžių metų, o pati nė vienam nė žodžio; užtai nė vienas ir negrižo; led tik užtūrėjo Janikę, nors ant kokios nedėlios, kol kitą gaus. Kiti visi išvaikščiojo. Tumet į savo varstotą Petras nė veizėti nebeturėjo laiko, ne tik dirbti. Negana namų darbai, bet dar reik važinėties šeimynos.

Vieną vakarą parvažiavo truputį įkaitęs ir kažki ko piktas. Žinoma, kaip be pietų, o čia večerė dar nekaista. Janikė per dieną apie šėrę, žygius — truputį pavėlavo; o gospadinė, prasikepusi kiaušynės, bebrėkštant jau valiojos lovoj. Pasidairęs Petras po vidų, apmaudu nenurimdamas, ėmė iš tiesų ant pačios barties:

— Ar žinai ką, Marce? Kentėjęs aš, kentėjęs, ant galo imsiu tave perti! Argi tu negali šioki tokį darbą nusitverti? Kad nenori darbo, tai važiuok samdyti, bent aš negaišiu. O dabar iš tavęs kaip iš ožio tekio nė taukų, nė plaukų. Per kiauras dienas tikšoti, ar tai gražu? Po biesais, kad būtumei kiaulė, bent papjauti galėtų! Dabar tik mano gyvenimą bjauroji — aš nė šeimynos nebegaliu gauti. Samdykis mergas! —

įniršęs didžiau šaukė: — storokis! Man mergos nepriguli. Jei nesamdysies dirbsi viena. Pamatysiu, kaip tu begulėsi, kaip Janikė išeis!..

— Papūsk į nosį sau ir savo Janikei! — Marcė atsigulusi pusbalsiai bambėjo. — Kaip ligi šiol be manęs samdei, teip gali ir dabar. Man čia rūpi, kad tu negauni!.. Lįsk sau į nosį...

— Matyti, jog aš nieko neveiksiu, — tęsė Petras. — Parsivesiu rytoj tėvą, tegul jis pamato, katras mudu kalti ir kaip tu dirbi, — tumet iškasys tau nugarą!..

Po večerės, rymodamas sau vienas, Petras dūmojo:

— Kiek tai man troto, kiek sugaišties? Nieko nedirbu, ničnieko neuždirbu... Klebonas nebesulaukęs nusipirko šlajikes: šmikšt man penkios dešimtys!.. Viena ir paskutinį šimtelių gavau išlaidyti algoms... Liuobu visada algas uždirbsiu... Matušele, matušele!.. Nebetekau tavęs — viskas eina ant nieko... Kad bent bartųs, po šunais! Ar sakeš jai, ar š... murtės po nosies kaip meška... Nežinai, ko jai trūksta. Susineršusi, susiraukusi, nė su žmogum dorai nepašnekės... Rodos, nė niekas šneka, nė nieko, o po svieta kaip į varpą muša. Kur tik nepašnekink ką, tujau ir spigins: „Kaip tavo pati nieko nedirba, viena ėda, šeimynai juoda putra, mergoms visi darbai...“ Bene prasimanzys, kaip paliks vičvienaitė?.. Pamatysma toliau...

*

Rytmetį pabudęs Petras gaidykste net nustebo: pati jau atsikėlusi teip ankstie, abidvi su Janike besisukančios aplink pusrytį. Ir jis teipogi pašokęs kaip švinta išėjo prie gyvolių. Nepaspėjo apsišerti, kaip prisistatė Kupstienė. Kaipgi nepaleis liežuvį ant Petro, kad neužniks barties:

— Tu bedūšninke, svietaėdžia! Susprogai išlupęs nuo mūsų tokius piningus, susprogai, suėdei vaiką! Užvarinėji, užveizi darbą! Ant galo mergoms apleidi! Kam ėmei? Ko lindai prie mūsų, kad savo namie turėjai? Naudos tau tik tereikėjo! Mano vaikas buvo pas mane kaip paukštelis klėtkoj, į šaltą vandenį rankelės nekišo, o tu suoki ją prie darbo! Ar tat jai kiaules šerti arba karves milžti! Kame tavo šeimyna? Kas tu do gaspadorius — lig šio laiko nenusisamdyti? Kad man būtų doros mergos nusamdytos, ne tą kurvą laikyti... Pačią šunies vietoj laikai... aš tau!..

Krito žodžiai po kits kito Petrai ant galvos kaip kirvio kirčiai. Iš pradžios nelabai tepermanė Petras, potam nebesumanė, kaip išsižioti, ant galo pradrišo:

— Tesamdos pati, tesamdos, — tarė, — kokios tik patinka. Aš to ir noriu, kad pati sau pasistorotų.

— Ar tai anai važinėties? — užšaukė motyna. — šiokie šaltie bobai?.. Kur dori vyrai, ne teip užlaiko pačias! O prie tavęs nė piemenės vietoj nestovi: vis pasikandęs, vis bekremtąs... Liežuvio nesusivaldai, tu paleistuvi! Vaikas namie vietos nebeturi — mergoms apleidai...

— Kokioms mergoms? Kaip čia apleidau? — nedrąsiai sporiijos Petras. — Jug gaspadinės visur dirba...

Tuo tarpu Janikė, apsitaisiusi kaip į kelią, įėjusi tarė:

— Sudievu, gaspadine, ir tamstai, gaspador! Ką turi manim pasikąsti, o tamstai prikapti, verčiau galiu nusišalinti. Karvių nemilžau šįryt nė kiaulių šeriau, — gaspadinės, žinokitės! Sudievu!

— Pal... palauk, — traukė pusiau žodį Petras: nesumanė — stabdyti ar ne.

— Vot, ir tavo geroji, tavo vikrioji, — šaukė motyna, — parodė tau uodegą! Ir ta parodė, koks tu gaspadorius! Kad būčio bent per paukštelį žinojusi, tu į mano butą

būtumei kojos neįkėlęs! — prorėksmais garbstė motyna. — Suėdei man vaiką, susprogai jos dalį — dar maželelė turi teip vargti!..

— Kokią naudą, kokią dalį? — klausė Petras atsikluinėjęs.

— Ogi piningus neėmei? — čirkšdama spigino. — Ogi medegos kiek? Ar tai nieko nerokuoji? Dykai mat tratinai per naktis... Ar tu žinai, kur tu gali atsisėsti? Kad tik neliausies vaiko krimsti, mes parodysma, kame vagims vieta!

Kaip su kūle į galvą davė Petrui, net akys aptemo.

— O katras didesnis vagis — katras duodamas ima ar katras vogdamas duoda? — kaip atsibudęs Petras paklausė.

Motynai vėl kaip su purvais į akis drėbė; pasivaipiusi tarė:

— Geruoju viskas gerai ir niekas nieko nežino; piktuoju viskas blogai. Verčiau pačią laikyk pačios vietoj ir tylėk, — žinai, koks esąs.

Petras susikrimtęs, o nelabai tesumodamas rieties, spruko pro duris. Atsidūręs prie savo varstoto, atsiminė parsivežęs liekarstų ant širdies skausmo. Ištraukęs plėčkelę, palenkė porą klukšnių. Pasitvirtino truputį ir, belaukdamas pusryčio, pasirėmęs dūmojo:

— Motyna atlėkusi paskutinę išriejo, paliko be jokios mergos... Ir gerai — pamatysiu, kaip suksis viena; nebesakysiu nieko, nors meška galvą nutrūktų po kerčias... Mergas prie manęs prilygino... Kad bent į tą pusę... nė apmaudo nebūtų. Kas bobas gali atloti? Bene tingėjo mat teip ankstie lėkti parsivesti motyną... „Ar tokiai tai darbą dirbti?“, sako. Žinoma, ne tinginei; jai tik ėsti ir gulėti... Tas biesas apsuko man galvą!.. Giltinė apmovė akis... Šimtą sykių vertesnė Janikė!

Vėl ant apmaudo lenkė burnelę.

*

Iš po kietos ir tvirtos žiemos pavasaris labai spėriai aušo; kol tūrėjo, tūrėjo šaltis, bet kaip atšilo, tai viskas kaip iš maišo išlindo. Beveizint vandenys kilo, ledai pleišėjo ir plūduro apsiputojė. Sniegas urduliais nubėgo. Medžiai apsipyklė lapais, žemė apsidengė žalumu. Saulelė linksmiau kaitino, vėjelis šilčiau pūkšnojo. Jei kartais nuo rytų perbėgo koks debeselis, šlėkdamas storais lašais, rodos, liedamas saldų pieną, tai nuprausta žolelė antra tiek išstypo. Miške, nuo jaunų lapelių purtindamas rasą, vėjas nešiojo į visas puses meilų pavasario kvapą. Nuslinkus debeseliui, saulelė, linksmi švitėdama, rodos, juokės džiaugdamos gražumu savo pasaulės. Paukšteliai visiteli subudę teipogi džiaugės šilima saulelės ir kožnas ypatingai skelbė savo džiaugsmą. Negana ant oro, miško pilnai visokio čiulbesio ir švilpesio, bet ir žemės vabaleliai pagaliau skelbės koku bemokėjo balsu. Vakarinės šiltos miglos gaivino žemės augalus ir smulkiuosius sutvėrimelius. Kužėjo visa žemė: skrajojo pilnai ore, šnabždėjo ir plasnojo po mišką visokie gyviai. Upeliai apsiputojė urduliais gurgėdami plaukė. Pievos papūro žaliais vikšriais, dirvos pajuodo noragais sudraskytos. Žmonės, pasmaginti visokiais gražumais, o labiausiai džiaugės, jog gyvoliai, per žiemą krintę sausą pašarą, dabar gauna minkštos jaunos žolelės atsigausti.

Tiek žmonės, tiek gyvoliai, paukšteliai — visi linksmos. Kurmelis tik, nabagas, neturėjo nėjokio džiaugsmo. Visas žiemos laikas perbėgo jam rūpesningai. Iš medegos, katraja pernai teip džiaugės ir dykai gavo, nieko neužpelnė, nes nieko nepadirbo. Šeimyną traukė kaip veršius: iš kur kokį ištrauks, nusamdys, kožnas kelias dienas telapojo; vėl kokį parsiveš, žiūrėk — ir vėl išėjęs. Ant važinėjimos ir gaišo, o namie vėl visokie nepasivedimai: veršiai išdvėsė, paršeliai iššalo, karvės kilnojos —

kita prie sieto ir pasismaugė; arkliai sukūdo — varna neprilestų, negandojas ir važiuoti. O po daržinės pašaras — ciela pakūgė. Po klėtis ir trobą — meška galvą nutrūktų. Kur žengęs, kur ėjęs, Petras apmaudais neliovės. Pati jo nēmaž neatsimainė: valgė už penkis, miegojo už tris; dar nemiegodama valiojos lovoj ligi valios. Raginama prie darbo, murmėjo po nosies, o jei kumet išgirdo nuo vyro sragesni žodi, tujau nulėkusi parsivedė motyną, katra tempė Petrą, kožu sykiu naujas neteisybes jam išmetinėdama, baisiai keikė ir kaltino nedorą vyrą savo Marcelės. Petras, nesugebėdamas su ja rieties, nusilenkdamas tankiau ėmė gelbuoties su burnele ant širdies skausmo.

Vieną rytą, išginęs arklius į mišką, ant pavakarės ėjo susiveizėti; belandydamas po tankmes, beieškodamas arklių, nugirdo netolimais kaž kokią kalbą kaip verksmą; klausos sustojęs — šneka. Priėjęs arčiau, tankmėj pasislėpęs, klausos: aiškus motriškas balsas klosto:

— Kodėl tu tumet teip nešnekėjai? Bet ne! Visi, rodos, susimokę kaip velniai šaukėt: „Laimė tau, laimė! Būsi mylima, būsi poni, darysi, kaip norėsi!“ Kame jūsų liežuviai dabar, kad aš kas valandą ašarose plaukiu? — žlembė šnekėdama. — O labiausiai tu mane suėdei ant amžių teip, kad tavo liežuvius būtų nupuvęs!

— Kuomi aš tave suėdžiau? — klausė vyriškas balsas. — Ko čia prie manęs kabinėjies? Turi duonos, turi gerą vyrą, dirbk, netingėk, ir būsi gerai.

Petras, nepermanydamas gerai kalbos, žiūrėjo pasilenkęs, kas čia teip baras. Žiūri — jo pati su dvaro arkliganiu Pranuku. Prisispaudęs prie medžio, tvenkdamas dūsavimą, su virpančia širdžia grobstė ausimis mėtomus priešais žodžius.

— Ar teip jau dabar? O tumet kaip šuo lojai! — rėkė Marcė. — „Kas mudu perskirs? Mylėjau ir mylėsiu! Tavo vyras mums nieko nepadarys!“ O dabar? Slapstais, gėdies man akis parodyti! Melagis... Suėdei mane! Kad nemylėjai, kam gi apgauliojai, kam gi melavai?

— Kad būčio neleidęs tekėti, o pats neėmęs, tai galėtumei rūgoti. No, dabar tegul būna teip, kaip sakai, jog per mano liežuvį... Bet nutekai į gerą vietą, už gero žmogaus. Kas tau do bėda? Būk tik pati gera, mylėk vyrą... turi už ką mylėti... O aš neturėjau tau vietos.

— Tiesa, kas do bėda? — žlembė Marcė. — Negaliu priprasti, negaliu širdies užlaužti, negaliu nė paveizėti, negaliu mylėti... Kas manęs kumet bent paklausė — ar galėsiu jį mylėti? Pūsta jo turtų ir gyvenimo! Verčiau, kad būčio akimis jo nemačiusi... Dar tauzys: „Būk gera, dirbk!“ Bepigu tau neloti. Tu nežinai, kaip sunku būti su nekenčiamu žmogum! Nieks nemyla, nieks nemalonu, niekur širdies nuraminti. Per visą rudenį gaudžiau tave po mišką — tu vis slapsteis; per visą žiemą laukiau ateinant — nė akių neparodei. Dabar nejučioms užklumpiau, o koks tavo paguodimas? Tu, melagiau, ar teip žadėjai?

— Žadėjau, kol atsikračiau nuo tavęs. O po veselės ar nepasakiau aiškiai: „Sudievu, Petriene, paskutinį kartą, gyvenk besveika!..“ Turi dabar visako... Neturi dabar ko rūgoti: esi naudos pertekusi, mokėk tik vyrą mylėti...

— Naudos pertekusi, mokėk mylėti... — atkartojė Marcė. — Duonos, putros pertekusi berods. O meilės davė man vyras? Nors bent paklausė kumet manęs: galiu jį mylėti ar ne? Kaip aš jį mylėsiu, kad tarp mūsų apie meilę kalbos niekumet nebuvo? Jis manęs nemylėsiu... Tavęs, Pranel, negaliu užmiršti: tu mano širdy, tu mano galvoj. Prijaučiu, jog ir aš tebeesu tavo širdy. Galim susieiti, galim po senovės meiliai pasikalbėti... Jug teip prižadėjai...

— No, po velniais, bobos protas! — atšovė Pranukas. — Kam aš ir kepurę ant galvos laikyčio, kad tiek proto teturėčio?! Lygu mergų nebėra ant svieto? Eik sau, eik karvių milžti! — tarė ir, paėmęs birbynę, klernatą, vedė dainos natą:

Ne tiek yr lankose žydinčių žolelių,
Kiek yra ant svieto gražiausių mergelių...

Marcė nuraudusi šokos; spjovė į jo pusę ir po nosies murmeldama prapuolė miške. Pranukas dainiuodamas ir birbindamas styrinėjo aplink arklius.

Petras ilgai dar stovėjo užtiręs ant vietos, žiūrėjo plačioms prieš save, nors nieko nematė.

— Bet jis ją atstatė, visą viltį atėmė, — pamislijo, — gal atvirs į protą? Nebemislys niekų?.. Pamatysma toliau...

Norėjo nusiraminti, norėjo užmiršti, bet niekaip negalėjo, nes ausyse aiškiai skambėjo žodžiai Marcės: „Negaliu paveizėti nė širdies užlaužti... Duonos, putros davė, bet meilės nedavė! Ar paklausė bent kumet — galiu jį mylėti ar ne?.. Sunku būti su nekenčiamu žmogum, nieko...“ — „Teisybė, sunku“, — pripažino ir jo širdis. „Neklausei jos apie meilę, nepaklausei nė sykio!“ — spigino jo paties saužinė. „Neieškojai meilės nė jai davei, nemyli jos!“ — tvirtino širdis. „Tokia tinginė, nevaleika — niekaip negali mylėti!“ — sporiijos galva. „Pūsta jo turtų!.. Nieks nemyla, nieks nemalonu!“ — „Čia tikra tiesa“, — pamislijo. „Verčiau, kad būčio tos medegos nė akimis nematęs!“ — sudrebėjo (susipurtino) Petras. „Dabar žinau, dėl ko ana vis teip paniurusi... Mat mylėjo kitą... Kodėl man nepasisekė?.. Ana pati, pati kaltesnė... Ne, jisai kaltesnis... melavo, suvadžiojo, potam džiaugės nusikratęs... Jisai, Pranukas, už visus kaltesnis...“ — Nugirdo jo birbynę. Rodos, cypdama šaukia: „Neklausei jos, neklausei! Tavo didžiausia kalčia!“

Visa gamta linksminos, tarytum juokės ir džiaugės grazybėmis pavasario. Dangus čystitelys žydravo aiškiai. Saulėlė švitėdama kartu meiliai šildė. Visiteli debesys nuslinko pakalniuo į rytmečius, katrus ten užrėmė keleriopo dažo šviesi orarykštė. Vėjelis jau guldamas ledva tik virpino jaunitelius, dar gelsvus, lapelius. Petras nieko nematė nė tēmijo; atsidūksėjo ir užsimerkė, nes jį prislėgė kaip sunkiausias akmuo; visa kalčia nelaimės sugulė ant jo. Slėgė skausmas širdį, maišės galvoj išmetinėjimais Marcės, nebeturėjo nė kokio spasabo dėl nusiteisinimo, rodės, jog dangaus užgrius ir kalnai užvirs ant jo; rodės, jog visa pasaulė jį patį kaltina, pagaliau paukšteliai patys kaip sakyte sako. Raibasis strazdelis ant pat jo viršugalviu, eglėj, čiauškėjo aiškiai: „Niekio nekaltink, nieko nekaltink! Tavo kaltybė, tavo kaltybė!“ Geltosnapis špokas švilpdamas tvirtino: „Teisybė, teisybė, teisybė!“ Garsusis budutis toliau miške spigino: „Tu tu tu, tu tu tu!“ Meleta pridėjo: „Pats, pats, pats, pats, pats!“ Lakštingalėlė maželelė ant daubos skardžio pleškėjo: „O teip, o teip, tu pats, tu pats, kaltesnis, kaltesnis!“ Varna lėkdama ir ta krankė: „Kapgis, kapgis, kapgis!“ Mėlynasis balandis iš tiesų supykęs brūkavo: „Perti Kurmeli, perti rupūžė, per nugarą... brūklis!“ Margasis kikilis teipogi tyčiojos: „Skamb Marcelės — cink, cink, cink, cink šimtukai!“ Lakūnė blezdingėlė skrajodama ant oro liežuvį laidė: „Nabageli, nabageli! Neglamžavęs, nemylavęs, nemylėjęs meilės nenorėk!“ Artojo draugelis, vivirselis, virpėdamas aukštyn, aiškiai, kaip iš kuodelio, vyturo: „Tarei, tarei — man vis tiek, man vis tiek, by tik pinguota, by tik bagota! Turtus, naudas turi, meilės, laimės neturi, neturi... Mat ne vis tiek, ne vis tiek“ Pasipurtes tetervinas dar šiokią tokią rodą į modą davė čiulbėdamas: „Parduok prastą pačią, pirk gerą! Parduok prastą pačią, pirk gerą!“ O ta vandens vištikė, — ar nesakyk tik rupūžikė,

braidydama po klaną spigina: „Pliks paliks! pliks paliks!" Pagaliau tas kuisis, menkas vabalas, į ausį prisilindęs zyzia: „Broleli, broleli! Norėjai rublelio, rublelio!"

Visi tą patį tvirtina ir tvirtina, net ausys cypia Petru. Atsižvelgė į saulelę. Ta merkdama tarytum sakė: „Buvo mylėti, vaikaiti! Buvo meilės ieškoti, buvo klausti, atsiklausti, buvo pamylėti!" Klausė Petras, kas pakalnėj dar šneka. Upelis vingurdamas dauboj per akmenelius gurgėjo tardams: „Rūgok nerūgojęs, pati neb rankovė, nebišversi! Praverčia Petru, praverčia!.."

Niekur globos. Grobės Petras už karštos galvos, kad neužsidegtų; grobės už skaudžios širdies, kad nepersprogtų. Atsigrėžė dar į orarykštę; rodos, anoji pamatė skaištų veidelį Janikės, geltonas kasas, rankas išskeistas, mėlynas akeles merkiančias: „Eikš, eikš Aš tave priglausiu, aš paguosiu..." Buvo ir jis rankas beskleidžias, buvo bepuoląs prisiglausti, bet iš juodulio debesies atsistojo į tarpą rūstus veidas Marcelės; iš paniūrų žiūrėdama, rodos, šaukė: „Kelis sykius klausei — galėsiu tave mylėti ar ne? Meilės man trūksta, meilės!.." „Meilės trokšta, — pamislijo. — Duosiu meilę, duosiu... mylėsiu, mylėsiu visa širdžia..." Kur bus buvusi, volungė čia pat į ausį sušvilpė: „Meluosi, nabagai, meluosi!" Vėrė vėl skausmas širdį Petru; atsidūksėjo balsu: „Matušele mano, matušele! Ko nepatarei meilės ieškoti?" Atsakė rave varlėlė: „Tariau, tariau, tariau!.."

Visų išmetinėjamas, visų persekiojamas, Petras juto, jog skausmas jo virto į apmaudą. Kumsčias gniaužė, dantis tratino.

— Išgrauž jums, rupūžės! — tarė ir be atžvilgos nulėkė (skubėjo) į savo pryšininkę. Ten, nutraukęs nuo lentynos mylimą savo baltakę, lenkė, lenkė, lenkė... kol nė lašo nebeliko.

*

Per Simą Judą dideliai paklausais tėra gražus jomarkas, o šįmet, ot, ir bus gražus! Nors vakar lijo, pliaupė per dieną, po dirvas ir pievas klaniukai tikšo, vieškelis vienu purvu, bet iš viršaus graži pagada. Prieš aušrą žvaizdelės teip linksmi riba, o aušrinė, rodos, juokti juokės. Mėlynakė aušra skleidė baltą savo šviesą. Rytmečiuose vėrės kaip akis iš po blakstieno: matyti pirma baltymė, potam vėrės plačiau, ir pasirodo vyzys. Mieguosta, kaip akis panėrusi ašarose, virpėdama švitėjo nedrašiai saulelė. Kožname kalnelyj, kožname burbulelyj, kožname rasos lašelyj atsimušo šimtais tūkstantėms žibančių spindulelių. Auksu, žemčiūgais apibyrėjo visa pasaulė. „Diena graži išaušo, bus geras jomarkas", — teip džiaugdamos rokavo žmonės, kožnas kuo anksčiau taisydamos išvažiuoti, nes kožnam dešimtimis buvo reikalų. Užaugo žąseliai, prakuto višteliai, cibulės ir morkai, todėl nelikos nė bobos: kožna su savo tavoru apsikamšiusi kaip višta pereklė kiūtojo ratų gale. Vyrai antrame žegnojo kumeles votegu ir žingsniais per purvynus pliaušké miestelio linkuo. Reik grašio, paskutinį kšnį nuo burnos nutraukęs turi parduoti.

Rodos, dar ankstie tebėra, o miesčiukas jau pičpilnaitis. Braido, taško po purvynus vyrai, o bobos ant vežimų žvigina paršelius, kvarkina vištas, su žydelkoms riejas. Apie pietus saulelė kaži kur užlindo; rodos, debesų nebuvo nė balso, o lytus nė iš šen, nė iš ten, pirma smulkus, pamažu, kas kartas sodresnis, ant galo pradėjo iš tiesų pliaupti. Kupčienės, atspiroms lakstydamos pro šalį, kas kartas pigiau boboms besiūlo. Vyrai susmuko į karčemas; bobos iš apmaudo pusėj prekės pardavoja savo tavorą, nes atbodo ant lytaus bestyroti.

Pragaišo gražumas jomarko: kitas pardavė, kitas ne, kitas nusipirko, kitas ne; apmaudingi vyrai, bobų skraidinami, taisės keikdami atgal ant namų braukti.

Nesulaukus pavakarės, jau miesčiuke praretėjo. Kvanksojo dar nuleidę galvas arkliai, pakinkyti vežimuose ir pašaliais pabalnoti tų, katrie nusikratė boboms, palikdami namie. Vyrams — ilgesni reikalai.

— Niekas, tepakvankso arklys, jis neverks ant tavo kapo! — tramdė vyrai kits kitą. — Bene nustos lyti, ar velnias gali šiokie važiuoti?

— Teisybė, niekaip negali.

Teip tvirtindami, kits kitą vyrai statiniu murdės po karčemas; jei pasieny užklumpė kokį zoslana, susisėdo ciela eila; apsirūkę pypkių dūmais kaip pakuroj sėdėjo. Kalbos maišės su žvangesiu plėčkų, čėrkų, skleinyčių, šūkavimu apgirčių ir girtųjų. Blaivieji pypkes dūmė po kerčias ir spjaudės. Vienoj ertoj karčemoj, primyniotoj asloj per sprindį purvais, pilkoj ir tamsioj nuo dūmų, svaiginančioj nuo smarvės ir drėgmės, tarp stačiųjų asloj kumsėjės Kurmelis. Batai per plaštaką purvini, drobužiai varvėjo ir garavo; kepurė atsismaukęs, girtitelaitys šlitiniavo, maišės po vyrus. Du pypkoriai pas pečių žiūrėdami į jį kalbėjo:

— No, kad ir Petras jau prisikaušęs. Ot, kad pasileido gerti! Kol motynelė pritūrėjo, dar bent gi vyras buvo, o dabar? Zaras nusmuks, praleis viską per gerklę...

— Žinoma, — tarė antrasis. — Kieno geri nagai, to ir gerklė plati. Skrynes kaip nulietas mačiau pardavojo...

— Koksai pirma buvo vyras!.. Kas gi galėjo mislyti, kad ant to ateis.

— Mat po motynos smerčio ranka persimainė, — juokė antrasis.

— Teisybė, persimainė — nė gyvolių, nė duonos nebeliko.

— Ei, Berki, duokš puskvortį! — šaukė Kurmelis, modamas su ranka, o su antrąja, įkibęs Zoliui į apkaklę, tūrėjo. — Gersi, rupūže, mano piršly, gersi!.. Kad tave velniai! — sutratino dantis, iškėlė kumsčią, kaip mieruodamas duoti į snukį.

Kerčioj vyrai, pažvelgę į viens antrą, prasijuokė:

— Mat pačestavos savo piršlį už gerą pačią...

— Ar piršlys kaltas, kad pats pasileido? — atšovė antrasis.

Zolys sukos, išsikabinėjo neturįs laiko, Kurmelis nepaleisdamas šaukė:

— Gersi, rupūž!.. Ar mano pinigų gailies? Dvi skrynes pardaviau... visitelius pragersiu! O teip!.. Po velniais... gersi!

Berkiukas, iškėlęs plėčkikę su užmauta baronka, antroje čėrka nusitvėręs, grūdės per vyrus prie stalelio netol pečiaus. Kurmelis vilko atbulą Zolį; atsidūrė (atsirado) visi vienoj kerčioj — Kurmelis su Zoliu ir du susiedai, apie juos šnekantieji.

— A! — sušuko Kurmelis. — Ir judu čia bevampsa?

— Ei, Berki, davai už du auksinu plėčką... Tujau, nes kaulus sutratinsiu!.. — čirkš sutratino dantimis. — Gerkit vis, rupūžės!.. Po velniais... Sveiks, piršly!.. rrru... gerk... gerk ant Gorio, mano susiedo!..

— Dėkuo, dėkuo, — tarė sveikindamas Gorys. — Piršlį reik mylėti...

— Ar tamsta misliji, kad negeras? — tarė Zolys. — Kurmelis iš mano rankos turi pačią kaip cibulę jau treči metai... Dabar sūnų kaip rubuilį... Ot, ir šiandien supiršau kitą porą. Man vyksta... jau ir poterus atliko, nedėlioj užsakys.

— Tiesa? — dyvijos Gorys. — Ką čia tokio supiršai?

— Gerkit, po velniais!.. — šaukė Kurmelis. — Piningai dar žviegia kišenėj.

— Supiršau Pranuką Stapučiuoką su Kadaite Janike. Prie šio, šit, Zolys rodė į Kurmelį, — užpernai tarnavo. O Stapučiuokas, jūsų dvare beganydamas arklius, įtiko ponui. Dabar duoda jam medininko vietą. — Atsisukęs Zolys į Kurmelį: — Tavo uošviai nabagai paliks be vietos — per daug plačiai ėmė elgties...

Kurmelis, žiūrėdamas baltoms, klausės tos malodijos. Paėmęs pilną čėrką, vertė sau į dantis, užsikosėjo ir užtroško, net akys pabalo. Krenkšdamas, purkšdamas

išsirito pro duris. Atsikolęs į sieną, ant vėjo kumsčias gniaužė, kažį kę murmėdamas. Akys jam aptemo, gerklėj smaugė, ausys ūžė, galvoj maišės, — rodės, jog viso miško aktainės ant jo griūva, liežuvis stoji štulpu, nebegalėjo apsiversti; tik dantis griežė do griežė.

— Neėjau į vidų ir neisiu nė tavęs leisiu. Dar valandelę palūkam. Jei neišeis, paliksma, — atsimušo Kurmeliui į ausis pažįstamas motriškas balsas.

Atsisukęs į tą pusę, plėšė sunkius blakstienus, veizėjo, iš kur balsas. Pirma pamatė purvinus pusbačius, padelkas, kreizus kvartūgo, juodas pirštines, vilnonį skepetą, baltą skepetelį... „Ai, skaistus veidelis... tos pačios! Tos pačios mėlynos akelės!..“

— Jan... Jane, — sustingęs liežuvis negali prašnekti. Atsikosėjęs, nusispjaudęs, atsipūtęs klausė:

— Jane, arrr... tiesa? Zolys... rup... meluoja... sakė: pašnekėk s s s... nebeklauso liežuvis.

Patylėjęs valandelę, žiūri pusmirkoms, kodėl niekas neatsiliepia. Janikė, užsikvempusi ant pečio jauno vaikio, pašnibždais į ausį kažį kę jam šnekėjo. Kurmelis sutratino dantis, nusispjaudė; pasieniu prislinkęs arčiau, ėmė Janikę šnekinti:

— Jane, arr... nepažįsti manęs... Sako, tu žadi tekėti... Juk aš negirts... pašnekėkim... aš tau...

— Kaip aš nepažinsiu dėdės? — tarė Janikė ir pabučiavo jam į ranką. — Nors retai tematau, bet neatsimainėm teip dideliai, kad nebegalėtų pažinti.

— Sako, tu žadi tekėti ir Zolys piršliu?

— Je, nuteku, jau padavėm užsakus. Šit ir mano jaunikis, — rodė Janikė į greta stovintį Pranuką.

Kurmeliui per nugarą kaip šaltu vandeniu perpylė, pastyrusias akis įdūrė į Pranuką. Tas pečius jam atsuko:

— O, labai pažįstamas! — atminė Kurmelis. — Tik trūksta dar klernatos į dantis... — Aiškiai atminė jo žodžius: „Būk gera, mylėk vyrą ir būsi gerai!“

Kurmelis, prislinkęs dar arčiau Janikės, pusbalsiu paklausė:

— O ar tu tikrai aną myli?

Janikė prasijuokė, bet atsakyti nebeleido Pranukas; nutvėręs ją už rankos, tarė:

— Einam, matyti, kad nebesulauksma piršlio.

Tai sakydamas, Janike vedinas įsmuko į žmones. Kurmelis žiūrėjo, žiūrėjo — prapuolė. „Zolys rrupūž...“, — norėjo keikti, sutratino tik dantis. Stumdo žmonės praeidami; atsikolė į sieną, dar stumdo. Slinko toliau pasieniu nuleidęs galvą, akis žemyn įdūręs. Juto, kad jį kažį koks sunkumas slėgia ir spaudžia prie žemės; ant akių traukias juodas uždangalas; rankos, kojos stingsta. Užmiršo Zolį ir susiedus su arielka, užmiršo ir savo arklius, vežimą. Kažį kokie paveikslai maišės galvoj: Janės mėlynos akys, Marcė juodais marškiniiais, vaikas surūgęs... Ausyse skambėjo aiškus balsas Marcės: „Negaliu širdies užlaužti, negaliu nė paveizėti.“ Ant galo ėmė klernatoms griežti visokių dainų natas, visokius šokius, net galva sukos...

Karčemoj Kurmelio draugai, kol ištuštino plėčkas, nieko nemislijo. Kaip nebeliko arielkos, ėmė Kurmelio gedauti. Belaukdami jo dar susimetė ant pusbutelkės. Tuo tarpu pradėjo brėkšti.

— Kur tas mūsų Petras prapuolė? — klausė kits kito.

— Jei beturėjo piningų, kitur geria. Ar nežinai?

Zolys vėlek juokės savo jaunosius praganęs. Ir teip visi juokuodami slinko iš karčemos. Lauke smulkus lytus dulkino, bet teip sodrus, net nuo visų pastogių vanduo čiurkšliumi tiškėjo. Vėjas šniokšdamas gainiojo lytų ir pilkus debesis. Gainiojo

teipogi ir žmones iš jomarko. Taisės, pliauškę po purvynus kožnas jau ant namų. Išėję vyrai žvalgės Kurmelio. Įsispytrėjo jo arklius rinkoj; susipainioję, galvas nuleidę kvanksojo ant lytaus. Zolys greitesnis — nubridęs išpainiojo ir privažiavo arčiau karčemos. Susiedai teipogi strūliavo apie savo pabalnotus arklius.

— Kurgi dingo tas Petras? — gedavo visi. — Čyst jau brėkšta. Jis girtas... kaip jam reiks parvažiuoti?

Ėjo Gorys už karčemos galo, mažne užlipo ant Petro.

— Šit, kame tas judošius! — sušuko. — Už mėšlų krūvos užvirtes!.. Visi supuolę ėmė draskyti Petrą, kelti nuo žemės. Kurmelis pabudęs vartė pabalusias akis. Ausyse dar klernatos griežė. Prie to dar prisidėjo garsus balsas bažnyčios varpo, šaukiančio ant poterų. Žvalgės atsistojęs Petras, pilkavo visi pašaliai — tiek žemė, tiek dangus. Lytus su vėju šniokštė, o Kurmelis drebėjo nuo šalčio. Išbudo, truputį prablaivo, pasitaisė diržą, kepure; nebėra pirštinių už ančio nė votego ant vežimo.

— Einam į vidų, — tarė Petras. — Bene rasiu nors votegą, o pirštines velnias jau paėmė... Ant apmaudo ir šalčio išgersma dar po burną.

Zolys pagatavas, bet Gorys nepaleido Petro: sugreibė kažį kokį votegą ir varė sėsti į vežimą. Betemstant apgraibais išpliauškę namo visi po kits kito. Petras išvažiudamas dar ant Zolio sugriežė dantis. Raitieji spėriau nubasnojo, o Kurmelis kiūtojo susirengęs ratų vidury; arkliai vilkos koja už kojos viduriu kelio.

— Ko aš čia turiu skubėti? Kas manęs laukia? Nebent Cimbalis? — dūmojo Kurmelis. — Pardaviau dvi skrynes už septynis rublius. Visitelius pragėriau, nė Kazeliui abarankos nepadėmiau. Dar mažas... neišmano... Kad bent kada pasibartų: „Ar tu vyras, ar tu velnias, kam teip geri? Kam visus piningus prasprogai?“ — kaip svieto bobos apibara, aplojoja vyrus, o ši ne: jai vis tiek, nors paskutinį balakoną pragerk. Teisybė... Jai niekas nemyla, niekas nemalonu, nė vaiko nemyli, be jokios širdies... Oi tas Zolys prakeiktasis!..

Stojos akyse Janikė su Pranuku ir supuvusi troba Kupsčių.

— Išdulkins, aslą išsausins, langus nuplaus... Ot, kad teip galėtų mainyties! Atiduočio visitelaitę naudą, visą gyvenimą, eičio į mišką, į supuvusią trobą prie Janės Kazeliu tik nešinas. O čia į mano vietą Pranukas... Turbūt ir Marcė atsimainytų, nes jį mylėtų... Ženatvė ligi smerčio... brrrum! — susipurtino. Sako, kitur maino pačias arba vyrus... Kad mane kokiai cigonei įmainytų? Nė ta nebūtų tokia... Jau kaip aš ją užlaikau ir myliu!..

Vėjas sušvilpė į pat ausį: „Ne širdies, ne širdies meile!..“

— Kurs nieko neturi, nieko ir neieško... Bepigu... apsižaniję bus laimingi.

Stojos akyse Zolys.

— Nelaimė mano, nesusiėjau anksčiau: būčio girdęs, girdęs, kol būtų nusproges, — sutratino dantis. — Kam jis anuos supiršo?.. Ar tai jis?.. Anie, matyti, jau mylis... — vėl dantis sugriežė.

Arkliai apsistojo, Cimbalis sulojo ir cypdamas gerinos. Petras atsitiesė: tamsu, nors į akį durk. Ritos iš ratų sustyręs, drebėdamas nuo šalčio; apgraibais numaustė arklius, suleido į kūtę. Pavalkus patėškęs pagal vežimu, kūturo į vidų. Troba nešalta, tik prirūgusi neskaniai. Petro rankos sukimbusios, kiek brėš degtukų, tiek užgesęs ar iš nagų išlėkęs. Marcė knarkia lovoj. Šeip teip užsidegė žiuburį. Ant stalo apipilta bulbių ir kokio mirkalo torielka pastatyta.

— Tai mano večerė, — pamislijo. — Bulbės ir mirkalias užšalęs... Kad teip kokio karštimo torielkelę... brrrum! — suvirpėjo.

Sukiumėjo vaikas lopšy. Petras lenkės, norėjo apkabinęs vaiką pabučiuoti, bet tvaigas toks pašoko, net atsitraukti turėjo.

— Marce, Marce! — žadino pačią, — vaikas neviežlybas, kelkis, apvalyk...

Marcė, virsdama ant antro šono, sumurmėjo:

— By tik nekrok, tekirmėjie.

Atsisėdo Petras ant suolo, truputį apdrungo — snaudulys apniko. Nusivilkęs burnosą, klojos ant galvos, ir su kailiniais virto ant suolo. Dar atsigulęs šaukė:

— Marce, Marce! Motyn! Ar žinai naujyną? Klausykis, ar miegti?

Pati atsiliepė.

— Tavo tėvai nebeturi vietos — ponas išmetė. Į jų vietą deda Pranuką, savo arkliganį, o tas žanijas Janikę, kur pas mumis buvo... Užsakus jau padavė...

Paskutinius žodžius sakydamas jau užsnūdo. Marcė pirmųjų žodžių išklaušė snausdama, o paskutinieji kaip elektrika užgavo: sėdos lovoj, žvalgės mieguostoms akimis, virto vėl gulti, vertės ant vieno ir ant antro šono, miegai kažki kur tolie nulakstė. Petras knarkė. Marcė atsikėlė, nuvalė vaiką, paguldė, palingavo; atsisėdusi ant lovos, rymojo pasirėmusi: kartą švypsojo, kartą ašaros nulašėjo; vėl atsidūksėjusi gulės ir vėl šokos, švypsojo, pakaitais ašaras braukė. Nusimalšiusi truputį, dūmojo, dūmojo iki pat gaidžių — miegas niekaip nebegrižo. Laikrodis išmušo tris. Šokos Marcė, atsidūksėjo, pažvelgė į Petrą, išėjusi sužadino šeimyną. Suėjusios mergos į trobą, susisėdo verpti. Suvirko Kazelis. Marcė, išėmusi iš lopšio, apvilko baltais marškineliais, bučiavo, glaudė prie savęs ir vėl bučiavo, o jos ašaros lašėjo ant vaiko burnelės. Numalšiusi vaiką, paguldė į lovą ir pati greta atsigulė. Vaikas užmigo, o Marcė, pašokusi atgal, liepė mergai nuvalyti stalą ir kurti ugnį, kaisti pusrytį. Mergos pažvelgė į viena kitą ir prasijuokė: „Kieno čia šuo pasikorė, kad mūsų poni tokia gaspadinė?“ Marcė rymojo ant lovos. Visokie paveikslai ir atsiminimai maišės po galvą. Stojos akyse Zolys.

— Velnanešis, — pamislijo. — Kam jis anuos supiršo!.. Kad jo liežuvis nupūtų, kaip man kad įlojo!..

Vėl Pranukas stojos. Rodos, girdi jo žodžius: „Visako pertekusi, būsi poni“.

— Rupkės kailis, — pamislijo. — Tepaveizie dabar to pertekimo tujau viską prasprogs.

Pažvelgė į vyrą.

— Pūzro šmotas! — pamislijo. — Nė jis man sakos, kiek iš kur gavęs nė kiek pragėres... kaip svieta vyrai, kad prieš pačią nieko neslepias.

Vaikas suvirko, apsikabinusi bučiavo:

— Kazeli, tu mano maželeli! Tėvas viską prasprogs, vis girtas, vis girtas...

Nors man nieko nesakos, aš dėlto matau, kad gyvenimas nusmuko. Kol tu užaugsi, nebeliks nieko...

Pažvelgusi į vyrą, pamislijo:

— Ant pliko suolo guli... per dieną neėdęs... Atsikėlęs vėl prie darbo į kalvę... Kažin, ar šmotą vakar pragėrė?..

(1896-1898 m.)

Tofylis

Lytus ir lytus per kiaurą dienele! Tarytum niekumet nebebus giedros: apsiūkės, apsikniaukės dangus iš visų pusių. Vėjas vakarinis, debesys dumia ir dumia į rytus, smulkiais lašais vilnydami lytų. Nors smulkūs lašai, bet teip sodrūs, jog žemė visa pasruvo vandeniui; ant smiltyno labai giliai smuko pėda, ant velėnos teip jau padrėko, o

ant kietai suvažinėto žvyryno klanų klanai tvaksojo, ant katrų burbulai plūduro, kur lomelėse viena lite vanduo tyvaliojo.

Tokioj darganoj neskrajojo ant oro nė paukšteliai — kliūtojo papūrę kur po šlapiu lapeliu; naminės vištos gūžės į pastoges, su didžiu reikalu tik ant kutnojimo gaidžio prie slieko brido pasikaišiusios; balandžiai, sulindę į čiukurą, brūkuodami pešės ir bučiavos. Antims tai berods gadynė! Kvarkdamos purvinos klumpinėjo, skubėjo iš vieno į kitą klaną, kožname turšės ligi pat akių. Žmonės darbininkai negalėjo darbuoties po laukus; kožnas pastogėj šį tą knybuo, tik kur ne kur matyti — vyrai pasiraite brido pančiais, brizgilais nešini. O tie piemeneliai vargdieneliai! Aniems nepagados nėra; sušlapę, sušliurę čiūžinėjo apie savo bandelę.

Ant vakaro vėjelis truputį nuščiuvo, lytus praretėjo, nuslinko debesys į rytus, vakaruose, pakraštyj debesų, raudona saulelė leisdamos atsiveizėjo; priešais, antrame pakraštyj dangaus, aiškus kampas vorarykštės pasirodė, valandėlę nušvito visi pašaliai, netrukus saulelė užkrito už miško, vorarykštė išgaišo. Progiedruliais, tarpe debesų, kur ne kur žvaizdelė spykstelėjo. Piemenelis birbyne subirbino, bandelės barškalai ant namų barškėjo. Sodne medžių šakos nulinkusios varvino nuo lapų vandenį; pūkstelėjus vėjui, sukrotėjo medžiai, ir vanduo nubiro lašais ant smiltynuotų takelių.

Sodno gale, nuo siaurės, dvi tankios eglinės eilos, tarpe kelias nugrėbstytytas ir smiltinius išbarstytytas, o nuo šiandienykščio lytaus truputį pabliuręs; gale tos ūlyčios, tankiame keryne, suolelis, o priešais ant štulpelio apskritas akmuo užmautas. Ant to suolelio tankmėj atsisėdusi jauna mergelė graudžiai verkia.

Mėnuo patekėjęs, prasilenkdamas pro debesis, žiūrėjo per šakų tarpus, tarytum norėdamas paklausti: „Ko tu, mažele, verki?“ Vėjas, pūkšnodamas stačiai jai į veidą, draikė ant kaktos gelsvus plaukelius, tarytum norėdamas atvėsinti raudonus skruostelius, užkaitusius nuo ašarų, per anuos rietančių. Krūtinė jos kilsavo skausmu ir giliais dūksavimais. Rankeles sinėrusi nuleido į skreitą, žydras akeles, storai ašarotas, įdūrė toli toli į žarą, bet nė žvaizdelių tenai nematė, gilmėj ominės stovėjo gyvai paveikslas vyriškio — sudarios stovylos, garbanota čiupra, žydroms akinius, rausvais uostais ir barzdele; apie jį nuoširdžiai mergelė dūmojo:

— Kelintą vakarelį laukiu čia ligi vėlumo! Jo kaip nėra, teip nėra... Iš pradžios visumet pirmutinis manęs laukė arba atbėgusi tučtuojau pajusiu beįšokant per tuinus. Apsikabinęs karštai prispaus prie širdies... arba atsiklaupęs priešais po vieną pirštelį rankų išbučiuos... O tų žodelių jo meilumas! Niekados neužmiršiu, kaip sakė: „Zoselyte, tu mano širdelyte! Už viso svieta grožybes — gražesnė, už visas brangenybes — man brangesnė, už visas saldybes — mano širdžiai saldesnė, už visas žvaizdeles ant dangaus — mano akims skaistesnė!.. Be tavęs negaliu gyvu būti, vienos dienelės nedatūrėčio tavęs nematęs!.. Tu mano širdies patiekelė! Kaip aš tave myliu neišpasakytai ir mylėsiu ant amžių!.. Jeigu aš tau meluočio, sakė, kad mane toj valandoj perkūnija nutrenktų arba kiaura žemė prarytų! Tegul gyvas į peklą įkrisčio!” Žegnojos, pono Dievo vardą šaukė, brostvas bučiavo! Kas gi neįtikėtų tokioms prysygom? Kas galėtų ir pamislyti, jog tai gal būti melagystė!

Sušnabždėjo šakos, Zosė kaip iš miego krustelėjo, apsižvalgė — nėra nieko. Vėlek apsipylusi ašaroms dūksavo:

— Dievaliau brangus! kur aš dabar dingsiu, jei jis pames, neims manęs!.. Lenkias dabar iš tolo, negaliu nė pasakyti, jog kožną vakarą čia jo laukiu. Pirmiau vienu pažvelgimu, mirkstelėjimu susirokavom, o dabar nė žodžių mano nebesupranta!.. Gal ko pyksta? Gal aš kuomi jam nusidėjau? Bet kam teip reikėtų mane varginti, mano širdelę gildyti? Argi negalėtų stačiai man išrūgoti, jei kas netinka? Argi aš jo

nekliausau? Užgynė šokti, į susirinkimus vaikščioti, neleidžia dainuoti, pagaliau nė šnekėtis su niekuomi neleidžia... Viską klausau, kožną užsakymą išpildau... Per tai visi pradėjo juokties, pirštais į mane rodyti... Neatbočio nieko, bile tik jisai mylėtų... Bet, nelaimė mano, matau jo meilėj didelę atmainą.

Mergelei ašaros kaip pupos rietėjo.

— Perspėliojo, teisybė, mane poni ir gaspadinė, kad neužsitikėčio nė kokiam vaikiui. Lindo keli jau pirma, pagaliau ir pats ponas lindo, kur užpuldamas, ne tik į burną ir rankas bučiavo — bet nuo visų laimingai atsikračiau, nes nė vienas neįsmego taip giliai į širdį!.. O Tofylis, nors nė vienai mergai netinka — visos jį peikia, ir aš pati girdžiu ir matau, jog keikūnas ir uparočas, dėlto nieko nemačija. Mano širdelę kaip su lenciūgu prikaustė prie savęs, tegul visas svietas šauktų, jog nebus jisai geras pačiai, neatbosiu nieko, bile tik imtų, storočios iš visos išgalės nulenkti, slaugyti, klausyti, o mylėti be galo... Ir jis mane tumet mylės, nors neturtuose vargčio, visako netekčio, badą pakeščio, tropsiu vis nukentėti, by tik jį mylėti gaučio!..

— Mylėti... — dūmojo mergelė, — kas man užgins mylėti? Nors ir pamestų jisai mane, aš galiu širdy mylėti... Bet kur man reikia dingti pamestai? Matušėlė, kaip man yra sakiusi: „Dabokis, vaikaiti! Jei tu kaip pasidarysi, nepasirodyk man nė ant akių, — išsižadėsiu ant amžių!“ — nepriglaus, nepasigailės matušėlė, nė guodžioties jai negaliu! Pulčio prie ponios, ir ta atstatys... Tūlyd išgins! Sakys: „Ko neklausei manęs!“ Kur gi tumet dingsiu? Nieko neveiksiu, niekur globos negausiu... jei bent smertis susimylės, greičiau prispėtų!

Sukliko pelėda ant pat galvos mergelės. Baisiai nusigandusi, pašoko ir be atžvilgos nubėgo namon.

*

Šiltame, prikvepintame pakajuj, auksuotais abitais išmuštame, stovi apskritas stalas, viduryj blizgančios aslos apstatytas minkštomis linguojančioms krasėms, ant vidurio stalo lempa šviesi kaip saulė, nuleista nuo lubų, kybo ant švintančių lenciūgų; pusė stalo apmesta pluokštais laikraščiu. Atsisėdęs gale vieną lakštą skaito ponas. Čiupra jo stačia, juoda, spindinti, kaip susmalinta, akys didelės kaip vabolės, į ką pažiūrėjo, rodos, tą su iešmais perdūrė. Vyras jaunas, raudonas, suraitytais uostais, linksmaus veido, gražios stovylos. Poni teipogi skaisti, baltai raudona, mėlynakė; geltonas karčiukas, garbanotas, papūrentas ant kaktos; eila žaibuojančių akmenaičių, auksu numazgytų, spinduliavo po jos kaklu; kreizuoti, išpustyti rūbai varžė liemenį; maželelis laikrodelis, pasietas ant aukso lenciūgelio, kybojo ant krūtinės; ant rankų teipogi užmautos auksinės rinkės. Veidas, nors storai apdulkintas baltais milteliais, vienok nurodė per šmotą vyresnę už poną. Dvi mažos panelytės, papuoštos kaip lėlytės, bovijos ritinėdamos ant stalo auksinius žiedus; anas dabojo nebe jauna jau auklė; mažoji pradėjo kažį ko verkšlenti. Poni, pasižiūrėjusi į laikrodelį, tarė auklei:

— Laikas panytėms jau gulti! Veskis į miegamąjį pakajų, uždek žaliają lempą, pašauk Zosę, tegul pataiso joms patalynę.

— Kažin kaip tą Zosę reikia dasišaukti?.. Ašarojo, šniurkščiojo cielą popietį, o vakare kažį kur prapuolė, turbūt užmigo kur įlindusi... Bepigu jai... O man nė valandėlės pailsio nėra — turiu būti kaip prisietą, pririštą, nuėjo auklė bambėdama, vienu nešina, antru vaiku vedina.

Poni surinko žiedus, susimaustė ant rankų, atsisėdusi šnekėjo:

— Vienos nelaimės su toms mergoms! Kaip ir ta Zosė: ligi šiol berods žodžiui vietos nebuvo už jos darbumą, o dabar čyst pasileido. Liepk tą dirbti, žiūrėk — kitką

bedirbanti; šauk paduoti ką, žiūrėk kitką beduodanti... susimaišiusi, kaip paklaikusi, tarsi įsimylėjus... Turbūt kas norint apsuoko jai galvą arba suvisu apgavo. Prakeikta tų vyrų mada: žanotas ar ne — prie jaunų mergų kimba kaip smala prie tekinio ir čyst jas išpaikina.

Tai sakydama dabojo, kokį įspūdį padarys jos kalba ant pono. Tas tebeskaitydamas jau pradėjo švypsoti, metęs popierių, galvą kinknodamas, juokės:

— Ciapa tu, ciapa! — sako į ponią, — už pirmo tavo žodžio supratau, ką tu nori sakyti. Lygini mane prie tokios šiukšlos! Ant to stelgdamas, argi aš nerascio kiek tiek vertesnės? Bet aš ne toks žmogus, man to nereikia... Šimtais mergų, nors gražiausias, tevaliojas po kojų — nė viena neprikibs nė iš kelio manęs neišves... Ar nevalnu ant juoko pagirti, katra graži? Bet iš tiesų kad pradėtų kokia lįsti, maučio į žandą, net apsilaižytų!

Juokdamas abu ponai bučiavos.

Patraukė skambalą. Ant to balso tarnas, aukštas, padorus vaikas, įbėgęs paklausė:

— Ką poni liepsi?

— Zosę šaukiau, ne tave! — tarė poni.

— Nėra jos, auklė šaukė, ieškojo — niekur nedašaukė; turbūt nulėkė prie Tofylio, — juokdamas užbaigė tarnas.

Ponas į tamą akis įdūrė. Poni dyvydamas paklausė:

— Ką? Zosė prie Tofylio laksto?! Ką tu čia plepi?

— Teisybe, poni! Įsimylėjo merga, prisikabino be malonės prie to vaiko, rėkdama, kaukdama paskui jo laksto, tas nė atsikratyti nebegali.

Poni, kraipydama galvą, užsidegė žvakę ir pro duris nusinešė:

— Gali eiti gulti! — pasakė ponas tarnui.

Pats išėjo. Karidoriu eidamas subarškino į vienas duris.

— Esu! — atsiliepė viduj.

— Įnešk man šalto vandens.

Paliepęs ponas įėjo į kitą pakajų. Įkandin paskui jo įnešė Zosė vandens skleinyčią. Pastačiusi ant stalelio, spėriai grįžo atgal. Nutvėrė ponas į klėbį bėgančią Zosę, greitai tylomis kalbėjo:

— Vot, tu melagele! Sakei: „Nemylėjau nė vieno ir nemylėsiu!“ Tofylį mat gali mylėti, o manęs ne! Bent pabučiuok!

Zosė sukdamas kaip stums poną į krūtinę nuo savęs, net pasišliejo.

— Šalin! — sušuko, — ne man lygus esi ir nekybinėkis, ne sykį sakiau; o kad neklausysi, tuoj pasakysiu poniai.

— Cit tu, ožka! Tylėk, — draudė ponas Zosę išlekiant pro duris.

Patsai, užsidegęs žvakę, nuėjo apžiūrėti savo vaikų. Kaži ką patyliais pašnibždėjo auklei, ta, nieko neatsakydama, palinkčiojo tik galvą — gerai, gerai.

Poni, sėsdama prieš didžiausį veidrodį, vyturo plaukus ant popierių. Zosė taisė patalynę. Poni pirmoji prašneko:

— Niekados nesitikėjau, kad tu būtumei tokia paleistuvė, kaip dabar persitikrinau. Argi tau ne gėda lakstyti pačiai prie vaikų? Laimė dar, jog ponas neužsideda su jumis, o kad tik an juoko pakybintų, po tam nebeatsikratytų. Begėdės, paleistuvės! Dar sykį išlėk tu vakare, tūlyd išvarysiu nuo savęs arba apskūsiu tavo motynai! Išgirsi tu, ko negirdėjusi, arba išpers kailį, tumet nė vaikai neužstos. Ana prašo manęs valdyti tave, o kad tu neklausai, tesižino, pati tevaldo! Ką tu misliji? Ieškoti sau nelaimės? Vaikis greit tave apėdydys, labiau toks, kaip Tofylis — akylas, buvolas, padorus. Jisai ne tau lygus, nė tave paims! O kur tu potam dingsi? Kas tave

priglaus? Katrą tu pakaltinsi? Tas paniekins tave, pasičydys, ir ką tu jam padarysi? Kožnas tave pakaltins, niekur globos negausi, niekas nepaguodžios, nes, po teisybės, mergos visada pačios yra kaltesnės kaip vyrai.

Poni šnekėjo ir šnekėjo vis tą patį, nors Zosės seniai nebebuvo. Ta, apėjusi savo darbus, užsidariusi savo kambarelyj, krito kryžiumis prieš Dievo mūką, uždykdama nuo verksmo, šaukė:

— Dieve mylaširdingiausias! Susimylėk, priimk mane į juodą žemele, suvalyk, uždenk mane nuo svieto akių, gelbėk nuo piktų liežuvių, šią pat naktele atimk man gyvybę!..

*

Stainėj, purmonų kambaryj, susirinkę dvariškiai kartas lošė, ir lošė iš piningų, iš butelio. Tų nebetekus, iš sierčikų. Pakyrėjus, metę kartas, juokavo:

— Užteks, pakako jau kartas... — sakė laučasis. — Bepigu būtų negriežti su mokačiais, o jūs nė vienas nemokat. Vot, kaip aš buvau prie kniazio Bibikovo, būdavo, susimesma ant kartų, nžsikaisma samovarą, cukraus, romo ligi soties, uliavosma, duosma garą per kiaurą naktį. Įeis ir mergos — svočkos, pakajavosios, išsipaišiusios, tai moja počtienija! Kad prie manęs kibo kaip musėlės prie medaus! Viena — panie Teofil, kita — panie Teofil!..

Kaži kas vaikiukas pusbalsiai pamėtojos:

— Viena — Pantofel, kita — Pantofel!

— Ar tu, durniau, misliji — išrodžiau kaip tu, ablaucha?! Dabar tad apsileidau, o tumet išsipomadavojęs, išsiperfumavojęs, gelumbėtas, kaliošuotas, ciels ponaitis...

— Je je, — juokės tas pats vaikiukas. — Ponaitis Kalešūds!.. Ponaitis Kalešūds!

— Mauči, rapucha! — sušuko laučasis, — sukin sin!

Ir vėl lengviau tęsė toliau:

— Ne tik slūžankos, bet ir pačios pordos seilę rijo, kaip buvau prie grapo Suvoro. Pats buvo senis, o pati jo jauna, kanečniai buvo užsistačiusi išsivežti mane už gronyčios. Sakė: „Durniau, nebijok, apščėslyvysiu aš tave!“ Nusamdė potam baron fon de Fleury, išvažiavom į Nižna-Gorod, iš ten — į Paryžių. Viena kupčienė, našlė, buvo užsimaniusi tekėti už manęs... bagota, milijonerka! Kad nebūtų buvusi ruskė, pevnai, būčio apsižanijęs. Kiek aš esu jos tabako surūkęs! Paimsiu iš kromo, norėsiu užmokėti — „nie nada, nie nada“, šauks iš tolo. Žinoma, reik turėti poznanę, reik atvitoti, ir aš vzajemnie tankiai ją pačestavojau... Buvo piningų, buvo iš ko ir gerti. Ant balius prie grapo Naikino, jisai išdavė savo miškuose cesarsko palemone... Ciesorius sėdėjo sau miške ant krėslo, o ciesarska svita ir senatoriai varinėjo ant jo žvėris. Kaip tik žvėris koks — kyšt, tujau ant tikslo pastatytas liokajus šmakšt ir pakišo desoriui užprovytą gatavai strielbą. Tas paukšt ir nušaus užvarytą žvėrį. Ką tik neperšovė Vilniaus gubernatorių. Jisai užvarė ant ciesoriaus lapę ir pats susitūpęs žiūri, kaip šaus. Tik ciesorius paukšt! — lapei uodega nulėkė, o šratai visi sulindo į gubernatorių; turėjo potam darbo, kol išlupinėjo šratas. Mumis šešis liokajus suskyrė slūžyti pietams į stalą. Pasirėdėm po formos juodais prakais, baltoms kelnėms ligi kelių, pončekos raudonos, užraišiotos mėlynoms stančkoms, su kukardoms žemiau kelių, čeverykai pariski, geltoni, stosovani, kepalušas po pažasties dėl formos... Kaip lėlės vaikiukai visi, o aš už visus čuinesnis. Ministras vnutrenich diel perveizėjo mus, iškratė teip sragiai, jog ne tik peilio, ale nė adatos nevalnu prie savęs turėti, ant

prisygos mus varė prie seno barzdylos popo, tumet už tris dienas slūžmos gavom zaploto nuo ciesoriaus po penkis rublius... O ką padarysi, vis uždarbė. Ir tų pats ciesorius neturėjo, nuo gubernatoriaus pažyčiojo. Man ciesorius, tapnodamas į petį, sako:

— Ti, vierno, žmudiak?

— Da, žmudiak, tolko dvorianin, — atsakiau.

— Vižu, vižu, čto ti krasiv! A bil ti v Krozach?

— Da, točno tak! Bil!

— No, kaip aš pradėjau pasakoti, kaip ten buvo, kas ten dėjos, ciesorius tik pečius trauko do trauko, žiūrėdamas į gubernatorių kauniškį. Tas man kloniojas do kloniojas, kad nebeapasakočio cielos teisybės. Kitą sykį su tokioms vožnioms asaboms perstavojau, o dabar įlindau čia prie jūsų kaip į kokį urvą, nė pinigų nebeliko ir pats čyst apnokau; nebepažintų nė miesčionkos.

— Dabar ir vienos Zosės užtenka! — tarė senis purmonas jau snausdamas.

— Kaip yra sakoma: jog šuo iš bado ėda ir vaboles, — teip ir man Zosė. Kad vertesnės, geresnės nėra, reik ir tokios užtekti, kol pakyrės. Potam spirk į šalį ir — vabank!.. Kiek jau tokių esu perleidęs, ne Zosės bestovinčių! Bet pašėlusią ir turiu ščėstį ant mergų! By tik aš pamislįjau ant kokios, galiu iš kalno sakyti, jog jau mano.

— Ščėstį, ščėstį! — atkartojų purmonas. — Tamstai berods ščėstis, o tai mergelei amžina nelaimė.

— Ko norėjo, to dastojų, — atšovė Tofylis.

— Bene per gvaltą ir prisimetė į meilę, tik ir tamsta pats turėjai maždaug šnekinti.

— No, ant to štuka man liežuvis! Dalikatniai, mandriai, kaip imsiu komplimentus šnekėti, malonėtis, ne tokias kietas ir mandrias subalamūtįjau nesuskaitomai sykių! O Zosę — kas tai man znočija! Vienu piršto pamojimu prikibo kaip smala prie tekinio.

— Užtat tokį nekaltą kūdikį ir negali spardyti į šalį, jei su savo mandriu, kaip giries, liežuvium pritraukei jos širdį, nereikėjo apgaulioti, nes tamsta — vyriška galva ir ne jos metuose beesi. Ne štukos suėsti jauną vaiką ant viso jos amžiaus, reikia ir į savo saužinę pažvelgti.

— Ka, ka, ka! — susijuokė Tofylis. — Dar sumnenę, saužinę dėl mergos! Man kepurė do kepurė, o ana tekirkinies kaip katė kur užpečky! Ar aš nemačiau! Ir Zosė, būdavo, ateis į pliuškę, tai su tais palkusais šoks, dainiuos, dračysis, zlastis mane ėmė. Pastanavijau — mano Zosė! Bevezint nustūmiau visus paršelius... Vot, dabar štuka: ani tibie, ani minie! — juokės, kvakėjo. — Žinos nabagė, jog aš ne jai lygus.

Vaikiukas, kur pirma pamėtojos iš gyrimos Tofylio, dabar nusispjovė į delną, kepurę pasmaukė ant pakaušio, išraudonavęs kaip gaidys, net akys jam žaižaravo. Atsistojo priešais Tofylio, sugniaužęs kumsčias — žiopt, žiopt, nė žodžio neištarė, rodos, liežuvis jo sustingo. Visi pradėjo juokties. Tas pro duris, už durų sukeikė, subrūkavo... Ėmė arklius šerti, o sau ašaras braukė do braukė su rankove.

Troboj bepasiliko vienudu — Tofylis su purmonu. Tas vėlek pradėjo:

— Ar žinai, p. Teofyl, jog nelabai ir tegali lyginties prie Zosės! Tik anai dabar bėda, kol perglabos motyną, o dėl kitko nė kokio stroko. Vyras jai atsitiks, nors ne tujau, nes jauna ir tebėra. Turi tėvo palikimo keletą šimtų, jauna, graži, prie to siūti gražiai moka... Išmintingas vyras jos nekaltins, nebrokys... by tik bus piningai. Dabar tiktai nėra kam užsiimti, čia į tamstos garbanas galėtų įsivelėti už apgavimą.

— No, naujyna! Merga man padarys ką! Kiek yra atsitikimų, jog merga su vaiku atsistoja prie šliūbo, vaikiui kitą beimant. O ką gauna? Klebonas uždaro pirmąją į kiaulininką, kol su kita suvinčiavoja, merga ir pauosto špygą!..

— Su klebonu kita! — sako purmonas. — O kad teip kas motynai patartų... įkištų advokatui kokią šimtinę, teip gražiai išivelėtų ponaičiui į kailinius! Čia bepigū: gera prova. Merga metų gal septyniolikos, o preikšas daugiau kaip antra tiek amžiaus. Kaip tik aviną sūdas nukirptų. Dėl manęs žinokis, o iš tikros ant ženatvės žiūrėk. Motyna dar nenorėtų už tamstos leisti, ana vilias išleisti už gyventoją kur į žemę.

Tofylis, padūmojęs valandelę, paklausė:

— O kur tuos piningus motyna laiko? Turbūt ant procento ar į banką kur įduoti?

— Kur tau ana duos ant procento, tokia kytra boba!

— Turbūt prie savęs laiko, slepias, niekam negirias turinti... pagaliau nė Zosė nežino, tik mano pati, kaip jos giminaitė... Jai parodžiusi ar penkis šimtus, sakanti: „Zoselei tėvas paliko, kaip nutekės, atiduosiu.“

Tofylis tylėjo, purmonas, užsikūręs pypkę, vėlėk šnekėjo:

— Aš nesuprantu šios gadynės vaikių meilės... Nieko daugiau netyko, by tik prilįsti, by tik apgauti! Kokia ten nebūtų merga, be kokio skyriaus... Ir tuomi giriasi, dar didžiuojas... Pfu! kas ta do meilė, po velniais!.. Kitą sykį, kol aš išsiskyriau pačią, būdavo, patiks kokia merga, žiūrėsiu iš tolo, žiūrėsiu ir šėip ir teip, kamantinėsiu, bet jai to neparodysiu, jog ana man patinka... Truputį ką pasergėsiu ant jos kokią kliaudą: idi siebie k čiortu!.. Be jokios nuoskriaudos ir be priekabės... O pažinęs šit savąją kaip įsimylėjau, tai nė šimts velnių nebūtų mane nuo jos beatitraukęs... Pagatavas į vandenį ar į ugnį šokti, by tik jos širdį pasiekti... O pirma mylėti, vilioti mergą, pakyrėjus apjuokti ir paspirti amžinas galgonas teip tegali daryti!..

Tofylis pakrankščiojęs tarė:

— Panie Katauski! Esi svietavas žmogus ir ne vieno pečiaus duonelę valges, turi tiek razumo ir išmanai, jog aš esu stone ir galiu į vertesnę kibti, kaip į Zosę... ale aš ne toks žmogus; nors mizerna mergelė — nepamesiu jos... Kaip yra sakoma, reik vieną kartą apakti. Apsižanijus vienas smertis berūpės... Tuo tarpu labanaktis!.. Kitą sykį apširniau pašnekėsma.

Purmonas, įėjęs gulti, juokdamas pasakojo savo šnekalą su Tofyliu.

*

Sena, maža, sulinkusi trobelė prastai išrodo iš lauko, bet viduj labai viežlybai: asla iššluota, smiltims išbarstyta, langeliai, stalelis nušveisti, lova baltai pataisyta... Moteriškė nebe jauna, baltu skepeteliu galvą apskritai susirišusi, po langu kažį knybuo, — turbūt tos trobelės gospadinė. Antra per šmotą jaunesnė, švelniai apsidariusi, išoko pro duris.

— Tegul bus pagarbintas Jezus Kristus! Dėdynel, ką beįdiktuoji?

— Ant amžių amžinuų. Viešnia nebuvelė!.. Musėt, jau dvaro šunys išsikorė, kad tu prie manęs atėjai?.. Ką tik ketinau eiti prie jūsų paveizėti, bene išdvėsėt... Nė Zosė niekumet nebeatitabaluoja. Kas begirdėti po dvarą? Sėskis.

— O kas ten bus geras girdėti, dėdynele... et, tiktai makalai, tabalai, ir maišomės kaip po šiupinį.

— Ir aš kartu, — tarė senikė sėsdamos, — sapnuoju kožną naktį: vargstu žūnu, po purvynus braidau, vis po dvarą... Bausiuos, bausiuos eiti prie Zosės, rodos, by nedrašu landyti, lauksiu kožną dieną, ana bene atitrūks, valiūkė. Ir nepasiilgsta manęs!

— Dėdynele, žinoma, slūžma... Kur pamislįjęs, neišlėksi...
 Košė boba žodžius per dantis, žiūrėdama dėdynai į akis.
 — Kaži kas ir Zosė... paliko teip nesmagi, be jokio linksmumo, niekur nebelaksto... ir prie mūsų retai beatbėga...
 — Musėt, poni pritūri, — paklausė senoji.
 — Kažin, dėdynel, ar ten poni įkremta, ar darbo nevalioja... Tokia išbalusi... Tankiai matyti užsirėkusi... gal serga... arba valgis netinka... nežinau ko... tik Zosė atsimainė dideliai!..
 — Ką čia teip yzgi? — sragiai paklausė senoji. — Bene pajuokė jau biasas Zosė?.. Na, jei tą velnias pasuko, ir blogai pasidarė, — sako, kumsčia mušdama į stalą, — tai vaikas išmanyntų Jėzaus malonę!..
 — Dėdynele, tamstai vaikas do vaikas! Kad ir teip būtų, dėlto nieko nepadarytumei, reikėtų dovenoti...
 — Nepadaryčio... ką tu čia plepi? — sušuko išraudonavusi kaip kalakutė boba.
 — Dovenoti?! Mat plepalas... Nepadaryčio!? Kad duočio, kad duočio tai bezliepyčiai, dvasios pasiklausydama! Tave ir tavo vyrą, ir tą jos preikšą priperčio, galva ne galva... Ponams akis išbadyčio, — uždykdama boba traukė.
 Lakstydama po aslą, vieną grobė, kitą metė ir vėl grobė: tai skepetą ar puodelį, tai kėdę pastūmė ir vėl patraukė, šėlo, uparojos, keikė Zosę, su velniais maišė.
 Jaunesnioji juokės tyloms, žiūrėdama į tokį įniršimą; potam pratarė:
 — O ką padarytumei, dėdynele?.. Pertumi, pertumi visus nuo krašto, ant galo pavargusi ir dovenotumei!..
 — Kad tu nesulauktumei!.. Bet palūkėk tu, padla! — gražojo pripuolusi artie.
 — Ir tu augini vaikus, nežinai, kaip ir tavosioms gal nušlypti!
 — Žinoma, dėdynele, jog auginu ir myliu, o nežinau, kokiais bus; tik tą žinau aiškiai: kol tik gyva būsiu, didžiausioj vaiko nelaimėj arba nusidėjime niekadoms neišsižadėsiu, bet visada kaip įmanydama gelbėsiu ir priglausiu.
 — Kad duodi patuką paleistuvams, musėt, ir pati tokia pat buvai... O aš ne! Žiūrėk, mes buvom penkios seserys, kitos nebe jaunos nutekėjom, o ar pasileidom bent viena? Mūsų giminėj nebuvo mergos su vaiku ir nebus! Išsižadu Zosės, jei teip pasidarė! Nė savo akimis nenoriu jos matyti!.. Tesprogtie šiandien pat kartu su savo benkartu... Aš aną prakeiksiu, užmušiu!..
 — Liaukis, dėdynele, nekeik be reikalo, jug nieko dar nematei, nė jokios paleistuvystės... Teofylis, mūsų laučasis, įsimylėjo, įsityžo Zosę žanyties, manojo prašo piršti, dėl to vaikas paliko rūpestinga ir nuliūdusi, o blogo nieko nematyti tarpe anuodum... Kožna tekėdama rūpinas.
 — Užtat teip ir šnekėk, tarė jau truputį atlyžusi senė.
 — Tik, dėdynele, nelabai mums tepatinka tas jos kavalierius... Nesumanom, piršti ar griauti... bijom, kad neprapultų mergelė ant viso amžiaus... Bene būtų verčiau vienai vargti, norint ir su vaiku, saugok Dieve, paliktų?..
 — Šitaigis tau ir čia kalba! „Nepatinka“, „kad neprapultų“... niekada nutekėjusi merga neprapuola... Vyras, truputį vertesnis už velnią, by tik ne luošas, ir pamaitina pačią... Negriausiu, netrauksiu, nevilkis. By tik ima Zosę, taisysiu ir duosiu, ką besumanysiu savo ženteliui... ir tavasis teperšie... Ar tumet bus laikas, kaip jau stroks užeis?.. Tumet, nemislyk, ničnieko neiškaulytų nuo manęs... Atsižadėčio Zosės ant amžių!..

*

Rudens diena norint ir saulėta, šviesi, bet vėjas labai žvarbus. Ir motriškųjų, paprūdyj skalbiančių, nosys paraudonavo kaip slyvai; bet anos, neatbodamos šalčio nė šiaurės vėjo, smagiai klegėdamos darbavos, o kad praplyšo dainiuoti, tai laukai skleidės!.. Zosė vedė, kitos pritarė; juo našiau daina kilo, tuo spėčiau apie plovinius šarpavo. Zosė net tekina laksto, kožnai bobai padeda; perveizi, pagrobs kūlimą, nulekia, išdžiausto ir vėl pagrižusi dainiuodama šarpuoja.

— Storokis, Zoselaite, baltus plovinius atiduoti pastarąjį kartelį, sako purmonienė. — Man rodo, paminės ir poni tavo darbą: begu tropys kita teip ištaisyti... Kažin kokią pakajavą parves šį vakarą?

— Zoselė ščyra! tarnavo keletą metų, užtai poni jai dorą veselę pakels.

— Kur čia ne! — pridėjo kita. — Gaspadinė antai treikėja, kad reikia tiekies, alų daryti, pyragus kepti...

— Kaip mat nepaslenka!.. Rodos, ponų naudos gailis... Ko tau tingėti, by tik ponai neskūpauna!

— Geri mano ponaliai, geri! — Zosė gyrė. — Ne tik veselę man kelia, bet dar kaip apdovenoja!.. Duok Dieve jiems atpelną! Naujitelaitę siuвамąją mašiną man nupirko, kur kelias dešimtis kaštuoja... Kame kitus ponus tokius rasi?

— Ar jūs žinot, mergelės? — sako apysenė boba. — Aš, Zose dėta, nė skersa neveizėčio į tą Topolį! į ką tu ir išidomėjai, mergele!? Kad bent doras būtų žmogus! Tik su liežuvio temoka gyventi: tai vieną, tai kitą išikandęs prilos, priskųs ponui... Paėdė širdį visiems.

— Visada doroji merga turi patekti blogam vaikiui... Bene tas Topolis bus doru vyru? Prapuls jauna vaikas, įkris kaip muselė į išrūgas. Motyna dėta, niekumet neleisčio, ir man jis netinka.

Šnekučiavo bobos tarpe savęs pusbalsiai, potam balsu paklausė Zosės kažį katra:

— O kur tave išves tas Topolis po veselės?

— Niekur. Būsma čia pat ligi metų galo Tofylio. Ponai mane laiko, neskundžia man duonos.

— Zose, Zose! — šaukė kažį kas užpakalyj. Visos bobos atsisuko beateinaš Tofylis, kažį ką baltą sugumūturta gumuliuką nusitvėręs.

— Ką teip išitarškėjai? — sako Zosei. — Musėt ausys kruta ar užkimštos, kad negirdi mano šaukimo! Dėl ko mano bieliznos brūdno nesurinkai išplauti?

— Rinkau, ieškojau, neberadau daugiau...

— O manęs pasiklausti negalėjai?! Tikra pliozė, nesakyk į tokią! Per tave gavau (turėjau) pats nešti teip toli... Išplauk ir tuos, še!

Kaip metė Zosei atneštąjį kukulį, ir apskleidė visą jos galvą. Užsiskleidę marškiniai pasirodė bjauriai suteršti. Zosė numetė nuo galvos. Bobos — žvilgt, žvilgt į kits kitą.

— Vot, tu šalapatriau! — sušuko purmonienė. — Džiaukis, jog Zosė nepikta. Kad teip man, įduotumei kauzūrus už tokį darbą!

— Prabočyk, ponytele! — kloniojos Tofylis, pakylėjęs kepurę. — Norėjau per kojas, tropijau per galvą, — juokdamos nuėjo atgal.

*

Senoji matušelė šį vakarą ir langelius mažne praveizėjo: kur bus buvusi, šoks prie lango, apsižvalgys po trobelę, šėpelį pravers, pasižiūrės, nuo puodelių musėles nubaidys, ir vėl žiūri pro langą.

— Musėt kojas už galvos ir užkilnojo, — bambėjo savyj, — čyst jau pavakarė, o dar nėra.

Skrynės viršų pakėlusi, pavartė, panaršė skaras, užvėrusi vėl prie lango; ant galo kalelė sulojo ir pasigerino. Įbėgo Zosė pailsusi, pabučiavo motynai į ranką.

— Kur anuodu pasiliko? — klausia motyna. — Ko teip vėluojatės, negali nė sulaukti.

— Tučtujau ateina... Truputį pasiliko. Zosė puolė ant kelių prieš motyną, pagrobusi rankas jos, bučiavo, verkdamą meldė:

— Matušele, matušele! Pasigailėk manęs, pasigailėk!

— Kas tau rados? Ko tu nori? Ar pablūdai, ko verki, sakyk?

— Matušele, balandeli! Gelbėk, nebeleisk manęs už vyro, priglausk mane vieną... Dirbsiu, storosiuos, siūsiu; ką tik užpelnysiu, viską tamstai atiduosiu...

— Dėl meilės Dievo! Musėt tu iš proto išėjai?

— Neišėjau, matušele, neišėjau, bet įgijau proto! Atsivėrė man akys, matau, jog prapulsiu aš už jo... Nemyli ir užvarinėja jau dabar mane... Verčiau nebetekėti, vieną kartą nukentėti, ne ko visą amžių verkti... Visos bobos ir Marcelė tokią duoda man rodą... Mamaite, susimylėk!

— Vot, tu padla, bestija! — šaukė motyna, atšokusi atbula. — Kokių išmislų bereikią! Bobų liežuvio klausyti? O man užkarti tavo benkartą auginti? Ne, to nebus niekados!.. Tiko jis tau pirma, tur tikti ir dabar... Pasikloniok dar jam, kad tavęs nepametė apteršęs... Šiukštu, kad daugiau to nebegirdėčio!.. O kad imsi ožiuties, kaip matai, pagalį paėmusi išpersiu kailį! Arba von man ir iš akių!.. kad daugiau nebematyčio tavęs nė tavo benkarto!..

Tuo tarpu įbarškėjo purmonas su Tofyliu, abudu jau išnabaravę su mamunele, pašurmuliavę po aslą, pasistatė ant stalo arielkos plėčką. Motyna pristatė užkandos, susvadino visus vaišinti.

— Mamunele, lenk ligi dugnelio, lenk, prašom!

— Negaliu, ženteli, negaliu! — teip macni!

— Kad negeri, nemyli manęs, mamunele!

— Kur čia nemylėsi tokį pūronelį! — sakė motyna, glostydama Tofylį. — Tai mano žentelio gražumelis, kaip pūrinis dobilelis! Kožna tavo garbanelė verta po šimtelį...

— Kad aš buvau po miestus, — pradėjo rokuoti Tofylis įsirežęs, Paryžiuoj... prie grapo Golubovo, nė iš tolo...

— Kam čia užvedi ilgą kalbą! — pertraukė purmonas. — Man reik skubėti namon... šnekėkit, kas reikalinga...

— O kas? Reikalinga bus kalba!.. Šit parodysiu mamai žiedus šliūbinius kokius nupirkau, — pastūmė ant stalo žiedus.

— Oje, kokie spindį! — džiaugė motyna čiupinėdama.

— Užtat brangūs, — tarė Tofylis: — anie yra čysto (tikro) aukso, dente...

— Kas tai yra dente? — klausė motyna.

— Tas žodis lenkiškai išsivirožija — storas arba lietinis... Kiti žiedai ar špilgos yra tuštviduriai, pūsti, tai lenkiškai vadinasi masiv. Toks auksas pigesnis, o mano tie žiedai brangesni... Manęs niekas neapgaus, aš persimanau ant cenos.

— Kam tokius brangius pirmai?.. Užtektų ir pigesnių.

— Aš žmogus ne prasčiokas ir ne mužikas... Man, jei ką perku, nors brangiausiai užmoku, bet tur būti akuratiniai, daskanalus daiktas, o prastą, pigų možna verčiau nepirkti... Kiek aš aukso esu perleidęs per savo rankas!.. Kaip buvau ant obovionzko prie pono Žulikovo Novoaleksandrovske, strošna, kiek ten kromų...

— Klysti jau iš tako kalbos, pone Teofyl! — pertraukė purmonas. Verčiau trumpai, pasikloniojęs matušelei, sakykis, ko atėjęs; ant galo ir ana pati numano, ko mums trūksta prieš veselę.

— Numanyti numanau, jog piningai visumet yra reikalingi, bet ir pas mane nėra pertektinai...

Krapštinėdama galvą, motyna pravėrė skrynę ir išėmė sulankstuoją popierelį, ir išsvniojo iš jo pluoštą bumaškų, ir padėjo ant stalo prieš Zosę.

— Še! — sako, — vaikaiti, tavo penkios dešimtelės, kur tu pati užsipelnei ir pas mane dėjai; atsiimk dabar pati arba vyrui atiduok, tavo ant to valia...

Tofylis, nieko nelaukdamas, suglamžė pinigų, sakydamas:

— Zosiunele, mano dūšele, dabar aš tavo apiekūnu... Kas tau trūks — mano rūpesnis, o tu mane tik šenavosi, klausysi, mano paliepinimus pildysi, gerai ar blogai padariusi, niekumet prieš mane nemeluosi būsi mylima... Aš esu geros širdies: kas man paklusnus, be galo myliu, su pakara paskutinį galima nuo manęs ištraukti... Kad taip keltumim veselę mieste, pamatytumei, ko nebūtų: visokių trunkų, ciastų, bakalų, pulkava muzika... Užpirkčio drončkas svečiams važioti... Aš jau toksai žmogus: kad ką provyti, tai šumniai, vistauniai. Užtat, kur pasisukau mieste, visur mane magnatu vadino... Kitą sykį nuvažiuoju į Čenigorską, begaliniai didelis miestas!..

— Matušele! — pertraukė purmonas, — atidavei piningus Zosės locnuosius, ogi nuo savęs ar nėra nedadėsi ant pirmos pramatkos?

— Vaikaičiai, kokio čia norit dadėjimo?.. Jug ką tik turiu, kokius truputelius — visteli jums pateks: tą vieną teturiu vaiką, ana mane iškaršins ir naudėlę visą sugerbs... Ženteli, matau, jog esi geriausias žmogus, mylėsi pačią, musėt ir manęs neapleisi senatvėj, teipogi ir pats nuo mudviem būsi be galo mylimas.

Tofylis, užmaukęs jau gerai arielkos, sugraudintas pagyrimu motynos, įpuolė į tokį širdingumą — bučiavo rankas kojas motynos nuoširdžiai, mažne su ašaromis kalbėdamas:

— Mamuniečko brangioji! Saugok Jezau, neišgirsi nuo manęs niekumet grubijoniško žodelio tamsta nė Zosiunė... Šventas aniole, sergėk! Jei turėčio jums kokią priklastį padaryti, verčiau gyvas į peklą išokti!..

— Gana, gana, tu mano balandeli, širdies mano patiekele! — verkdama matušėlė glostė, bučiavo Tofylį. — Tokį brangų žentelį gavusi, bent laimingai amželi pabaigsiu!..

Zosė, pirma nuliūdusi, dabar iš džiaugsmo net ašarelę nubraukė, dėkavodama širdy matušelei, jog ją subarė ir neleido atsitraukti nuo tokio brangaus vyro.

*

Dabar Zosė jau linksma, užganėdyta ant viso amžiaus, dasiekė ant galo, ko taip dideliai troško, meilė Tofylio nebepertrūks ligi grabo lentos.

Po veselės, persikėlusi į vyro kamarelę, suko sau lizdelį ant gyvenimo; aptaisė, apvalė kerčias, perveizėjojo drobužius... Menkus teradusi, parsinešė nuo matušės porą ritinelių drobės, siuvo vyrui reikalingiausį apdarą. Nė iš ko taip nedžiaugė, kaip iš mašinos: teip gerai ir lengvai ėjo, kaip ant sviesto.

Vakare, vyrui iš miško parėjus, globstė jį, bučiavo, šildė, kojas nuavė, padavė šiltai laikytus pietus, šnekino maloniai, rodė savo dienos darbą, sakydama:

— Tofyle, šit pasiuvau aštuonerius tau marškinius, dar ketveri bus. Žiūrėk, ar mieroj apkaklikės?

— Su tokiais marškiniiais, — tarė Tofylis, skersoms žiūrėdamas, — į čystus muzikus reiks pavirsti. Nebeatmenu, kumet naminiaiis devėjau. Kaip pašėlę braižys nugara...

— Širdelyte, dabar jau teks naminiaiis devėti, nes tavo krominiai visi skindeliais nutrūko, o tie, nebijok, nebraižys: tokia plona drobelė, dar išmagliuosiu, bus kaip bovelna.

— Kas čia do per pasiuvimas! Pfu! — spjaudė Tofylis, vartydamas marškinius. — Rankovės — kaip terbos, kvaldai — kaip sijono, apkaklės kaip vėdarai... Kad nemokėjai, reikėjo manęs pasiklausti, būčio pamokęs po formos pasiūti... O tu nemoki, navet nė matyti dar nematei bieliznos dorai pasiūtos. Papratusi muzikiškai, ir mane nori tokiais apvilkti... Neprilyginsi mane... galėsi pati dėvėti...

Teip bambėdamas, užsikūręs papierosą, atsigulė.

Zosė savo pasigyrimu vyrui atsimušo nuo jo žodžių kaip nuo kietos sienos. Skausmu ir apmaudu jos kakta nuraudo, o mašina spėriai sukos, barškėjo ligi vėlumo.

Led paspėjo Zosė vyrą apsiūti, dvariškiai beveizint apmetė ją darbais: vaikiukai pirkto drobes, perkelius arba naminius, prašė, meldė pasiūti, nes labai dailiai Zosė įgebėjo... Todėl neapsikopė siuvimu; nebuvo tos dienos, kad nepaimtų už keletos auksinų.

Priebrėkšmais, atlikę nuo darbo, rinkos dvariškiai prie Tofylienės: vienas atimti darbo, kitas įduoti, kitas pasimieruoti arba užsimokėti. Vyras parėjęs randa Zosę visada ne viena, už pirmą sykį susiraukė, potam subambėjo, ant galo viena vakarą, išsirinkus vaikams, labai sragiai sušumijo ant pačios:

— Paleistuve! Tu begėde!.. Atmink, Zose, jog tu mane išvesi iš kantrybės! Aš tave su tais tavo vaikiais — visus išpersiu! Tik aš ne toks žmogus, nenorėjau šį vakarą tau gėdą padaryti... Tegul tik rasiu kitą sykį, atmink, įduosi kailį.

Zosė nusigandusi didelėms akims žiūrėjo į vyrą, nesuprasdama priežasties jo apmaudo; potam, bučiuodama jam į ranką, maloniai paklausė:

— Tofylyti, dūšelyti! Ko teip apmaudojies? Ką čia bloga pamatei? Jug vaikiukai ateina dėl siuvinių. Ar už tat pyksti, jog per nedėlią uždirbau trejetą rublių tau ant taboko!

Tai sakydama, siekė vyrą pabučiuoti.

— Šalin, po velniais! — pastūmė vyras Zosę nuo savęs: — neprašau aš tavo uždarbės, gavai už mano galvos duoną, ir esk!.. Pamatysiu daugiau besiūnant, mašiną su kirviu sukaposiu, ir tau pačiai tiek berasis! Trumpai pasakau: nebevožykis daugiau tiems palkusams besiūti, jei nori sveiką kailį savo devėti!

Ką padarysi, Zosė turi išmintingo vyro klausyti: vienam pabaigė darbą, kitam — ne, bet visiems atidalijo siuvinius, pasisakė nulaužusi adatą, nebegalinti siūti; mašiną į skrynelę uždarė.

Be jokio darbo ilgu Zosei; parsinešė nuo matušės keletą dešimtelių linų, pasižyčiojo kalvaratą. Parėjęs vyras vakare rado Zosę beverpiančią. Pašokusi nurėdė vyrą, nubučiaavo, nuglamžavo, padavė valgyti, pataisė lovą, pati atsisėdo verpti... Kalvaratas truputį tarškėjo.

— Vot, ko nekenčiu baisiai, to praklianto verpalo! — tarė Tofylis valgydamas. — Net ausys mano bijo to plerpinimo... Mesk, po biesais, tą ožį, bo kad spirsiu, tuoj į smulkius trupinius supiškės!.. Ar ne velnių darbininkė! Verpalą pasiims pasigirti darbumu arba man ant zlasties... ko nekenčiu, tą dirbi!..

Zosė tylėdama kalvaratą pastatė į kerčią ir juokdamos paklausė:

— O ką dabar dirbsiu?

— Pirštu rūrą užkišusi, saldu tancių šok!.. Dar mat erzins kaip piemenį!.. Aš su tavim kiaulių neganiau, juodnugare!.. Chamuvka!.. Tokią teturi poznanę, neišmanai savo ščěsties už mano galvos... Kitas mano vietoj tau tokios loskos nebūtų padaręs... Šunį apsikabinusi, būtumei bekaukianti...

Teip bebambėdamas, užsimovęs kepurę, kažį kur išėjo.

Zosė nuliūdusi dūmojo, dūmojo, laukė vyro ligi vėlumo, bet nebejuto, koku laiku jis parėjo gulti.

Zosei per kiaurą dieną be jokio darbo be galo prailgsta. Šen ir ten pasivalchiojo, potam, nuėjusi prie ponios, paprašė ką norint dėl paskaitymo; poni, žinodama, jog Zosė mėgsta skaityti, prikrovė jai kningų cielą malką. Zosė džiaugdamos parsinešė cielą klėbį.

Vakare vyras parėjęs rado Zosę su kninga rankoj. Spėriai pametusi ant stalo kningą, šokinėjo, puolinėjo apie savo vyrelį, taisydama ir paduodama, ko tik jisai pagedavo. Rodos, nebebuvo jam nė kokios priežasties dėl barimos, priešingai, ši vakarą teip nusiteikęs, jog papasakojo keletą atsitikimų, kitą sykį datirtų po miestus. Pakyrėjęs šnekėti vienai klausytojai, išėjo prie purmono ant kartų.

Zosė atgal pasiėmė kningą. Vyras po valandos sugrižo gulti. Kaip tik pro duris, tuoj ant pačios kaip pašėlęs paleido gerklę:

— Maldauninke velnių! Ar į biesų miničkas įsirašei? Per naktis sėdėti įsimerkus į biblioteką! Čia vieta tavo kningai!

Tai sakydamas, capt kningą pačiai iš nagų, švilpt po lovos...

— Pūstodomka! Žiuburį deginti dėl tokių glupstvų! Pasiimtumei verčiau darbo!.. Berazumiai tik teskaito... ir pablūsta, išdurnėja, o tu ir be tų kningų mažai teturi razumo... skaitydama ir to paties nustosi...

Teip išmisliodamas abelnai ant visų skaitytojų, užpūtęs žiuburį, atsigulė.

Zosei suspaudė skausmas kaip su replėms širdį, net prakaitas ją apipylė. Ilgai, ilgai klūpojo, suglaudusi delnose veidą prieš paveikslą Nukryžiovotojo, karštai melsdama sau kantrybės.

Dieną, išėjus vyrui, Zosė vėlėk įsimerkė į kningą; sėdėjo prie stalelio užpakaliu į duris, pajuto, jog, vyriška ranka apkabinusi jos galvą, pabučiavo. Saldžia šilima apkaito Zosei širdis iš džiaugsmo, jog vyras netikėtai, o teip širdingai ją pasveikino. Meilingai atgal glaudės jam prie krūtinės. Tik žvilgt — ponas! Šokos Zosė kaip iš ugnies, stojos priešais nuraudusi, peršovė jį akimis, tarytum klausdama: „Ko čia valchiojies?“, nes iš išgąščio ir apmaudo nebeišdaužė nė žodžio.

Ponas švypsodamas maloniai ištiesė prie jos ranką, tardamas:

— Zosele, argi tu nebeatvirsi į protą? Matai, jog aš tave myliu ir tiek gero tau padariau! Dabar drąšiai, be baimės jau gali mylėti mane, nes, vyru prisidengusi, nebeapsikeldinsi kalboms, o nuo manęs dideliai daug pelnysi... Ar zgada? — klausė imdamas ją už rankos.

Zosė, atšokusi porą žingsnių atbula, drebančiu balsu atšovė:

— Ne, ne! Nenoriu tamstos nė pamatyti!

Vakare parėjo Tofylis labai nusiteikęs, linksmai šnekėjo, daug pasakojo, o nuo jo dvokė pati arielka.

Zosė savo papratimu nurėdė vyrą ir patarnavo tylėdama, nes pati kažį ko nuliūdusi, nesmagi, kaip nesavyj vaikščiojo. Vyras tai užtėmijo; apsikabinęs pačią, pasisvadinęs ant kelių, malonėdamas klausinėjo:

— Dūšelyte, ko tokia nelinksma, kaip nusigandusi? Bene trūksta ko? Šaukis drąšiai, man sakykis, turi manyje užstovėją ir apgynėją. Jeigu kas užgautų nors žodžiu skaudžiu, žinai, jog aš už tave į ugnį ar vandenį pagatavas išokti.

Apdrąsinta Zosė vyro meilingumu, apipasakojo šiandienykštį atsitikimą su ponu. Tofylis, akis pabalinęs, kaip stums pačią nuo savęs.. per vieną ausį, per antrą ausį!.. Net pasišliejo Zosė ant žemės. Dar su koja spardydamas, drebančiu iš uparos balsu krokė:

— Paleistuve! Bestija! Padla! Von, von iš mano akių!.. Aš tau sakiau — neužsidėk su kitais, nepaleistuvauk! — švarkštė apsiseiliojęs, uparojos. — Dabar išmanysi mano ranką, turiu aš tave perveikti, turėsi liauties kumet!..

Zosė, pabūgusi nelaimingo smerčio po kirčiais vyro, šlitiniu klupiniu led išspruko pro duris, atsitolino jam iš akių. Bėgusi būtų ir bėgusi kur į kokį nepasvietį pasislėpti, bet nebeliko sylos, nebepastengė toliau... čia pat už keliolikos žingsnių pakrito patvoryj. Akys aptemo, ausyse skambėjo, galva užė, sprogo skausmu, širdis jos tvaskėjo baimėj, rankos, kojos drebėjo, klaksojo kaip apmirusi, nebusimanė kame gulinti arba kiek laiko... Pajuto tik netol savęs balsą, klausiantį panaktinio:

— Ar nematei, kur mano pati nuėjo?

Atsakymo nebenugirdo.

Zosė stelgės atsisėsti; suremta dyguliais, gaudžiai suvaitojo... Ant to balso puolė Tofylis; sugreibęs pačią, atkėlė skaudžiai dejuojančią ir skubinau įsivedė į vidų. Zosė, drebanti nuo šalčio, numetė viršutinį drobužį, skaudžiai vaitodama gulės į lovą. Tofylis užsikūrė papierosą.

— Pfu! Po velniais! Kokie man žygiai dėl tavo durnystės! — bambėjo atsisėdęs. — Kiek man miego trūko... aptekau visur... Prie purmonų ir prie gospadinės nēr! Reikia mat slapstyties patvoriais kaip kurapakai!.. Laimė dar, kad tamsu... gal ir niekas nematė... Tokios beprotės teip ir apsišlovina tyčioms... Potam vyrą kaltins... Aniek čia subloškiau!.. Ir lakstys dėl niekų! Padaryk tu man teip kitą sykį!..

Zosė, dar apkluikusi, neatsitekėjusi nuo išgąščio ir šalčio, kuždejo susirengusi... Nenugirdo pirmųjų žodžių vyro, bet „padaryk tu man teip kitą sykį!“ Pervėrė baisiai širdį... pažino savo laimę nutekėjimo, paregėjo jos pabaigą toli... grabe.

1897 m.

Sučiuptas velnias

Yra sakoma sena pasaka, kad lig šv. Jono visi žmonės meldžias, šaukia lytaus, bet neišmeldžia. O po šv. Jono ir viena boba, užpečkyj atsisėdusi, by tik pašnibžda vienus poterus, tujau prakiūra lyti. Bet šimet nelabai tesipildo tokia pasaka. Ne tik šv. Jonas perėjo, bet jau ir po šv. Petro, o lytaus kaip nėra, teip nėra. Saulelė, rodos, kartais įsileidžia į debesis ir vėjas šniokščia kaip ant lytaus; ant ryto dėlto saulė teka čysta, spindinti, tarytum išsipraususi nakties migloj, ir vėl kaitina per kiaurą dieną, neužstojama nė mažiausių debesėlių. Visokie augalai ir žolelės iškaitinti, pavytusiais lapais, guli per dieną ant išdžiovintos žemės. Per naktį truputį atvėsta ir gaivėjas vėsesniu ir miglotu oru. Netrukus nuo ryto saulelė spėriai nudžiovino rasą, ir vėl žolelių lapai nulinko. Žemė išdžiūvo, išspindėjo saulės įkaitoj, net suskeldėjo. Dumbluotos pelkės visur sustyro.

Žmonės skuba, pluša šieną valyti, nes rugiai baltuoja ir baltuoja kas kartas didžiau, pirštu prikimšamai užeis ir rugpjūtė. Gaspadoriai linksmi akimi žiūri į rugius, nes ne vienam labai trūksta jau duonelės. Galėtų kur prie kalnelio jau prasipjauti kraikams, bet nelaimė — vis tas šienas tebsipainioja; darbas ant darbo lipa, įmano žmonės susiplėšyti. Šeimyna keikia, kad pokaitis prapuolė; meilija sodraus

lytaus, kad bent galėtų pailsėti. O čia priešingai, kas diena saulėlė rieta per čystitelį, žydrą, kaip nušluotą apskritulį dangaus, tarytum ugniniais savo sparnais nublaškę visus debeselius sau iš po tako.

Dvaro rugių laukas čyst jau pabalo. Danokusios varpos suvisu nulinko, tarytum stebisi į žemę ir dūmoja, jog netrukus reikės grūdeliams grįžti į žemę ir šaltame kalinyj kentėti per žiemą. Kita, nebelaukdama žmogiškos rankos, užgauta vėjo, išbėrė savo grūdelius ir nusilengvinusi stačiai atsistojo. Šiaudai per sudžiūvimą net į rausvumą paduoda, o vėjo linguojami šniokščia šnabždėdami.

Ponas, įsirežęs pilvą, žiūri, ant ežės atsistojęs, kaip urėdas dalija margius kumiečiams dėl pjovimo ir rokuoja pelną iš grūdų: kiek vagonų galės pristatyti į Rygą, o kiek į Liepoją. Kad tik nepajustų Kuršėnų žydai, nuo katrų jau seniai yra piningai išimti... Kumiečiams ir šeimynai užteks pasturlakų duonai...

Padalijo urėdas kožnam po tris margius; darbo ant trijų dienų, nes tiek dienų bobos turi išeiti prie rugių. Liko dar šmotas lauko. Urėdas klausias pono, ką su tais daryti.

— Samdyti darbininkus, — tarė ponas, — nes rugiai birsta, reikia skubinai pjauti!

Samdininkų būrys, sustojęs į eilą, pjauna atkalnėję, per pusvarstį nuo kito atsilikę. Kožname tarpe eina motriška kinkuodama, tarytum kloniojas vyrui, glaboja, kad neveiktų jos plačioms pradalgėms. Sklaido rankas, norėdama apkabinti jam kojas, o tas įniršęs kerta ir kerta kas kartas toliau. Motriškoji neperglabodama iš apmaudo nusviedė pėdą į šalį, vėl kloniojas ir vėl pėdus svaido. Nieko neveikdamos, kožna eina ir eina įkandin savo vyro; viena mažiau, kita didžiau atsilikusi, velkas paskuo kaip uodegos. Pėdai renkas į krūvas ir stojas į gubas. Iš geltonų vilnijančių laukų beveizint mainos į pilką, pliką ražieną, eiloms gubų kaip šašais sukapotą. Toliau po lauką šnabžda žmonės, įsilindę į rugius. Viename ir kitame šmote iškišo jau galvą iš rugių guba, tarytum žvalgos į nusvirusias varpeles nepjautųjų; didžiuojas suglaudusi į kupetą pėdų būrį; tupi išsipūtusi, kaip višta apgūžusi vištelius. Apie tas bruzda vieni vyrai, nes pačios rišti su pusryčiais tik teateis. Aprasota žemė žibėjo apšviesta tekančios saulės spinduliais.

Brenda ežėms bobos, braukdamos rasą, išsisklaidžiusios kožna sau su puodeliais rankose, skleidžia nuo tako užgulusius rugius. Palikusios vienus vaikus namie, skuba ant cielos dienos darbo.

Saulėlė, slinkdama ankštyn, skleidė kas kartas didžiau įkaitintus spindulius. Medžių šašuolėtis mažėjo, rasa nyko.

Petronelei Dauginienei dar liuosa koja. Nutekėjo pernai rudenį grynai iš meilės; abudu be jokio turto. Per žiemą šėip teip su pagelba Petronės motynelės išsimaitino. Ūkininkai bernus viengungius tesamdo; taigi ir Antanas Dauginis kaip apsižanijo, ničniekas iš ūkininkų nė kalbinti ant tarnystės nekalbino. Kurgi dings? Reikia lįsti į dvaro bimbilynes ir per kiaurą metą stačiai už pilvą vergauti. Antanas, jaunas, sveikas, tvirtos stovylos, patiko ponui, — gal būti geras darbininkas, — netruko susiderėti. Nelaukdamas nieko, paėmęs dvaro arklius, viename vežime parsikraustė. Dabar jau pusė metų su viršumi, kaip žanoti Antanas su Petronele. Nors varguose, nors kruvinai dirba abudu dėl kąsnelio duonos, vienok tarpe savęs dar žodelio nesusikeikė. Šįryt pašokusi pramojo skubinai pusrytį, prie durų prikabino spynelę, raktelį į kišenę, kažį ką kukulį įsivėlė į skreitą, puodelį į ranką, lekia kuo netekina, nes ir teip jau nuo kitų pasiliko. Apsižvalgė ant kalnelio.

Antai raudonuoja šalbierka. „Tai mano Antanelis, — bėgdama dūmoja, — nabagelis tas mano! Kada jau prie darbo! Širdelė jau jam nusmoko, o aš užmigusi kaip kiaulė!.. Kas gi kaltas? Ko nepažadino išeidamas, reikės išbarti.“

Per kelis žingsnius nuo tako, įrėmęs lazda į pasturgalį, urėdas pusiausėdoms stovėjo netol vieno statinėtojo. Praeinant Petronelei, nuo kojų ligi galvos perleidęs ją akimis, tam žmoguiui tarė:

— Tokios gražios motriškos dar nebuvo matęs, kaip ta mūsų Dauginienė... Be reikalo tokia jauna nutekėjo, vertesnę būtų gavusi vyrą; tai lėlė buvusi mergikė! O vyras — et tiktai, pajuodėlis, suvisu ne valug jos, ne tokio ana buvusi verta.

Aiškliai Petronė girdėjo eidama, nes pavėjuo buvo, prie to, ir balsu kalbėjo. Tas žmogelis ką atsakė, negirdėti; o urėdo kalbą dar po valandelės nugirdo:

— Mergos visa bagotystė — gražumas. O už ją gražesnės niekur tikrai nebėra.

Nejučioms užgirsti urėdo žodžiai giliai įsmigo Petronelei į širdį, darydami dvejopą įspūdį — nusistebėjimo ir džiaugsmo. Toks netikėtas pagyrimas jos gražumo sukrutino visais jos jausmais. Sulengvino žingsnius ir su virpančia širdžia, degančioms akimis klausė ištempusi ausis, bene nugirs dar kokį urėdo žodelį... Nieko nebegirdėt. Vėlek pasijudino greičiau bėgti.

Pribėgusi prie krūvos pėdų, pastatė puodelį, išrišo ryšelį, kaip tik tiesės, stačiai į glėbį Antanui. Tas apsikabinęs myluodamas tarė:

— Mano maželele, jau atbėgai!.. Šiandien nebepasiilgsiu, būsma kartu per dieną.

— Teip ketinau barties ant tavęs, Antanel... Kaip čia reik dabar bepradėti?.. Sėskis, valgyk.. Turbūt jau gerai praalkai?.. Tokį šmotą jau nupjovęs!

— Už ką žadėjai barties, Petrel? — klausė Antanas, imdamas puodelį.

— Kam nepažadinau mane išeidamas? Dar ir langus užleidęs! Pašokus man tokios šoros!.. Visos jau išvirusios, nebeįmanau, kur pulti. Teip supykau, žadėjau nė pusryčio tau nebenešti.

— Dėl to teip skaniai... ir atnešei supykusi, — juokė Antanas, sėsdamas valgyti.

— Tau visada skaniai, nors būtų čyst juoda putra. Ir Šiandien nelaimė man stojos: beskubėdama paliejau daugiau neg pusę pieno, paliko juoda bulbynė, o jam vis gerai, vis skanu!

— Nors ir juoda, bile tavo virta! — tarė Antanas, srėbdamas bulbynę.

Vėjelis pūkšnojo, varinėdamas pilkus ir gelsvus kukulius debesų. Petronelei urėdo žodžiai be paliavos skambėjo galvoj, todėl, atsisėdusi priešais, žiūrėdama į Antaną, dūmojo:

— Kaip tie poniškieji greitai pamato viską!.. Kaip ir tas urėdas... Rodos, nestebis į žmogų, o vienok mato, kas gražus, o kas ne. Teisybė, Antanas labai pajuodęs. Tuo pažinimu rodės be galo gražus, o dabar — et tiktai!.. Bet jis mane dideliai myli... Urėdas sako: „Ne tokį būtų gavusi...“ Tiesa, atsitinka kartais. Juk ir Birutą dainuojame, jog per gražumą prastą mergelę kunigaikštis paėmė. Dabar to nebėra!.. Vėl sako: „Tokios gražios dar nebuvo matęs, — švyptelėjo, — rodos, kad čia kokio išrinktinė būčio.“ — Šluostė kaktą ir kasą pasitaisė. — „Mergos visa bagotystė — gražumas...“ Tiesa, jug ir Antanas ne turtus ėmė... O kažin, kad dar būčio mergoms pastigusi, gal ir būtų doresnis atsitikęs? Bent rasi būtų nereikėję tų dienų pikiuoti!.. Urėdų pačios po dvarus, antai, kaip ropynės, be jokio darbo. Patys teipogi įsisprendę vaikščiodami duoną ėda dykai... O tas mano nabagelis nusidirbęs kaip skaniai srebja!.. Prie gaspadoriaus geriau buvo pavalgęs ir lengviau tedirbo, o dabar... viskas sunkiau... Ką ta meilė nepadarė!.. Atneša laimę, o kartu įstumia į vargą!..

Antanas, pastatęs tuščią puodelį, nubraukė uostus, persižegnojęs tarė:

— O tai dabar su medumi pavalgiau!.. — atsiklaupęs keliais pervirto priešais ir, apkabinęs Petronele, bučiavo. — Dėkuo, Petronele, taip skaniai išvirei... Dievas dangumi tau užmokės... Kodėl nieko nešneki? Ar tebepyksti ant manęs?

— Ant tavęs pykti, Antanel?! Kad aš kaip galėčiau dangų prilenkti ir tave įkelti!

— O aš išokęs ir tave įtraukčiau!

Juokės abudu.

Petronele, atrėmusi savo karštą galvą į krūtinę Antano, žydras liepsnojančias akis paskandino tolybėj; į karštas delnas nutvėrusi jo ranką, drebančiu balsu tarė:

— Žiūrėk, Antanel, į nupjautuosius rugius... Kaip tos gubos gražiai surikiuotos į eilas stovi pavieniui priešais kita kitos, taip dangų būtumim radę aniolus sustojusius eiloms prieš majestotą aukščiausiojo, teip pat, kaip tos gubos, nulenktoms galvoms garbinančius Sutvertoją...

Tamsios žaibuojančios akys Antano atsigrėžė į gubas:

— Aniolus kažin kada pamatysma, — tarė, — o tos gubos išrodo kaip tik kareivių eilos, surikiuotos prieš karalių. Pjovėkai sklaidos kaip vyresnieji, eina pirma, taisydami būrius į rėdą, o urėdas stovi kaip karalius. Toliau už lauko miškas ankštesnėms ir žemesnėms viršūnėms atsimuša prieš saulę, kaip kokie miesto bokštai, bonės, kaminai ir sodnai.

— Aš didelio miesto niekuomet nemačiau... žiūrėsiu dabar į miško viršūnes... kaip čia gerai, Antanel, kaip čia gražu! Visumet teip būčio, būčio...

— Gana, Petrel, pjaukim, margis didelis, suvėluosma...

*

Saulėlė ant žiemos toli jau nugrižo, dienos per šmotą sutrumpėjo. Nuo saulotekio ligi pietų čyst neilga valanda. O ant vakaro beveizint saulėlė nurietėjus ant laidos. Oras vėsesnis, rūstesni paliko visi pašaliai. Skystas vėjas pūsdamas virpina sidabrinės vortinkles, katroms kaip tinklu aprazgyta visa paviršė žemės — tiek pievos, tiek dirvose ražienos. Pranašai pavasario, gandrai, išsivedę jau vaikus, stypinėja būriais po dirvonus, o kiti langoja aplinkuo; turbūt baudžias už jūrių marių išnešti ant uodegos padvečerką. Smulkieji paukšteliai vieni nutilo jau čiulbėti, o kiti, suvisu jau mus apleidę, išskriejo į pietus, ieškodami šiltesnio oro. Papurgalvės varnos krankia ant pradalgų vasarojaus, numano jų širdelė, jog nebe už ilgo pritrūks tokių skanėstų. Žmonės po sodas įkibo jau į bulbes, o dvaro dar šmotas vasarojaus negrėbta.

Urėdas privarė pilną lauką bobų. Vienos ritina pradalgės, kitos gubikes stato, o dar kitos grėbsto. Toliau vyrai vežimus kraunas. Urėdas, valkiodamos nuo vienu prie kitų, šaukia, baras, ragina skubėti, o kur bus buvęs vis prie bobų prisistojęs. Čia, žinoma, smagiai. Viena — žodį, kita boba žodį, ir susideda ciela kalbėlė. Ant galo bejuokuodamos užniko ponaičiui piršti.

— Artinas žiema, būtinai reik žanyties, nes vienam šalta gulėti. Teip ponaičiui bobos įkalbinėjo.

— Bepigu, kad jūs man parodytumit kur mergą man tikrai po širdies patinkamą, — tarė urėdas, nurodydamas liūdnumą. — Bet žinau, jog tokios niekur nebėra dėl manęs!

— O je! Kiek anų yra! — juokės bobos. — Šimtais, dešimtimis gali ponaitis išsiskirti!

— Iš ko beskirsiuos? Cieloj pasaulėj viena tebuvo, — ir prigesintas akis atgrėžė į Petronele. — Kol ta tebežydėjo, nepamačiau, — kalbėjo toliau, — dabar kits

už mane laimingesnis, nuskyne leliją... prisirišo jos širdelę... Nežinau, ar prisirišo, tik pagavo, lig nepažinus man — išplėšė!

— Antaniene, — pašaukė rūsčiu balsu, — eik pagrėbstyti vyrams po vežimais! O jūs, bobos, šarpuokit, ligi pietų turint sustatyti.

Saulelė pakilusi kaitino kaipje vasarą.

Urėdas pirma, Antanienė paskuo jo nuėjo. Tas eidamas kaip melnyčia be perstojo su liežuvium malė:

— A ta ta! Bent mažą valandelę pavogiau vienas ant vieno, nors per lauką pereiti su mano gražiausiaja... Mano nelaimė, — tarė atsidūksėjęs, — Dauginis laimingesnis... pavydžiu jam labai, — ir skersoms žiūrėjo į Petronele. — Ak tu, mano rože, lelija! Mylėtumei mane, kad aš tavo vyru būčio?

Petronelė susimaišė ant tokio nevatno užklausimo, paraudonavo kaip žemuogė. Lūpas tapnojo, by norėdama kažką sakyti, bet, nesumodama nieko, ėjo tyloms. Urėdas, būsiąs nieko neišmanąs, švypsodamas tęsė toliau:

— No, vis tiek, nors tu tekėjusi, vienok aš tave be galo pamilau, nebeturiu galios sutūrėti širdį... Turiu mylėti visada... teip stojos, ne ką darysi!.. Žinau, kad tu nebūsi tokia durna ir negirsies vyrui, o jis pats nesupras; dėl to, jog aš dėl tavo meilės ir jį kartu myliu... Eikim stačiau šen per piaunuką... Gal neperšoksi per ravą? Duokš ranką — no, hop!

Suspaukęs jos ranką, šoko pats ir ją kartu pertraukė stačiai sau į klėbį. Spustelėjo prie savęs pusiaužniugą, o uostai ir jo karštos lūpos į jos burną įsmego. Stojos tai vienoj akies mirksmėj, ir vėl toliau po kits kito žengė.

Urėdas, įkypai atsisukdamas, truputį pristodamas, lengvai kalbėjo:

— Motriška dideliai graži — visiems vaikams papjūtis: pritraukia akis, prikala širdį, sumaišo galvą, nors tu, žmogus, nusišauk matydamas, jog nebegali jos gauti!

Išpūtė per uostus, kaipo būt atsidūksėjęs, ir pažvelgė į Petronele. O jai prakaitas iš karštos kaktos kaip žirniai sunkės, o širdis tvaskėjo, net greta einant buvo girdėti.

— Aš, turėdamas tokią pačią, — tęsė toliau urėdas, — kaip rožių kvietkele, oi, mokėčio mylėti!.. Nes meilė meilei nelygu... Tie tamsieji vyrai retai katras temoka mylėti; anie daboja pačią, pavydi, kad su kuo nepajuokuotų, nepažertavotų. Kam to reikia? Gražiai pačiai tur būti liuosa valia; jeigu kitas ir pamiltų ją, ana dėlto neapleis nė vyro. Oi, motriškosios yra gudrios! Moka dailiai po du vyrų valdyti, be kokios nuoskriaudos pirmojo; pagaliau tankiai daug jam gero padaro... Atsiranda kitos davatkos, sako: „Griekas vyrą apgaulioti!..“ Cha, cha, cha! Anoks ne griekas vyrui gerai daryti: palengvinti jam darbą arba daugiau duonos uželnyti suvisu nekaltu būdu... Gražios motriškos nereikia mokyti, nusimano ji ir pati, ką savo skaistumu galinti padaryti, nes, kartą apkalusi vaikio širdį, vadžioja potam sau jį už nosies, kaip tik patinkamai... O vyras vyro vietoj... Antaną išsiūsiu tujau į pačią, užtruks ligi pavakarės... Ar neskaudės Petruselės širdelė, — klausė užsikvėpęs, — kad teip ilgai nematys vyrelio?

— Neskaudės! — išspruko žodis Petronelei nejučioms; susizgribo išsitarusi, bet išleisto nebegali sugaudyti.

Artindamos prie vyrų, skubinai urėdas pusbalsiai šnekėjo:

— Būk gudri, Petrusel! Neišsiduok, ką girdėjusi, ir neparodyk mūsų jausmo... Dėl manęs tai būtų vis tiek, bet man reik tave nuo svieto kalbų daboti ir slėpti nuo vyro... Jei aš kartais sušuksiu sragiai, neimk už blogą, žinok, jog širdij kiteip misliju, bet dėl svieto akių kiteip reik daryti!..

Atsitolindamas juokės savyj:

— O tai tikra žąselė! Ledva tik pagyriau tyčiomis jos gražumą, jau tikrai įtikėjo, mislijas dideliai man įsidabojusi. Bet reik atsargiai elgties: kokį dar laiką atstu laikyties, o potam... bus mano viršus.

Vėjelis pakilo, debeseliai ant dangaus tarytum gainiojo kits kitą.

Petronelė grėbstydama atvėso truputį, o urėdo kalbą vis širdyj dūmojo... „Ko mat nereik ant svieto datirti!? Meilė meilei nelygu...“ Tas — tai mokėtų pačią mylėti!.. Kaip jis moka spėriai pabučiuoti, ir vėl būsiąs nieko nežinąs... „Vyras vyro vietoj“, — žinoma, teip jam prisiekta meilė... Pirmas ir paskutinis kartas su tuo urėdu. Jei man dar kumet pradės ką plepėti, pasakysiu stačiai: „Tamsta man ne kavalierius, aš tamstai ne kokia pana!“ Nabagas, nosį nuleidęs gaus šalin nėsinties...

Užsidūmojusi grėbstė, tik capt Antanas į klėbį! Petronelė — krust, teip nusigando, kaip ant pikčiausio darbo nutverta, net sudrebėjo.

— Ko teip nusigandai, mano maželele? — klausė Antanas. — Ką teip užsidūmojai, kad nejutai manęs ateinant? Ką dūmojai, pasakyk! — prašė bučiuodamas.

Petronelė prasižiojo, truputį pamikčiojo.

— Poterius kalbėjau, — tarė, — kaip viena atskirta... grėbstau.

— Mat aš pertraukiau. O dabar, mano maželele, klausykis... Aš išvažiuoju į pačtą su pono siuntiniais, turiu skubėti. Pasiprašiau urėdo, leido mane vienu žygiu užvažiuoti pas matušę; gal povėliai tepagrįsiu. Urėdas dar įdavė pirkinių ir sakė, kad tau savo pietų nulykys; galėsi nevaikščioti namo. O man duos dvare pavalgyti. Dabar vakarop manęs telauk... parvešiu ką norint nuo matušės.

Petronelės nušveto kakta, tujau atpuolė jai į galvą urėdo kalba: „Daug gera vyrui padaro...“

Jau Antanas per varstą atsitolino, ji dar pašaukė:

— Antanel, pabučiuok mamaitei į rankelę nuo manęs! Antanas eidamas kraipė galvą dūmodamas:

— Kaži ko tokia sumišusi mano Petrė?

Pasilikusi viena, Petronė vėlėk dūmojo: „Nogi ir matysiu, kaip jis man tuos pietus čia išties? Kad tik artintus bučiuoti, jau kad skelčio!.. Ne, vienas ant vieno nebūsma ir per ravą nebešoksma, — švyptelėjo. — Pašėlęs gabumas ant to bučiavimo!“

— Antaniene! — netolimais urėdas pašaukė. Ta, nustojusi grėbstyti, klausės.

— Kaip atneš dvaro mergikė man pietus, priimk ir atnešk aure pas daržinę; nešėją atleisk namon.

Pasakęs nuėjo.

— Šitaigis tau, — juokės širdyj Petronelė, — bus ir pietai... Tai sumanymas! Išmanyk tu dabar vaikų gudrybę, neapmaus tai toksai vyro?! Bet ir gera kartu padaro: mat važiuotas nuvažiuos pas matušę. Kada Antanas jau geidžia... Ant galo dar abudu pašers pietus... No, matysma toliau; manding, ant galo atsimuš nuo manęs kaip nuo kietos sienos.

Išsiskleidė ant pietų. Urėdas su Antaniene vienudu paliko cielame lauke... Dvaro gaidžiai giedojo dvyliką

— Nešk šen, čia į pavėsį, — sako Antanas, eidamas pirma. Apsižvalgęs atsisėdo. Truputį pietų paknėbčiojęs, tarė:

— No, Petrusel, valgyk dabar! Man geriausieji pietai į tave žiūrėti; bet nedrovėkis, valgyk. Būk su manim drąsi, čia niekas mūsų nematys.

Pasitraukė truputį į šalį, kol Antanienė valgė. Vėjas pamaželiais telingavo lizdų šakas; didžiau jas šnabždino voverelė riešutaudama. Kaip tik Petronelė indus padėjo, tik urėdas — šakt ir prisisėdo artiteliai, greta.

— No, dabar bus dėkuo už pietus!

Tai sakydamas, užvertęs jos galvą, nuža bučiuoti lūpas, akis, skruostus, kur pakliūk... Petronelė sprudulo, kraipė galvą, stūmė su rankoms, o pasakyti nieko urėdas nedaleido. Kaip tik ana norės žioties, tujau su uostais kaip su kamščiu ir užkimš jai burną. Skepetelis nuo galvos nusmuko, plaukai išsidraikė, prakaitas ją apipylė. Truputį atleidęs, bet dar apsikabinęs, tarė:

— Oje, kokios tavo gražios kasos, Petruselė! Kaip gyvas, nė prie ponių niekur tokių nemačiau... O teip gražiai geltonos, kaip auksas!

Stūmė jo ranką Petronelė tylėdama ir stengė atsikelti, bet urėdas pritūrėjęs tarė:

— Nepyk, Petruselė, dovenok! Šiandien man pasigautoji. Kažin, ar beatsitiks kame tave bepabučiuoti? Gal to sykio užteks visam amžiui paminėti, — ir, pagrobęs jos ranką, bučiavo. — Gal nebeteks niekur teip artie... leisk į tas tavo dangiškas akeles pabučiuoti, — ir vėl užvertęs bučiavo akis.

Petronelė naujai dasižinojo turinti dangiškas akis ir kasas aukso, kokių nūr kitų ant svieto. Nors širdij gėrėjos, vienok nurodė piktumą.

— Liaukis, ponaiti, — sušuko, — tikrai supyksiui!..

— Nepyk, ne! Paskutinį kartelį jau dabar... Kiek tu turi metų?

— Devynioliktus baigiu į rožančavą.

— Meluoj, bročele, meluoj! Matyties, jog tiek neturi, bent neišrodai ant tiek... Ir ko tu tokia jauna koreis už to vyro?! Bent ar myli tave tas vyras? — klausė užsikvėpęs.

— Ką dirbs nemylėjęs! — rūsčiai atšovė Petronė ir pašoko nuo žemės.

— Kodėl nemylėti tokį paukštelį?! — atsidūkso urėdas. Ant to pasibaigė pietai, nes pradėjo rinkties į lauką darbininkai. Srauni upelė vingurdama lankoj, vienokiai pasiūkėdama per akmenelius, gurgėjo.

Urėdas eidamas juokės savyj:

— Dar purkštaus mat kaip ožka! Būsiąs nesileidžianti bučiuoti... kol prijaukinsiu.

Petronelė grėbstė pikta ant urėdo, kam jis bučiavo, ir pati ant savęs, ko neskėlė jam į dantis...

— No, paskutinis kartelis, — mislijo kinknodama galvą. — Tegul teip kitą sykį, jau kad duosiu!.. Pfu! Kam aš čia turiu užsidėti! Mane teip myli Antanas... Kad aš teip jam pasakyčio... kažin, susibartų, gal ir išpertų urėdą?.. O tas mane už paskutinę durnę paskaitytų... verčiau nieko dar nesakysiu. Čia Antanui nėjokios nuoskriaudos nėra. Matysiu toliau, ką teip daug gero mums padarys... Paspėsiu dar nusikratyti... O kaip pasibaigs dvaro dienos, nebesusieisma, ir pats nutols, bet bučiuoti — tai nebeprisileisiu niekad. Kad jis teip graudingai žiūrės į mane... akys pilnos ašarų... teisybė, rodos, dangus jose matyti... ir Antanas teip liuob žiūrės... Pamilo nabagas, nereikalingas jam širdgilas... Aš Antanui prisiekiau ir turiu jį mylėti, o urėdas — jis be manęs, aš be jo!

Špokų būrys, kaip didžiausias debesis, pakilęs iš lazdynų, viršumi galvų nušniokštė į mišką.

Kol lauko darbai pasibaigė, ne sykį urėdas dar prigavo išbučiuoti Petronelę, o vis teip pataisė, bedarydamas Antanui gera. Ana kožnu sykiu, o visada tvirtai užsižadėjo, jog paskutinį kartą, kitą sykį jau kad skels į dantis!.. Bet urėdas tankiai

šiuo tuo pagerino, todėl nors pykdama, bet tylėjo. O išėjusi prie darbo, iš rytų pusės tankiai žvalgė, kame urėdas sukiniėjasi. Prisiartinant jam arčiau, Petronelė linksmi švypsojo, taisė ant galvos skepetelį arba kasas, gėrėjos širdij, jog savo gražumu pritraukusi vaikį. Minėjo tankiai jo žodžius ir apsiėjimus. Kartais pasibaisėjo apgauliojanti vyrą, bet spėriai raminos: „Vyras vyro vietoj... aš dabar dar didžiau jį myliu... O nuo urėdo daug gero dastoja per mane..."

*

Giedra rudeninė neilgai tetviroja; viena diena sausa ir saulėta, ant rytojaus išaušta ūkanota ir lynanti; purvynai nieko nebesūsa. Nors saulelė spyktelėjo kokią dieną, bet nieko nedžiovino; šlapi ir šlapi visi pašaliai. Nurudavusios pievos aptvino vandeniui. Pajuodavusios ir išmirkusios dirvos, papūrusios išdraikytais ražais, niūkso surukusios kaip senos bobos. Miškai nuliūdę ir nusiminę barsto po kojų savo pageltusius lapus, nuogą ir rūščią kaktą stato priešais žiaudraus vėjo. Žolelė pasislėpusi po patalo geltonų lapų. Naminė banda, niekuomi neprisotinta, ėda, šlemščia pageltusią žolę, atvašas ir apipuvusius lapus. Piemenims mažai berūpi daboti, todėl po namus padeda bulbes kasti.

Bjaurus bulbkasis!

Žemė išpįjusi, negali keliais šliaužti, kasėjams reikia pasilenkus rinkti. Bulbės purvinos, sušlampa ir maišai, o nešioti — ligi pusblauzdžio reikia purvyną bristi. Katrie galėjo anksčiau, ligi pagadoj, nusikasti, tiems, rods, bėpigu. Kumečių bobos nabagės, kol atbuvo dienas prie dvaro vasarojaus, susivėlavo su savo bulbėms. Dabar, pasitelkdamos, pasisamdydamos kasėjų, žūna, pliauškia kožna savo rėžyj. Raudonomis nosims, sukimbusiais nagais renka į krepšus ir su naščiais velka, neša namon, nebeišbrisdamos purvynų. Kitos pila į maišelius. Vyrai, parėję nuo darbo, suneša kožnas į savo trobą.

Saulei nusileidus, susirinko vyrai; parpliauškę ir bobos, purvinos ligi juostos. Kokia dešimtis gospadinių gyvena po vienu stogu. Visų nevirtos večerės. Vaikai išalkę bliana, rėkia; paršeliai žviegia, karvės nemilžtos, o čia staiga temsta, nes prakiuro lyti. Po trobą susikūrę ugnis, turėjo atsidarinėti duris, pro latras virto kaip iš kamino dūmai ir šlapgariai, per tuos nė vidaus nėmaž nebeapšvietė ugnelė. Pasieniais po aslą pripylotos bulbių, batvinių krūvos, pristatinėta parankinių indų, ant gembų iškabinėti varvą apdarai, apie židinių išdžiaustyti purvini autai. Ugnelę apstoję, keletas vaikų šildės. Dūmų, garo, drėgmės kvapas susimaišęs darė tokį troškumą, jog žmogus ledva tik galėjo dūsuoti. Vyrai išalkę, apmaudingi, belynant vilko ant pečių iš dirvų maišelius su bulbėms.

— Neskleisk teip į aslą pildamas! — šaukė vienoj troboj. — Nebegalės nė lopšio pasupti.

— O kurgi kitur pilsiš? — atšovė vyras. — Kišk į uodegą savo lopšį! Kitoj troboj, telžęs maišą į aslą, krokė vyras:

— Kaip rupūžės! Neparsineš nė tų bulbapalaikių! Nuvargęs, sušlapęs pliaukšk tu dabar žmogus per lytų paskuo anų uodegos!

Kitoj troboj vaikai klykė, o tevas, raižydamas juos diržu, tildė. Motyna čirkšdama barės.

Kitur pati, statinėdama šukes asloj po laširdo nuo lytaus, šaukė:

— O tai tau buvo manęs neklausyti! Sakiau — nebūkim prie to velnio, nebūkim! Nė kur galvos pakišti nėra, be jokio stogo; kaip pradeda lyti, ir troboj varva

už apkaklės; ne tik drobužiai, bet ir mes patys supūsma. Lygu doresnės trobos nėra sviete? O darbas visur toks pat biasas.

Ir teip iš visų urkštynių, troboms vadinamų, visokie balsai davės girdėti — bartynių, verksmo, juoko ir keiksmo. Kožnoj ypatingu būdu prasiskverbė atskirai gyvenančios šeimynos.

Tik vienoj suvisu tykiai. Nors teip pat praviros durys ir dūmai rūksta, bet kalbos nėra balso: turbūt pašnibždais šnekasi.

Toje gyvena mūsų pažįstami — Antanai Dauginiai.

Pirmą kartą stodamas į dvarą, nėra ominais nepabojo pasižiūrėti, kur reiks stovėti, kokios trobos. Parsidanginęs rado trobas įsmegusias į purvyną mažne ligi pat langų, sienas supuvusias per tai, jog be jokio stogo, kur ne kur po lopelį šiaudų dar kėkso. Ką gi bedarysi? Reik talpinties, nors varginai. Laimė dar, kad naudėlė Dauginių nedidelė. Vasarą, kol sausa, giedra, dar pusė bėdos ir po dangumi gyventi, bet, rudens lytams prasidėjus, nenorint reik poną keikti. Ponas dėl savęs dvare turi du rūmus, trečią palverką šeimynai stovėti; dar pastatė antrą palverką didelį, su daugel kambarių, nebėra kam anuose stovėti. Viename — keli batviniai pamesti, kitame — koks indelis, visi tušti kaip stadalas, o užrakinėti. Skerdžiui ir gspadoriui paskyrė prie galo po maželelę kamarelę; tose, kaip padirbino pečius, toliau erčios — ledva lova beišsitenka. Tokioj ankštybėj spraudos su vaikais, kuo ne ant kits kito. O didžiausios trobos tuščios, užrakinėtos. Gailis ar pavydi žmogui geresnės erčios... Kiti visi darbininkai sukimšti į supuvusias trobas po sudriskusiu stogu, murdos po purvynus, trokšta po dūmus.

Parėję nuo darbo ant nakvynės, neturi kur dorai nėra pasiilsėti, o dieną nemato, kaip jų trobos išrodo, nes neturi laiko žvalgyties.

Nuo aušros ligi sutemos urėdas užsigulęs skatina tik darbuoties. Po tokio vargingo darbo dvare, per dieną darbininkai nužuvę, parėję į savo trobą, vėl vargsta be doros pailsio; ne dyvai, jog iš apmaudo ir be reikalo sukeikia kartais pačią arba vaikus. Ant pono nors širdis virti verda, bet jam nieko nepadarysi: nenori — nebūk, jis ir kitą gaus; visas pasigavimas — jei sukeikia jam negirdint.

Antanų troboj nėra nė kokio keiksmo: ugnelė žybura, bulvių katilelis užkaistas, jau apsiputojęs; asloj, dviejuose šmotuose, į pastatytus ant tikslo viedrus teška lytaus vanduo. Antanas sėdi ant kėdelės netol ugnies, ant kelių sėdinčią pačią apsikabinęs. Petronė — prisiglaudusi galvą prie jo krūtinės, kažį ką savitarpy šnibždasi:

— Nebepriгаus manęs kitą sykį, — tarė pusbalsiais Antanas, — būsiu gudresnis, stodamas pasižiūrėsiu, kokia troba, nebevargsi tokioj tu, mano maželele!

— Nevargisma, Antanel, nėra šią žiemą: urėdas prižadėjo išsistoroti prie pono, kad mums duotų trobą naujajame palverke. Bus tiktai klapatas persikraustyti. Be galo geras žmogus mūsų daliai tas urėdas, — gyrė Antanas.

— Bepigu, kad jis išsistorotų, būtų be galo gerai. Ką jis prižada, visada išpildo. Niekdėliais ims by ką man ir pagerins: tai prie lengvesnio darbo pastatys, tai pasiųs kur ant kokio pusdienio, geresnius ugnakurius duos arba grūdų biškį užpils. O ir tau jug keletą dienų dovenojo! Prie mašinos vėlek nėra viena boba tiek neuždirbo, kiek tu!.. O teip moka sumesti, apsukti, kad ničniekas nesuprastų. Geras vaikas, duok Dieve jam gerą pačią.

Teip girdamas urėdą, Antanas vis žiūrėjo į pačią. Petronelės net augo širdis; dūmojo: „Tai vis daro dėl manęs.“

— Kad jam esi paklusnus, Antanel, — balsu tarė, — visur išpildai, ščyrai dirbi, dėl to tave myli.

— O ir tu, Petrel, turi prie jo loską. Žiūriu, kaip buvom prie mašinos, kur bus buvęs ir prie tavęs prisistojęs. Pasisuks kitur valandėlę, ir vėl nugrižęs prie tavęs besišnekaš. Be jokios didystės vaikis. O tu tokia nedraši, nieko su juomi nepajuokuoji!

Tai sakydamas, tēmijo, kokį įspūdį jo žodžiai padarys ant pačios. Petronelės burną kaip žarijoms apipylė: artie mat ugnies — apšilo.

Antanas vėlek klausė:

— No, Petrel, pasakyk, ką tau urėdas teip užsiguldamas visada šneka?

— Et, by ką... Ar girdi, kaip Stasiuliai baras? — tarė glausdamos prie vyro.

Tas švyptelėjo.

— Bepigu tiems ponams gerosė trobose, — tęsė Petronelė, — sausai, viežlybai, viso pertekę, be jokio rūpesnio. Musėt niekumet savitarpy nebaras.

— No, pasakė! — juokėš Antanas. — Žiūrėk, ką mūsieji daro! Andai būk ponas su revolveriu puolęs ant ponios.

— O Pana šventoji! Kažin, už ką?

— Mat ponas išvažiavęs į Šiaulius, žadėdamas porą dienų užtrukti. Poni tuo tarpu pakėlė balių. Į pat tirstumą ponas — šmakšt namie! Ir rado ponią su kažu koku preikšu. Tokia ten lerma pakilo: puolė pačią nušauti — kiti nedaleido; potam pats norėjo nusišauti... O tai tokia ponų meilė! — užbaigė bučiuodamas pačią. — Nepavydžiu aš aniems tokios meilės, mes galim kiteip mylėties!

Petronelė sau dūmojo: „Gerai tas urėdas sako, kad gražiosios motriškos po du vyru valdo.“

— Pamatyk tu, kas po miestus dedas! — tęsė toliau Antanas. — Prisistebėjau būdamas vaiske visko. (Buvau į denčikus pakliuvęs.) Vyras mieste, po kliubus, po balius... duos garo su mergoms. Pati, kaip tik vyras koją iš namų... tujau ir lėksiu su rašteliu prie kokio preikšo, tas ir prisistatys kaip matai.

— No, Antanel, jug ne visos tokios!

— Kaip prie maskolių vyresniųjų — visiteli paleistuvai be skyriaus — tiek vyrai, tiek pačios. O kaip... katras, tumet bartynių ir peštynių ligi soties!

Toks baisus paveikslas Petronelę kaip šaltu vandeniu perpylė, bet spėriai nusitramdė padūmojusi: „Bene mano čia kokia paleistuvystė? Didelė kupeta, kad pabučiuoja kur užpuolęs! O ar aš kalta, kad teip dideliai jam patinku... pagatavas suėsti, rankas išbučiuoja... Bet ir vyrui už tai daug gero padaro kožname šmote.“

— Pervirs bulbės, — tarė pašokusi, — valgysma večerę.

*

Kad speigas, tai speigas! Po saulės gražos pasitvirtino žiema. Sniegas čirškia po kojoms, ant vieškeliu net cypauna po šlajoms. Vėžės paliekti ištiestos kaip du spindintys auksuoti kaspiniai. Nuo ryto saulelė ankstie kyla iš už miškų, liedama pirm savęs ant žaros raudoną šviesą, o jos atspindulyj nuraudo ir žemė. Žvaizdelės ant dangaus, pirma mažosios, o potam ir didžiosios, merkės ir geso. Pamažu viršumi miško pražioravo pirmieji spinduliai saulės ir iš raudonymės persimainė į aukso rūbą, katruomi apsidengė visa pasaulė. Mirgėjo kaip aukso deimantais apiberta snieguota paviršė žemės, mirgėjo šarmos kruopeliai ant medžio, mirgėjo tvoros ir stogai. Mėnuo teipogi mirgėjo, nusigandęs stebėjos į saulės galią ir kas kartas didžiau baldamas nērės ir skendo gilmėj žydrojo dangaus.

Speigas teip spaudžia tykiai, net tvoros pauškėja; nebent saulei pakilus, jei kiek įdienotų, o ant atsimetimo speigo nieko nenurodo; bus diena šviesi ir šalta.

Netikėtai vakaruose, pakraštyj dangaus, mėlynumas pamažu balo; kažki kokie, tarytum kalnai balti, kilo kas kartas aukštyn arba stojos kaip kokia mūro siena, siekdama kartu dangaus ir žemės. Baltavojau toj pusėj ir miškai, ir jungės žemė su dangumi. Pabalo, net papilkavo visa vakarų pusė, atmušdama nuo savęs ir spindulius saulės. Vėjas, lakstydamas pagal žemę, pradėjo kūlį vartyti, kur ne kur paspirdamas į aukštą štulpelį sniego. Baltieji mūrai slinko kas kartas arčiau saulės. Vėjas kas kartas drąsiau švaistės, maišydamas sniegą: bėrė į pastogę, pašvilpino į mišką, o kitą saują žėrė stačiai į akis ir už apkaklės pakeleiviui. Saulelė, neapkęsdama tokios vėjo drąsos, merkės ir kniausės, glausdama arčiau savo spindulius. Vėjas, nieko neatbodamas, kas kartas palakiau šokinėjo. Supykusi saulelė užsitrankė sau ant veido baltą uždangalą. Tumet gavęs valią vėjas užvarė baltuosius kalnus iš vakarų ant cielos padangės, pašėko maišyties po sniegą, krintantį iš dangaus ir gulintį ant žemės. Maišė, vartė, suko į rataną, kėlė štulpus, dūmė į patvorius, pūtė į pastoges, o per laukus švilpino pasispardydamas, kol tik užkliuvo už krūmų, pėdsaką savo likdamas — duobeles ir kalnelius. Vienu žodžiu, užkilo tokia pūga, net dangus su žeme sumišo.

Dvaro kumiečiai, baltoms kuproms, o dar baltesniais uostais, rinkos ant pusryčio. Antanas, nudaužęs koją su šluotraže, numetęs ledus nuo uostų, atsisėdęs tarė:

— O tai šunies pūga užkilo, netikėta atmaina! Bet ne prieš dorą saulė teip raudona tekėjo: mat nurodė vėjus, o, prie to, šaltis pašėlęs. Dar būtų pusė bėdos, kad namie, o dabar ar ne bėda — varo važiuoti į melnyčią ponams pitliavoti. Kaip reik šiokie nuplaukti?

— O Pana šventoji! — sušuko pati. — Kaip tu važiuosi?! Šiokie nė suo ant kelmo nenustigs! Ir dėl ko tave varo? Jug liuob visada Stasiulis važiuos.

— Mat rokundas teip išėjo, — tyliai Antanas šnekėjo: — urėdas davė man kviečių pūrą, liepė dėl savęs susipitliavoti, dėl to negal kitam važiuoti.

Tai sakydamas, žiūrėjo į pačią, bet neužtėmijo jos nuraudimo. Ana, užsikvempusi ir pustydama ugnį, dūmojo: „Žinau, kad teip bus!..“

— Kur važiuosi, į Juodlį ar ant Knytuojos? — atsitiesusi paklausė.

— Kame čia gausi? Vandens niekur nėra, — atsakė vyras. — Reik važiuoti ant Virvyčios. Pilk greičiau pusrytį, tujau ims urėdas skraidinti. Petronelė, statydama bliūdelį ant stalo, bėdavojos:

— Nieko nežinojau, nieko nepataisiau nė pietams įsidėti. Tokį kelį dar nesuvažinėsi viena diena, o dar jei gausi tujau... Pūsta ir tų kviečių, verčiau būtumei nevažiavęs... užtruksi ilgai...

— Jei pavyks gauti naktį, — kol nuplauksiu, bus naktis, — gal rytoj ir parvažiuosiu.

Sumušo kojas į žemę už durų ir įėjo urėdas, pasibrukęs po pažasties kažki ką baltą kukulį. Nusipurtinęs truputį sniegą, tarė:

— Še, tu mano bobele, įdėk vyrui vakartį! Niekur terbos nesugraibiau, surišk jam kur, ar terbikę bene turi?

— Ką tik rūpinaus neturinti ko įdėti, — tarė Petronelė, — o ponaitis mat ir pasirūpino.

— Ant to tai mano galva.. Antanas žino!.. — Ir pamirkčiojo.

— Teisybė, galva ne puodelis, — juokė Antanas.

— Tokį šmotą mėsos! — dyvijos pati. — Jis nesuvalgys nė per tris dienas!

— O ką misliji tu, mano bobele... gal ir užtruksi trejetą dienu. Susikryžiavojo akių žaibai — urėdo ir Petronelės. Antanui teipogi perėjo žaibas per akis ir galvą, bet, nenurodydamas nieko, dejavo:

— Nežinau, ar galės ir pavažiuoti šiokie... Stumdysis arkliai, o šaltis pusiau plėšia.

— Pereis, zaras pereis! — sakė urėdas, žiūrėdamas pro langą. — Po dvylikos bus atlydis, aš numanau, ir kalendorius taip rodo. Tik skubėk išvažiuoti, kol poni atsikels. Liepė gaidykste išsiųsti, o tu lig šiol dar namie. Visa bėda, kol iš namų išsitaisai, o kelyj daug važiuojančių rasi, prabrauks vėžes.

Urėdas išėjo.

Per išsprogusį lange stiklą švilpino vėjas ir dulkinio sniegą į vidų.

Petronelė, by pikta, lyg sumišusi, nenurimdama ant vietos lakstė, trypė kerčia nuo kerčios...

Antanas pasitaisęs jau į kelią.

— Sudiev, Petrel! — tarė užsikvempęs bučiuoti.

Ta, apkabinusi abiem rankom jo kaklą, drebėdama spaudė prie savęs, bučiavo į burną ir į rankas. Taip kažį ko susigraudino, net ašaros nurietėjo per skruostus. Norėjo vis kažį ką sakyti, bet žodžiai tirpo ant lūpų; ledva tik pašnibždėjo:

— Neužtruk ilgai, Antanel!..

Antanas švypsodamas, pabučiavęs pačią, tiek tepasakė:

— No no, nusiramink, mano maželele!.. parvažiuosiu, būsma kaip buvę.

Po dvylikos, vakarop linkuo, kažin, ar sniegas apsinkėjo, arba vėjas pailso — nebeįveikė taip švaistyties, nes nušciuvo oras ir speigas truputį atsimetė; einant per sniegą, koja smuko kaip į išmintą molį. Vakare žvaizdelės kur ne kur spyktelejo, ir mėnuo, tankiai iš debesų iškišęs galvą, žvalgė ir atgal užsitraukė.

Petronelė vičvienaitė per dieną brūzdė po trobą, nesmagu ir nuobodu jai buvo, o kaip sutemo, net baugumas ėmė.

— Kaip aš čia dėsiuos? — dūmojo. — Vakaras ilgas, miego ankstie nenoriu... Pasiimčio darbo... Kaip tik žiuburį uždegsiu, ilis urėdas... Verčiau žiuburio nedegsiu... tamsoj neilis, numanys, jog atsiguliu, ir gana... Bet ir to nedasižinos, jog aš nebenori, kad jis pas mane landytų... Verčiau žiuburį uždegsiu ir duris užrakinsiu... vot taip! O kad norės įeiti, pasakysiu: eik gulti, nevalkiokis pas manęs!.. Už durų šaukti — nė šis, nė tas, o viduo dar ir daugiau galėčio jam pasakyti... bet kaip įeis, tujau grobs ir bučiuos... O aš takšt į snukį... o jis gal man ir atgal?.. Ne, verčiau neišileisti, nedegsiu žiuburio... Po padvarią dvaro žvangėjo skambalai.

— O, dėkuo Dievui! Svečių užvirto, urėdas nebeturės laiko landyti... Bet ir aš jau nebeatstatysiu jo nuo savęs... ne, verčiau kad įeity... Užsidegsiu žiuburį... vot taip! O duris užsikabinsiu... Nėra kobiniuko... Aaa! Su raktu trakšt, trakšt... Papūsk į nosį!.. Ir vėl nieko nepasakysiu?! Šaukti neišpuola... Ką čia reik veikti?.. Ak, tu Dieve, kokia buvau durnė! Ko aš už sykio Antanui nepasakiau?.. O kas čia man kait!.. Tegul įeis, kad nor, išvaksysiu kaip šunį!..

Trakšt duris atsuko.

Skambalai žvangėjo. Purmonai vaikščiojo po padvarią.

Petronelė verpė ir karunką giedojo, bet mislė jos buvo tolie nuo giesmės; kažį ko jos širdis rūpinos ir nenurimo — žiūrėjo vis pakaitais tai į langą, tai į duris... Atstūmė kalvaratą, vėl pradėjo vaikščioti po aslą, užpūtė žiuburį; užsikvempusi žiūrėjo pro langą... Urėdas su liktarna pareina iš stainių...

— Jau tas kipšas eis gulti!.. Ne, svečiai tebėra, negal atsigulti... dabar jau čia ilis...

Pribėgo prie durų, nutvėrė už rakto.

— Ne, — pamislijo, — verčiau išsirieti į akis!..

Nugrįžusi įbrėžė žiuburį; pastovėjusi pamislijo:

— Ko aš čia turiu vargti dėl to balamūto?..

Pūkšt užpūtė atgal žiuburį, prišoko prie durų, trakšt trakšt užrakino, išsitraukė raktą ir atsiklaupė poterų kalbėti. Po valandikės kažį kas prie durų subrazdėjo.

— Petronel! — šaukė patyiliais.

Petronelai širdis plakė; neišmanė — atsiliepti ar tylėti.

— Įleisk! — vėlėk tykiai šaukė... Ana tylėjo.

— No, — sako už durų, — ir mano durų toksai pat raktas!.. Tai sakydamas, ir apsuko duryse raktą.

Petronelė skruptelėjo, neįimanė — ar žiuburį brėžti, ar duris turėti. Puolė prie durų... Pusėj aslos urėdas ją į klėbį nutvėrė...

— Ar teip tatai, mano mylimoji? Nenorėjai įsileisti! — rūgojo urėdas. — Bet aš gudresnis, įėjau. Šį vakarą turim išgerti įkurtuvių — naujosios trobos!

Tai sakydamas, pastatė ant stalo plėčkelę nolio.

Petronė įbrėžė žiuburį. Jis pripuolęs užpūtė:

— Kam to reik? — sako. — Ar ne šviesi mėnesiena! Prie žiuburio iš lauko viskas viduo matyti. Purmonai ir dvariškiai valkiojas, gal pasistebėti. O mėnesienoj geriau... — ar nematyti? Duokš tik čerkele, netruksma ilgai. Seniai jau dėl tavęs yra ta plėčkelė laikoma. Turiu tave nors sykį pamylėti!..

— Ne, aš be žiuburio nebūsiu! — tarė Petronė ir vėl brėžė.

— Kokia tu esi nepersakoma! Tai langinyčią ar langą užleisk su kuomi norint!.. O, teip!.. No, sveiks dabar, tu mano gražioji! Gerkl, šit pyrago užsikąšk!.. Vis tai laikiau ir laukiau pritinkamo laiko, kuomet viena būsi. Dabar tyčioms teip pataisiau, išsiųsdamas vyrą... Gerkl!

— Dėkuo, ponaiti, negaliu, negersiu.

— No, kiek gali, tiek! Nors loską priimk! Kaip tik Petronė čerką prie dantų, urėdas pagrobęs ir išvertė jai į burną. Valia nevalia turėjo nuryti, net ašaros bobai apšoko.

— Šimts velnių tų svečių tiek prinešė! — šnekėjo urėdas. — Negaliu nė atsigulti... Prie tavęs čia teip šilta, gerai, bent pasiilsėsiu; kojos pavargo per dieną... Sveiks!

Prie antrosios neberekėjo teip suokti Petronelės, neberaginos teip ilgai, o trečią ir ketvirtą spėriai išmaukė, ir pati sako:

— Tokia saldi, teip sklandžiai ein! Beveizint ir skruostai jos užkaito.

— Kokia tu skaisti palikai... kaip rožė pūrinė!

Tai sakydamas, urėdas, apsikabinęs Petronę, suko į lovą sėsties greta savęs.

Netikėtai Petronelė šokos, akis pabalinusi, stūmė jam į krūtinę ir apmaudingai sušuko:

— Šalin, nekybinėkis! Tu man ne kavalierius, aš tau ne pana!

— Ar tai tokia padėkavonė už česnę, Petronel? Ko pyksti? Gerkl dar burnelę, bene būsi geresnė?

— Nebūsiu, ne! Aš tamstos česnės neprašiau; seniai žadu pasakyti, tik nepradrišau — kad nelandyk prie manęs, nes Antanui pasakysiu!

— Tai tu tą savo pajuodėlį geriau myli?! O tai durnelė! Būkim geruoju. Kad jis bus, aš nebūsiu; dabar jo nėra, aš esu. Ar tau negerai?

Ir vėl pagrobęs ėmė po gvalta bučiuoti.

Tik šmakst į trobą Antanas! Jau be burnoso, vienoj rankoj virvagali nusitvėręs, su antrąja capt urėdą už čiupros, nuža raižyti, sakydamas:

— Dėkuo už česnę, dėkuo už česnę, tokia padėkavonė! Pylė su virvgaliu: ranka ne ranka, koja ne koja, o pasturgaliui smūgis po smūgio krito. Urėdas šaukti —

prisivengia, priešais kibti, — bijo, melsti — gėda. Vijos tik kaip driežas pusbalsiai švarkšdamas:

— Antan... rupūže!.. Liaukis... Aš tau... perstok... tu, rupūže... po velniais!..

O čia klupiniu šokiniu puola tik prie durų. Dar Antanas, sumovęs porą ypu: „Še tau česnę, še tau česnę!“ ir, davęs vokišką klecką, metė kaip šunį laukan.

Griždamas per aslą, juokė:

— Sakiau, kad aš sučiupsiu tą velnią!

Petronelė kaip apušės lapas drebėjo kerčioj. Antanas juokdamas klausė:

— No, Petrel, kas su mudum bus?..

Ta krito kaip ilga ir verkdamą apkabino jam kojas.

— Cit, neverk! — tarė Antanas, keldamas ją nuo žemės: — nebijok, nemušiu aš tavęs!

Petronelė, kaip matušės nuplakta, pasikukčiodama verkė. Antanas, prisiglaudęs ją prie širdies, ramino ir tildė, o pačiam ašaros kaip pupos rietėjo per skruostus ir uostus. Teip susiglaudę, paverkė valandelę, ir vėl Antanas prorėksmais prašneko:

— Gana, gana, mano maželele, nusiramink. Užėjo juodas debesis, ir audra sumentė pradžią mūsų gyvenos. Ką padarysi, pereis... Kitą sykį tik dabokimės. Dabar, šį kartą, ir aš pats buvau truputį kaltas: seniai numaniau, bet tylėjau, norėdamas gerai išprantavoti... O tu, mano maželele, dabokis nuo paslapčių prieš mane. Gera ar bloga, sakykim visada viens antram teisybę! Tumet lengvai nustumsmą juoduosius debesis nuo savo gyvenos...

Vėjelis nugulė, dienos pūga nuščiuvo, visi debesis nuslinko, žydras dangus apsipylė tūkstantėms mirgančių žvaizdelių. Apskritas mėnuo, tarytum karalius visų smulkesniųjų šviesulelių, niekuomi nebeteminamas, liuosai rietėjo viršumi juodųjų miškų, sidabrine savo šviesa apliedamas baltą paviršę žemės. Švietė miške žvėreliams, švietė ant vieškelio pakeleiviams, švietė dvare pro langus mūro, spindėjo į išpuoštus pakajus. Švietė menkose trobelėse pro žemus langelius, linksmo surūkusias grinčeles, švietė ir pro langą mūsų Dauginių. Pamatė anuos susiglaudusius ir verkiančius. Susigraudino gailingas mėnuo ir kartu apsiverkė (pradėjo verkti), trokšdamas suvienyti ir padauginti ašarų, katroms galėtų numazgoti juodą pėtmą nuo jų laimės.

1898 m.